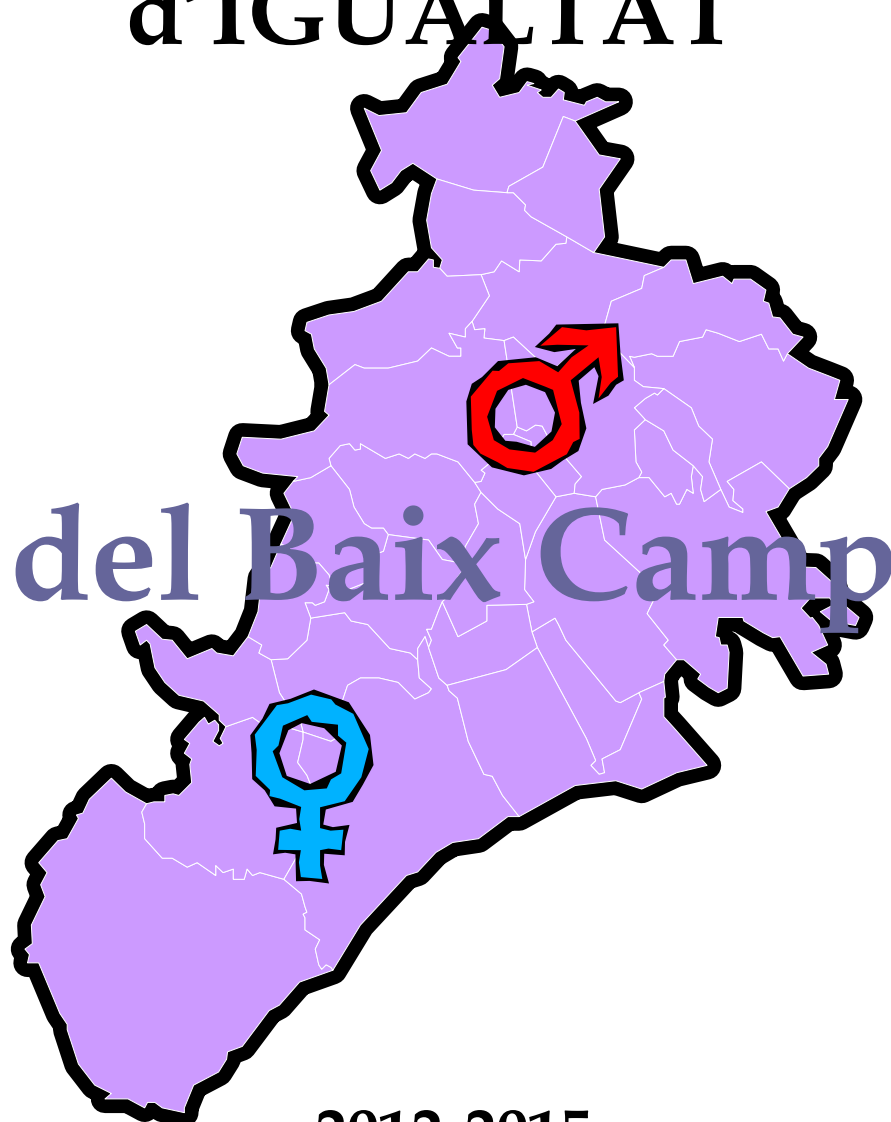

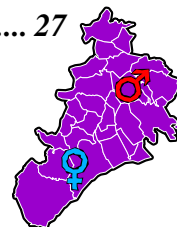
PLA COMARCAL de POLÍTIQUES de DONES i d'IGUALTAT

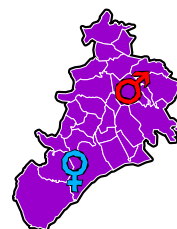
2012-2015

ÍNDEX

	1	
1. PRESENTACIÓ: JUSTIFICACIÓ DEL PLA.....	5	
	2	
2. ANTECEDENTS.....	6	
	3	
3. ASPECTES NORMATIUS I CONCEPTUALS.....	8	
3.1. Marc conceptual.....	8	
3.2. Marc normatiu.....	9	
3.3. Les polítiques de gènere i d'igualtat en l'àmbit local i comarcal.....	11	
	4	
4. PRINCIPIS I METODOLOGIA DE TREBALL.....	12	
4.1. Principis ideològics.....	12	
4.2. Indicadors d'igualtat.....	13	
4.3. Noves visions: participació i coresponsabilitat ciutadana.....	14	
4.4. Metodologia de treball: anàlisi de dades i participació.....	15	
4.5. Línies estratègiques i àmbit d'actuació.....	17	
	5	
5. OBJECTIUS DEL PLA.....	18	
5.1. Objectius generals.....	18	
5.2. Objectius específics.....	18	
	6	
6. DIAGNOSI: CARACTERITZACIÓ DE LA COMARCA.....	19	
6.1. Introducció. Noves realitats davant d'un nou segle: canvis en les estructures demogràfiques, socials i econòmiques.....	19	
6.2. Evolució i característiques sociodemogràfiques de la població femenina del Baix Camp.....	20	
6.2.1. Evolució de la població: de l'explosió a l'estancament demogràfic.....	20	
6.2.2. Estructura de la població femenina de la comarca: l'impacte de la crisi...	21	
6.2.3. Naturalesa de la població femenina del Baix Camp: augment de la diversitat.....	25	
6.2.4. Formes d'aparellament de la població comarcal.....	26	
6.2.5. El nivell formatiu de les dones.....	27	

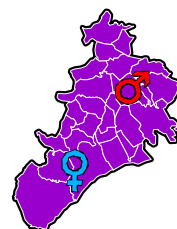

6.2.6. La població estrangera de la comarca: de l'heterogeneïtat a l'estancament	28
6.2.7. Factors del creixement demogràfic: saldo migratori i saldo natural.....	31
6.2.8. Canvis en la maternitat	32
6.2.9. La distribució comarcal de la població: Reus, polaritat comarcal.....	33
6.3. El mercat de treball comarcal: un enfocament femení.....	35
6.3.1. L'evolució de l'atur femení al Baix Camp: afectació de la crisi en el mercat de treball.....	36
6.3.2. L'afectació de la crisi en els diferents grups de població	38
6.3.3. Evolució de l'atur segons nacionalitat: la dualitat laboral	39
6.3.4. Evolució de l'atur per sectors d'activitat: segregació horitzontal	41
6.3.5. El nivell formatiu de les dones en atur	42
6.3.6. L'atur de llarga durada: una realitat creixent	42
6.3.7. La contractació: cap a noves modalitats contractuals	43
6.3.8. El mercat laboral femení als municipis del Baix Camp	44
6.3.9. L'emprenadoria local	45
6.4. L'impacte social de la crisi econòmica	46
6.5. La violència contra les dones	47
6.6. El SIAD Baix Camp	48
6.7. Associacionisme i participació de les dones	49
6.8. La nova realitat femenina del Baix Camp: valoracions finals	51
7	
7. OBJECTIUS I ACTUACIONS.....	53
7.1. Impuls de les polítiques d'igualtat i de gènere: sensibilització vers la igualtat ...	53
7.2. Canvis culturals i de transformació social	58
7.3. Participació social i política	61
7.4. Nova cultura del treball i nous usos i gestió del temps	64
7.5. Qualitat de vida i cohesió social.....	67
7.6. Eradicació de la violència: mesures d'intervenció integral.....	72
8	
8. MECANISMES DE SEGUIMENT I AVALUACIÓ DEL PLA.....	76
9	
9. BIBLIOGRAFIA	78

10

10. ANNEX: GLOSSARI TERMINOLÒGIC.....77

1. PRESENTACIÓ: JUSTIFICACIÓ DEL PLA

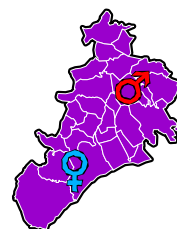
Les polítiques públiques d'igualtat de gènere tenen com a finalitat transformar les condicions que fan possible l'existència de desigualtats entre dones i homes en els diferents àmbits de la vida personal, social, política, econòmica i cultural. L'administració local ha tingut un paper clau a l'hora de generar una opinió pública sensibilitzada amb els problemes i discriminacions de gènere i en desenvolupar serveis i programes amb l'objectiu d'abordar els efectes de les relacions desiguals entre dones i homes. Per aquest motiu, es van començar a desenvolupar plans municipals i comarcals d'igualtat i, polítiques de dones enteses com un conjunt d'intencions, decisions, objectius i mesures adoptades pels poders públics per tal d'aconseguir la igualtat de gènere en el seu territori.

Els plans tenen l'objectiu de situar la igualtat de dones i homes en un nivell estratègic que combina les accions específiques adreçades a les dones amb la incorporació de la perspectiva de gènere en les diferents àrees o departaments de l'administració. Aquesta **transversalitat** de gènere suposa un canvi de paradigma polític: es passa de les polítiques de la dona a les polítiques de gènere, que busquen que les diferents polítiques municipals o comarcals adreçades a la ciutadania tinguin present no només les necessitats dels homes, sinó també les de les dones.

El present Pla està concebut com un instrument que ha de permetre **recollir i analitzar les diferents actuacions municipals i comarcals en matèria d'igualtat de gènere i definir els objectius i les línies estratègiques** sobre les quals incidir en relació a les diferents **desigualtats encara existents entre homes i dones**. Així, el pla d'actuació vol constituir-se com a guia, com a punt de partida i referència, per a la **priorització de les accions que busquin transformar i generar canvis** en relació als biaixos de gènere existents al Baix Camp.

El compromís assolit al llarg d'aquests darrers anys per part de l'equip tècnic i polític comarcal, el context econòmic actual, així com el marc de les polítiques de l'Institut Català de les Dones i la complicitat generada amb les dones i les seves associacions justifiquen la necessitat d'actualitzar i mantenir un pla comarcal que englobi i defineixi les polítiques vers les dones. Aquest nou pla se centrarà, entre d'altres, en donar suport i oferir acompanyament a les dones i a les seves **associacions**, tenint en compte el rol que aquestes juguen en els municipis, tant com a dinamitzadores d'activitats formatives i de sensibilització que milloren la qualitat de vida de les dones i de la població, com en l'àmbit de la prevenció i detecció precoç de necessitats comunitàries específiques a les quals l'administració local ha de tenir presents per vertebrar les polítiques vers aquest col·lectiu.

Un pla que respongui als principis democràtics d'aconseguir que les dones siguin ciutadanes de ple dret i en igualtat de condicions, i per això cal treballar per a la transformació social, abordant no només accions específiques per les dones, sinó treballar vers les polítiques de gènere i d'igualtat d'oportunitats d'una forma transversal i conjunta des dels diferents serveis municipals i comarcals, i des de la coresponsabilitat ciutadana.

Tot plegat, fa necessari incorporar una visió completa de la realitat comarcal i les seves polítiques des de la mirada de les dones. Una realitat, l'actual, que indica la necessitat urgent de posar sobre la taula les polítiques de dones, adoptant un enfocament transversal, per evitar els creixents factors de vulnerabilitat social i de desigualtat, i potenciar el teixit associatiu de les dones com a agents actives comunitàries i de solidaritat de gènere.

Les desigualtats entre dones i homes, avui encara vigents, i el caràcter estructural que les sustenten, requereixen de polítiques i actuacions en tots els àmbits d'abast de l'administració pública i de la població en general. Per aquest motiu, i especialment en un context de forta crisi econòmica on la feminització de la pobresa és una realitat creixent, es fa necessari actualitzar i dissenyar un nou Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat al Baix Camp. Un Pla que parteixi de la realitat, reculli les propostes ciutadanes, sigui adoptat com a estratègia política, i concreti els eixos i actuacions per a la consecució dels objectius específics.

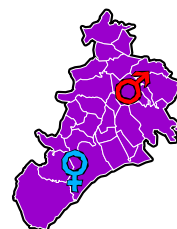
Aquest document però, no és un projecte tancat, sinó que neix amb vocació de ser una proposta oberta i flexible, el qual es pot anar adaptant i modificant amb el pas dels anys, segons quina sigui l'evolució de la quotidianitat dels homes i dones de la comarca i de les polítiques d'igualtat desenvolupades des del Consell Comarcal i els ajuntaments.

2. ANTECEDENTS

Amb el desplegament del Pla de Polítiques de Dones del Govern de la Generalitat de Catalunya durant el període 2008-2011, els ens locals de Catalunya han disposat d'un paraigües normatiu i programàtic idoni per a començar a vertebrar aquestes polítiques d'una manera molt més integradora i eficient. Des dels ajuntaments i els consells comarcals hi ha una responsabilitat vers la ciutadania en la dimensió d'impulsar i desenvolupar polítiques que afavoreixin la qualitat de vida de la població i la igualtat d'oportunitats.

En aquest context i durant el 2006, amb el suport de l'Institut Català de les Dones, s'inicia des del Consell Comarcal del Baix Camp un treball específic d'atenció a les dones en situacions de violència en l'àmbit domèstic, així com accions de sensibilització, amb la creació del **SIAD** (Servei d'Informació i Assessorament a les Dones). Progressivament, el servei que ha ofert el Consell ha evolucionat en consonància amb les necessitats i demandes específiques de la població i el context socioeconòmic, les quals han marcat les prioritats d'actuació.

El Consell Comarcal fa una aposta ferma i reconeguda l'any 2007 per la implementació de les polítiques de dones i d'igualtat de gènere confeccionant i aprovant el pla de polítiques de dones on es definien les línies d'actuació comarcal per a un període de tres anys (2008-2010 i prorrogat el 2011), amb l'objectiu principal de promoure la igualtat d'oportunitats i la no discriminació entre homes i dones.

El Consell Comarcal, a través del SIAD, ha seguit avançant en d'altres àmbits de treball amb la finalitat d'aglutinar en un sol servei totes les tasques i iniciatives dirigides a les dones que es produeixin a la comarca. El seu **objectiu general** és donar resposta a les necessitats de les dones de la comarca en els diferents àmbits de la societat (educatiu, formatiu, laboral, familiar, social, etc.), fent especial èmfasi a la detecció de la violència contra les dones. D'aquesta manera es treballa en diferents àrees de l'administració comarcal des de la transversalitat, així com amb d'altres agents del territori que de manera directa o indirecta treballen amb el col·lectiu de dones (col·legi d'advocats, ajuntaments, els CAP, l'ICD, el SIAD de Reus, associacions i federació de dones...).

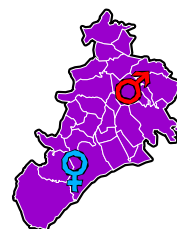
El **SIAD** ha representat un punt d'inflexió en les polítiques de dones i de gènere de la comarca. Un servei ja contemplat en el Pla de Polítiques de Dones del Baix Camp, 2008-2010, i des d'on es preveia impulsar totes aquelles actuacions comarcals orientades vers la igualtat d'oportunitats i la lluita contra la violència de gènere. Així, des de 2008, el SIAD ofereix atenció a les dones de manera individual, però també a nivell comunitari realitzant diferents campanyes de sensibilització/conscienciació i de formació que afavoreixi l'apoderament de les dones, a través d'un equip de treball multidisciplinar.

El **SIAD**, dins de la cartera de Serveis de la Generalitat de Catalunya, està establert com un servei destinat a les dones, de competència local per la *Llei 5/2009 de 24 d'abril del Dret de les dones a eradicar la violència masclista*. Aquest servei comarcal ofereix a dia d'avui informació, formació i assessorament en tots aquells temes d'interès per a les dones i les associacions de la comarca. D'altra banda, facilita a la població femenina els següents serveis: suport psicològic; suport jurídic; atenció social i de la salut; informació i acompanyament laboral; dinamització del teixit associatiu; detecció i atenció a la violència contra les dones; servei d'acollida i allotjament urgent; grups informatius i tallers d'eines personals. El SIAD del Baix Camp treballa com un servei itinerant, de manera que compte amb espais en tots els municipis sobre els quals treballa a la comarca i facilitant així, la proximitat del servei a la població.

La tasca empresa pel **SIAD**, el compromís del Consell Comarcal del Baix Camp i el desenvolupament del pla fins ara vigent ha permès per altra banda, la creació d'un nou consell consultiu, **el Consell Consultiu de les Dones del Baix Camp**, òrgan de consulta i de participació on tenen representació diferents entitats i sectors de la població amb la finalitat de:

- Desenvolupar les polítiques de gènere de la comarca mitjançant el Pla de polítiques de dones del Baix Camp.
- Fer un treball coordinat, participatiu i teixir les complicitats necessàries per a garantir l'equitat de gènere en el desenvolupament de les polítiques municipals i comarcals.

El Consell de Dones es regula mitjançant un Reglament de funcionament intern que va ser desenvolupat mitjançant una metodologia participativa (al llarg del 2010) amb la implicació de les regidores dels municipis de la comarca, així com les associacions de dones del territori.

La consolidació del **SIAD-Baix Camp**, durant aquests anys ha permès realitzar una important tasca de prevenció, sensibilització, socialització i desenvolupament de noves polítiques i accions, algunes de les quals s'han concretat en:

- Elaboració del Pla de Polítiques de Dones del Baix Camp, pel període 2008-2011.
- Tallers d'apoderament femení (eines personals) i de sensibilització contra la violència.
- Xerrades de difusió del SIAD als municipis de la comarca.
- Consolidació del **SIAD** del Baix Camp: increment gradual del nombre d'atencions realitzades i de les accions/actuacions desenvolupades des d'aquest servei.
- Creació del Reglament de funcionament i del Consell Consultiu de les Dones del Baix Camp (òrgans de participació ciutadana).
- Participació en la creació del *Circuit comarcal per l'abordatge de la violència masclista*.
- Creació d'un mapa de recursos a nivell comarcal per a les dones (treball en xarxa).
- Teixir complicitats i sinergies de treball amb les associacions de dones dels municipis i la Federació de Dones del Baix Camp (dinamització del teixit associatiu).
- Desenvolupament i impuls de la transversalitat.

L'estratègia de treball transversal aprovada en el Pla i desenvolupada pel SIAD ha facilitat la coordinació entre les diferents àrees del Consell, els diferents municipis de la comarca, així com les associacions de dones en la majoria de les activitats que s'han programat. S'ha implicat a diferents regidories en la planificació i implantació de diferents projectes/activitats i s'ha col·laborat de forma activa en la posada en marxa d'un ventall d'activitats.

Tot plegat constitueix un llegat important i imprescindible per a l'elaboració d'un nou Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp. Per tot això, es reafirma la raó de ser del present projecte.

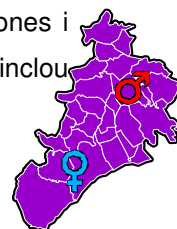
3. ASPECTES NORMATIUS I CONCEPTUALS

3.1. Marc conceptual

El gènere és un concepte que sorgeix per explicar les diferències socials i culturals, les connotacions i els valors atribuïts a allò masculí o femení (és a dir, al sexe de la persona). En d'altres paraules: el gènere és la construcció social del sexe prenent com a punt de partida que aquest està vinculat a les diferències físiques i biològiques de l'ésser humà.

Per tant, quan es fa referència als principis i mecanismes d'igualtat de gènere, es parla d'un conjunt de polítiques que han de contribuir a transformar l'anomenat sistema sexe/gènere, que implica a dia d'avui, unes relacions desiguals de poder entre els sexes (dones i homes).

La igualtat de gènere significa la mateixa acceptació i valoració de les diferències entre dones i homes, i dels diversos papers que cadascun d'ells juga en la societat. La igualtat de gènere inclou

el dret a ser diferent, i per tant, no s'oposa a les diferències existents entre les dones i els homes. La heterogeneïtat, la diversitat intrínseca a l'ésser humà, és una font d'enriquiment de les societats, però en cap cas pot esdevenir un factor de desigualtat, de subordinació o implicar una jerarquitzaació d'un gènere (o d'un sexe) respecte a l'altre.

3.2. Marc normatiu

El **principi d'igualtat** és un dels eixos centrals de les societats modernes actuals. La consecució d'aquest principi polític ha estat present des de la creació dels estats democràtics moderns. Tanmateix, el seu reconeixement no ho ha estat per tot el conjunt de la ciutadania, doncs, les dones no han iniciat un procés d'equiparació de drets formals fins al segle XX. A pesar d'això, la divisió sexual del treball continua encara vigent i organitzant les estructures socials de tal forma que la igualtat real encara és un repte a assolir.

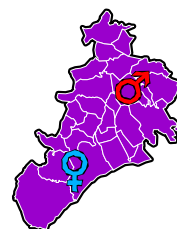
La consideració de la discriminació de gènere com a problema públic i la necessitat de desenvolupar polítiques de gènere es veu impulsada per diversos agents i instruments, des del nivell internacional fins a la creació de mecanismes en l'àmbit local. El Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp s'empara, doncs, en un paraigües normatiu que dóna consistència a les propostes que es recullen. Algunes d'aquestes recomanacions, normes i reglaments que ens permeten dotar de sentit els continguts i propostes del Pla són:

A nivell internacional:

- Convenció per l'eliminació de totes les formes de discriminació envers les dones (CEDAW), de l'any 1979, on s'obliga als governs signants l'adopció de lleis per a prohibir la discriminació de gènere i l'establiment d'òrgans que en garanteixin el compliment.
- Plataforma d'Acció de Beijing (1995), creada a la IV Conferència Mundial de les Dones, amb dotze àrees de treball que fixen uns objectius a assumir.

A nivell europeu:

- La Unió Europea també ha exercit influència en el desenvolupament del marc legislatiu comunitari en matèria d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes. La primera referència legal és l'article 119 del Tractat de Roma (1957) on es reconeix el principi d'igualtat referit exclusivament a què dones i homes han de rebre igual salari per igual treball. Amb l'ampliació del concepte d'igualtat del Tractat d'Amsterdam (1997) i l'aprovació de la Carta dels Drets Fonamentals (2000), la Unió Europea va ampliar el marc comunitari en matèria d'igualtat.
- Convenció Europea per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals del Consell d'Europa, de 1950, juntament amb el seu Protocol núm. 12 de l'any 2000, la IV Conferència Ministerial sobre Dones i Homes del Consell d'Europa, la Recomanació núm. 1450 de l'any 2000, o la Recomanació núm. 5 de l'any 2002, sobre la protecció de les dones contra la violència.

Actualment, la legislació cobreix 13 directives en l'àmbit del treball, la seguretat social i els béns i serveis. És important destacar l'efecte que ha tingut aquest marc legal europeu a l'estat espanyol: la Ley Orgànica para la Igualdad Efectiva de Mujeres y Hombres (2007), respon a una Directiva Comunitària. En relació a la participació equilibrada de dones i homes en els processos de presa de decisions, el punt de partida fou la Declaració d'Atenes el 1992 on, per primera vegada, es parla de la infrarepresentació de les dones en els càrrecs de decisió com a problema polític i de la "democràcia paritària". El Consell recomana als estats membres adoptar una estratègia global per a promoure la participació equilibrada.

A nivell estatal:

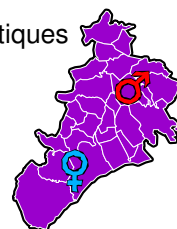
- *Constitució espanyola* (1978), que prohibeix tota discriminació per raó de sexe (art. 14) i obliga els poders públics a promoure la igualtat efectiva entre les persones (art. 9.2).
- *Institut de la Dona*, creat al 1983 per la Llei 16/1983, de 24 d'octubre, i que treballa en la implementació del Pla d'igualtat d'oportunitats per les dones.
- *Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'ordre de protecció de les víctimes de la violència domèstica*.
- *Llei Orgànica 1/2004 de mesures de protecció integral contra la violència de gènere*.
- *Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes*.

A nivell català:

- El nou *Estatut d'Autonomia de Catalunya* preveu la necessitat que els poders públics garanteixin la transversalitat en la incorporació de la perspectiva de gènere i de les dones en totes les polítiques públiques per a aconseguir la igualtat real i efectiva i la paritat entre dones i homes (art. 41).
- *Institut Català de les Dones*, creat l'any 1989 com a organisme autònom depenent de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, que treballa en el Pla integral de prevenció de la violència de gènere i d'atenció a les dones que la pateixen i el Pla de Polítiques de dones del Govern de la Generalitat de Catalunya.
- Polítiques de gènere locals, definides per la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local, que obre la porta perquè els municipis desenvolupin polítiques de dones que complementin a les d'altres administracions públiques.
- *Llei 5/2008 de 24 d'abril del dret de les dones a eradicar la violència masclista*. Aquesta Llei recull les actuacions que els poders públics catalans han de dur a terme contra la violència masclista i la xarxa de serveis d'atenció i recuperació que garanteixin una intervenció integral contra totes les formes d'aquesta violència.

A nivell local/comarcal:

L'administració local ha tingut un paper clau a l'hora de generar una opinió pública sensibilitzada amb els problemes de gènere, en un context en què els governs locals han creat polítiques

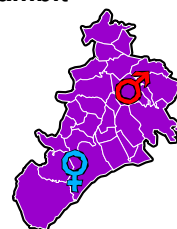
innovadores que han donat resposta a les demandes socials cada vegada més diversificades. Aquest major protagonisme es fonamenta en la seva proximitat amb la realitat social que li permet conèixer millor que d'altres administracions les necessitats de la població. D'aquesta manera, els ajuntaments i consells comarcals incorporen les polítiques de gènere promovent les regidories específiques en la temàtica, els serveis, els programes i les/els agents d'igualtat, amb l'objectiu de modificar les relacions desiguals entre dones i homes. En tot aquest procés han tingut un paper clau moltes dones dels partits polítics i tècniques municipals que, establint aliances de gènere, introdueixen les polítiques d'igualtat en les diferents agendes i busquen recursos per a la seva implementació.

3.3. Les polítiques de gènere i d'igualtat en l'àmbit local i comarcal

El protagonisme de l'administració local (i sovint capdavanter en el desenvolupament de les polítiques de gènere) es fonamenta en la seva proximitat amb la realitat social i per tant, li permet conèixer-la millor que les administracions superiors. Així, l'administració local disposa de més elements a l'hora d'establir unes actuacions que responguin a les necessitats reals de la població del territori.

La Carta Europea d'Autonomia Local reconeix aquesta nova posició dels governs locals (article 4.3) a través del principi de subsidiarietat: «l'exercici de les responsabilitats públiques, de manera general, ha d'incumbir preferentment a les autoritats més properes a la ciutadania». Així, estableix que els governs locals tenen el dret i la capacitat efectiva per ordenar i gestionar tots aquells assumptes públics que incumbeixen directament a la seva comunitat, amb l'objectiu de dispensar uns serveis de qualitat i beneficiar la ciutadania. No obstant això, cal tenir en compte que existeix una normativa a nivell internacional, estatal i autonòmica que té una incidència en les competències dels ens locals, bàsicament pel principi de subsidiarietat i d'eficàcia i, descentralització administrativa que caracteritza l'organització política del territori.

L'administració local se situa, doncs, en un context privilegiat per a implementar les polítiques de dones i de gènere en base a la realitat. Els contextos però, requereixen de canvis i processos de transformació que apostin per modificar les condicions de vida de la ciutadania en sintonia amb les necessitats i prioritats del moment. Aquests canvis però, per a què s'implantïn d'una manera més eficient i eficaç, cal que estiguin protagonitzats sobretot per a la ciutadania, jugant un paper secundari o d'acompanyament l'administració. És el cas de les polítiques de dones i de gènere: el rol de l'administració ha de ser el d'impulsor de processos i que garanteixi recursos i serveis. Tanmateix, **les polítiques de dones i a favor de la igualtat d'oportunitats han de partir d'un compromís polític i de la coresponsabilitat ciutadana.** Doncs, les lleis no són sempre eines suficients per afrontar les desigualtats, ja que la igualtat real no pot quedar-se només en el pla normatiu. **Avançar de la igualtat formal (normativa) cap a la igualtat efectiva i real, implica traslladar a la vida quotidiana de les persones les transformacions produïdes a l'àmbit normatiu.**

Per tant, per fer polítiques de dones i de gènere cal un compromís especial per part dels i les responsables polítics i tècnics, així com de les associacions i òrgans de dones dels municipis de la comarca i, de la ciutadania en general.

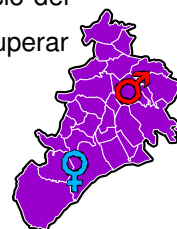
Alguns dels mecanismes per impulsar polítiques de dones i de gènere a l'àmbit local i comarcal serien:

- **Conèixer (i reconèixer) la realitat de les dones** dels municipis del Baix Camp: des del punt de vista demogràfic, familiar, educatiu, laboral, de salut, de participació, de problemàtiques socials, etc.
- **Establir i consolidar mecanismes de participació** de les dones en la vida política dels municipis, així com establir canals directes de comunicació i intercanvi entre personal polític, tècnic i ciutadania a nivell municipal i comarcal.
- **Promoure la presència social i política de les dones** en totes les esferes de la vida pública i reconèixer les aportacions d'aquestes al llarg de la història.
- **Potenciar l'organització de la societat civil.** Reforçar el paper de les associacions de dones, tant per donar com per rebre suport, en tant que agents dinamitzadores dels municipis.
- **Reforçar i revisar les mesures per eradicar la violència de gènere** i sensibilitzar a la població sobre la cultura del respecte mutu i de l'educació democràtica.
- **Garantir la conciliació i la coresponsabilitat** dins l'àmbit domèstic amb la introducció de canvis culturals de valors que modifiquin els models de representació de cada sexe basats en la desigualtat (patriarcalisme).
- **Prendre mesures correctores** per tal d'eradicar els factors de vulnerabilitat social i econòmica de les dones, en un context de crisi econòmica com l'actual.
- **Treballar des de la transversalitat**, amb la comunitat educativa, els agents socials i econòmics i en col·laboració directa amb la resta d'agents que treballen en pro de la igualtat d'oportunitats i la no discriminació de gènere. Igualment cal treballar de manera transversal dins l'estructura orgànica de l'administració (entre serveis i àrees), per tal de fer més efectives les mesures a implementar.

4. PRINCIPIS I METODOLOGIA DE TREBALL

4.1. Principis ideològics

Es parteix de la necessitat i la importància d'una perspectiva dual (dona/home) per tal de millorar l'anàlisi de la realitat i facilitar-ne els canvis necessaris per aconseguir la igualtat d'oportunitats i un procés de reflexió envers les diferències, les experiències i l'ús de l'espai i el temps per part d'homes i dones. És per això, que s'ha de partir d'un marc conceptual propi per a l'elaboració del *Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp* a mode de plantejament ideològic que permeti posar-lo posteriorment en discussió amb cada un dels agents implicats en l'elaboració del mateix. Aquest fet, implica també prioritzar aquells aspectes i actuacions que permetin superar

situacions en les quals les dones parteixen en inferioritat de condicions, per tal que puguin participar en igualtat de drets.

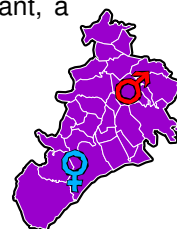
La incorporació de la perspectiva de gènere implica transformar estructures i discursos, la qual cosa es concreta en (seguint els principis i eixos de treball contemplats pel Pla de Polítiques de Dones de la Generalitat de Catalunya, 2008-2011):

- **Treball transversal en les polítiques de dones:** incorporació de la dimensió de gènere a les polítiques públiques, situant les prioritats de les dones en les actuacions de governs d'acord a garantir els drets de les dones en igualtat als dels homes. Des d'aquesta dimensió es promou que, a banda de desenvolupar accions específiques per a les dones, es tinguin presents les necessitats i desitjos de dones i homes en totes les àrees municipals.
- **Canvi en les estructures socials i culturals que generen desigualtats (model patriarcal):** partir d'una concepció de ciutadania plural i diversa, superant l'arquetip del model estandarditzat masculí, cap al qual s'orientin les actuacions polítiques i intervencions comunitàries.
- **Valoració i visibilitat del llegat de les dones:** implica la recuperació i visibilitat dels sabers femenins i reivindicacions de les dones, i trobar així, nous referents que permetin enriquir la història de la humanitat.
- **Participació de les dones:** per tal de fer visible l'experiència, les expectatives i les necessitats de les dones. Entendre i garantir els diferents modes de participació, ja sigui a través de les associacions de dones, com des d'altres plataformes i agrupacions. Reivindicar altres formes de fer política més enllà de les convencionals.
- **Nous usos del temps i vers una nova cultura del treball:** les transformacions succeïdes en els darrers anys posen en evidència les diferències de rols atorgats a homes i dones, raó per la qual cal crear mecanismes que permetin un repartiment just i equitatiu de les tasques, a la vegada que es promogui la conciliació, tant de dones com d'homes, entre la vida professional i la vida personal.

4.2. Indicadors d'igualtat

Cal tenir present que vivim en una societat androcèntrica on els homes i allò masculí representa la mesura de totes les coses. Això significa que la visió del món i l'enfocament d'una anàlisi, una planificació o una avaluació es realitzen sovint des d'una perspectiva masculina validant-se els resultats per a totes les persones, homes i dones, sense més distincions.

Els indicadors són aquells instruments que permeten identificar els canvis socials que es produeixen en un determinat context i/o al voltant d'un fenomen o col·lectiu específic. Si es vol obtenir una anàlisi correcta, cal incorporar doncs, la perspectiva de gènere en totes i cada una de les fases d'elaboració, implementació i avaluació del Pla Local de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp. En cas contrari, s'està reproduint una visió androcèntrica del món, i per tant, a

l'hora de dissenyar les polítiques públiques i, especialment, a l'hora d'avaluar-les, s'obté una informació pobre i que perpetua les desigualtats existents entre homes i dones.

En aquest sentit, la recerca feminista en ciències socials ha construït indicadors de gènere (o d'igualtat de gènere) i indicadors no androcèntrics (o sensibles a la diferència sexual), dos tipologies d'indicadors que permeten recollir quantitativament i qualitativa dades sobre la realitat i condicions de vida tant dels homes com de les dones. La definició d'aquests dos indicadors és:

- **Indicadors de gènere** (o d'igualtat de gènere): parteixen que la igualtat entre homes i dones té arrels en el grau d'incorporació de les dones al món dels homes (feminisme de la igualtat).
- **Indicadors no androcèntrics** (o sensibles a la diferència sexual): entén que cal recuperar l'experiència de les dones i donar valor a aquesta diferència, reflectint ruptures amb el model patriarcal (feminisme de la diferència).

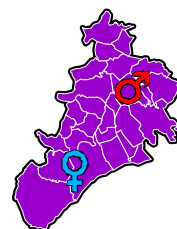
En aquest sentit, per a l'elaboració del present Pla s'han incorporat indicadors dels dos tipus, entenent la complementarietat entre ells i conscients que l'assoliment d'un canvi en les relacions entre homes i dones, així com sobre l'imaginari social que recau encara en cada un dels dos col·lectius, és un procés llarg i complex que requereix d'una anàlisi en profunditat.

No obstant això, existeixen certes limitacions per la manca de dades disgregades per sexe, així com per la manca de dades referents als municipis del Baix Camp en certs àmbits de la salut de les persones. És per això, que la diagnosi se centra en la realitat sociodemogràfica de la població, amb dades actualitzades, i completada per algunes dades de la comarca sobre el mercat de treball i altres indicadors socials i laborals. En definitiva, des d'aquesta reflexió envers els indicadors i l'anàlisi de dades es considera que s'incorpora una visió de gènere al Pla, i que per tant, les línies polítiques que se'n derivin seran molt més eficients i eficaces en quant als objectius recollits.

4.3. Noves visions: participació i coresponsabilitat ciutadana

En la línia d'introduir la visió de gènere ens tots els àmbits de treball del Pla l'objectiu és poder mesurar i avaluar aquest en funció de les capacitats dels poders públics de desplegar-lo, en tant que és competència de les administracions impulsar i garantir l'espai necessari per a la participació i desenvolupament de les polítiques de gènere i de les dones. Així mateix, entre aquestes capacitats cal identificar també les de la ciutadania, en referència a les seves competències de participació. D'aquesta manera es parteix d'un mapa d'actius i actors diversos i que junts conformen un engranatge bàsic per a la consecució d'una societat més igualitària, participativa, inclusiva i oberta. Així mateix, aquestes capacitats es defineixen en funció d'un objectiu últim i de caràcter més universal: el de l'assoliment del benestar i la qualitat de vida de la ciutadania.

Així doncs, des dels municipis, el desenvolupament de nous valors que ajudin a construir una societat més justa i igualitària requereix el compromís de les persones que posen en marxa les polítiques locals i implementen projectes i programes en totes les àrees. Tothom pot treballar per a

la igualtat sempre que incorpori una altra manera de mirar el món, i que des d'aquesta mirada vagi transformant les metodologies i els continguts de la seva feina.

4.4. Metodologia de treball: anàlisi de dades i participació

La metodologia de treball utilitzada per l'elaboració i posterior desenvolupament del Pla contempla diferents fases de treball:

Fase I: anàlisi de la realitat

A) Anàlisi quantitatiu: recerca i explotació de dades estadístiques per a l'anàlisi posterior, partint sempre des d'una perspectiva de gènere. Les dades han estat extretes principalment de:

- Censos i padrons de població i, l'Enquesta Demogràfica de Catalunya (2007) per a l'estudi de l'estructura demogràfica i altres indicadors socials.
- Registre de persones a l'atur (oficines de treball de la Generalitat), Enquesta de Població Activa (EPA) i registre d'afiliació a la seguretat social per l'anàlisi del mercat de treball.
- Dades, informes i estudis propis del Consell Comarcal: el SIAD, els serveis de Benestar Social i el servei INICIA.
- Estudis i dades aportades per diferents departaments i organismes per a complementar la diagnosi: Institut Català de les Dones, Instituto de la Mujer, l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya, entre d'altres.

L'explotació d'aquests registres s'ha realitzat a través de les dades ofertes per l'IDESCAT, l'INE i l'Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat. Aquest recull i anàlisi exhaustiu de dades ha pogut garantir que la fase de diagnòstic reculli de manera clara la realitat de les dones al territori.

B) Recerca bibliogràfica. Recerca d'estudis, llibres i articles d'interès i vinculats a l'elaboració del Pla de Polítiques de Dones.

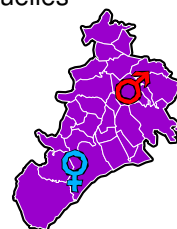
C) Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp, 2008-2011, com a marc referencial de treball per a l'actualització del Pla en el període 2012-2015.

Fase II: la diagnosi del Pla

Realització de la diagnosi del Pla en base a les dades recollides a la fase anterior, la recerca bibliogràfica, així com l'avaluació de les polítiques de gènere desenvolupades en el si del pla anterior.

Fase III: disseny del Pla

Un cop perfilat l'esborrany del Pla en base a la diagnosi i les aportacions realitzades des de la Federació de Dones del Baix Camp i l'equip tècnic de treball d'atenció primària del Consell Comarcal, i en base al consens amb l'equip polític comarcal, s'ha elaborat el Pla incloent aquelles

accions assumibles i necessàries per tal d'incorporar el principi d'igualtat en els diversos àmbits de la quotidianitat del territori.

Fase IV: aprovació del Pla i presentació pública.

Abans de portar a terme l'aprovació inicial del Pla per part de l'òrgan corresponent, aquest haurà passat pels següents espais/òrgans de participació i consulta:

- Federació de Dones del Baix Camp (sessió de participació ciutadana)
- Equip tècnic i laboral dels serveis socials: atenció primària i immigració (sessió de participació).

El Pla s'aprova per Junta de Govern cosa que li donarà caràcter institucional i permetrà la implicació dels òrgans de govern tant en l'orientació general de les polítiques de gènere com en les posteriors actuacions que es desenvolupin. Alhora és important aquesta implicació per tal de facilitar el treball transversal que se'n derivi. El Pla, finalment serà ratificat en el ple del Consell Comarcal, per tal que compti amb el màxim consens.

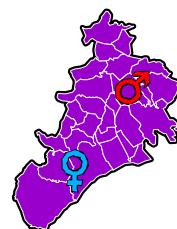
Així mateix, per a facilitar un procés de participació constant i garantir la validesa i implementació del Pla i de les accions contemplades, segons les necessitats del present (en un context social i econòmic molt volàtil i variable) es farà un retorn final del pla aprovat (presentació pública) al Consell de les Dones i a les associació de dones existents als municipis de la comarca, així com al conjunt d'agents implicats en aquest procés.

Fase V: implementació participativa

Amb la voluntat que el procés de desenvolupament del Pla sigui ampli, inclusor, obert i representatiu de les dones s'utilitzaran les plataformes cíviques ja establertes (associacions de dones, Federació de dones i el Consultiu de les Dones del Baix Camp), mitjançant la realització de sessions de treball entre els seus membres. Així, s'obrirà el Pla a la **participació ciutadana**, la qual cosa ha de servir per consensuar les accions de futur o prioritzar línies de treball i recollir noves propostes.

Per altra banda, la participació i implicació d'aquest òrgan consultiu (Consell Consultiu de les Dones) ha de servir per a reactivar aquest espai, dotant-lo d'un paper rellevant en la definició de les línies estratègiques a seguir, així com en generar un espai de reflexió en el diagnòstic i el desenvolupament del Pla.

Les recomanacions i propostes sorgides des dels diferents espais de participació i informació, així com les accions de l'anterior pla pendents d'executar, s'incorporaran pel desenvolupament del present projecte, per tal de formular una proposta que respongui idòniament a les necessitats pràctiques i als interessos estratègics de les dones de la comarca. Per aquest motiu s'ha dut a terme una diagnosi la qual ha permès radiografiar aspectes sociodemogràfics del territori, la

situació de les dones en l'àmbit laboral i educatiu, així com d'altres que afecten a la seva trajectòria personal, familiar i social.

Fase VII: avaluació i seguiment

S'establiran diferents indicadors per a l'avaluació de les activitats derivades del pla per tal de valorar la seva efectivitat d'acord amb els objectius definits. L'avaluació també permetrà l'elaboració de millores en les diferents actuacions, orientació de noves accions,...

En aquest sentit, el Consell Consultiu de les Dones serà l'òrgan participatiu responsable de realitzar el seguiment del pla.

L'elaboració del Pla ha estat, en definitiva, un procés que ha implicat decisions a diferents nivells:

- Visió estratègica sobre les polítiques socials en general i de dones en particular.
- Adquisició de compromisos polítics i tècnics.
- Lideratge de la Regidoria de Serveis Socials.
- Compromís públic davant la ciutadania.
- Implicació del teixit associatiu de la comarca.
- Relació d'estructures i formes de treballar que potencien la transversalitat i la horitzontalitat.

4.5. Línies estratègiques i àmbit d'actuació

Amb tota la informació compilada a través de la diagnosi s'ha organitzat la informació segons diferents eixos de treball. Per a fer-ho s'ha partit de les línies estratègiques que estableix el Pla de Polítiques de Dones de la Generalitat de Catalunya i de l'anterior pla comarcal:

EIX 1: Impuls de les polítiques de gènere: sensibilització vers la igualtat.

EIX 2: Canvis culturals i de transformació social vers la igualtat.

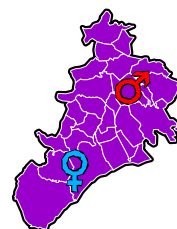
EIX 3: Participació social i política.

EIX 4: Nova cultura del treball i nous usos i gestió del temps.

EIX 5: Qualitat de vida i cohesió social.

EIX 6: Eradicació de la violència: mecanismes d'intervenció integral.

Per altra banda, la comarca del Baix Camp està constituïda per un total de 28 municipis, 26 dels quals reben els serveis del Consell Comarcal (tots, excepte Reus i Cambrils). L'àmbit d'actuació del pla serà, doncs: l'Albiol, l'Aleixar, Alforja, Almoster, l'Arbolí, l'Argentera, les Borges del Camp, Botarell, Capafonts, Castellvell, Coldejou, Duesaigües, la Febró, Maspujols, Montbrió del Camp, Mont-roig del Camp, Prades, Pradip, Riudecanyes, Riudecols, Riudoms, la Selva del Camp, Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, Vilanova d'Escornalbou, Vilaplana i, Vinyols i els Arcs. Amb una població total de 25.447 dones (dades a 1 de gener de 2011).

5. OBJECTIUS DEL PLA

El present Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp (pel període 2012-2015) té com a propòsit principal **establir un marc d'actuació en relació a l'assoliment de la igualtat efectiva entre dones i homes compensant les situacions de desequilibri i les expressions de discriminació encara existents**. El Pla vol ser una eina per aprofundir i avançar en el treball vers les polítiques d'igualtat però també, i sobretot, per implicar el conjunt de l'administració (cos tècnic i polític) i de la ciutadania en aquestes. Per tant, tant la materialització de les polítiques i mesures proposades per aquest Pla com el treball transversal del que es requereix per fer-la possible dependran del compromís polític i de la disponibilitat tècnica en els consistoris i en el Consell Comarcal.

5.1. Objectius generals

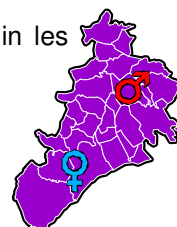
Els objectius generals del present projecte són:

- **Millorar la qualitat de vida de les dones de la comarca** contribuint a l'eradicació de qualsevol tipus de discriminació per raó de sexe.
- **Promoure la igualtat d'oportunitats** i la no discriminació entre gèneres al Baix Camp.
- **Millorar les polítiques de l'administració vers les dones**, tant en qualitat com en eficàcia i eficiència, per tal de garantir el ple exercici dels seus drets.
- **Crear un instrument de referència** per a l'administració per a afavorir la igualtat d'oportunitats entre gèneres, basat en el principi de la responsabilitat pública i orientat vers la qualitat de vida de la ciutadania.
- **Crear un instrument de treball** de lluita contra l'exclusió social i els factors de vulnerabilitat del col·lectiu femení.
- **Elaborar un pla transversal** que el seu desenvolupament permeti involucrar diverses àrees i agents comunitaris del territori, de tal manera que la participació activa de la població femenina es faci efectiva.
- **Incorporar la perspectiva de gènere** en totes i cada una de les actuacions de treball del pla vers la sensibilització, la conscienciació, la prevenció i l'acció transversal.
- **Treballar de manera coordinada** i vers un objectiu comú en totes les actuacions a desenvolupar, entre els diferents agents implicats.

5.2. Objectius específics

Tanmateix, també es plantegen un seguit **objectius específics i operatius** pel desenvolupament del Pla:

- Elaboració d'una diagnosi que permeti reflectir les estructures socials duals actuals de la comarca, com a instrument bàsic de coneixement de la realitat de les dones.
- Aprofitar els espais de participació existents, especialment el Consell Consultiu de les Dones del Baix Camp, i conjuntament amb altres agents de la comarca, des dels quals es revisin les

actuacions municipals i comarcals des de la mirada de les dones amb la possibilitat de poder definir propostes de millora i d'innovació d'acord amb els objectius generals establerts en el Pla: dissenyar estratègies conjuntes d'actuació.

- Crear espais per a la reflexió i la participació col·lectiva en la lluita contra l'exclusió per motius de gènere i en pro de la igualtat d'oportunitats entre homes i dones.
- Definir participativament i consensuar de manera coordinada els eixos d'actuació prioritaris per al desplegament del Pla de manera interdepartamental, interinstitucional i garantint sempre la participació i la veu de les dones.
- Desenvolupar una tasca de sensibilització comunitària, a nivell polític, tècnic i ciutadà, sobre la importància d'implantar la visió de gènere a les polítiques públiques i en l'activitat associativa en benefici de totes i tots.
- Fer partíceps al col·lectiu de dones en el desenvolupament del pla donat el seu rol d'agents comunitaris amb capacitat de transformació social per a potenciar la seva capacitat de participació, implicació i conscienciació.
- Crear instruments per a fomentar l'accés igualitari als recursos, al treball i als coneixements entre homes i dones.
- Promoure accions d'acord amb les característiques, necessitats i demandes del col·lectiu de dones de la comarca.
- Treballar en la prevenció i sensibilització de determinades realitats a les quals les dones es presenten com a col·lectiu vulnerable, especialment en la lluita contra la violència masclista, la pobresa i l'exclusió social i econòmica.

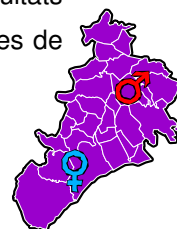
6. DIAGNOSI: CARACTERITZACIÓ DE LA COMARCA

6.1. Introducció. Noves realitats davant d'un nou segle: canvis en les estructures demogràfiques, socials i econòmiques

L'inici de la crisi econòmica a mitjan any 2008 ha accentuat algunes dinàmiques ja existents, així com n'ha generat d'altres de noves, en un context d'importants canvis estructurals a nivell demogràfic i social: **feminització de la vellesa** (com a conseqüència d'una esperança de vida diferencial entre les dones i els homes) i una major afectació de la crisi entre el col·lectiu femení, la qual cosa ha intensificat el procés de **feminització de la pobresa**.

L'inici de la crisi econòmica també ha comportat canvis importants i significatius en les dinàmiques migratòries i de creixement generalitzat de la població del Baix Camp al llarg del segle XXI, ja que, a partir del 2009 es produeix per primera vegada en molts anys un estancament dels efectius de població.

La crisi econòmica també ha comportat canvis en les estructures familiars, doncs, la disminució de les possibilitats de separació i divorci per qüestions econòmiques i unes majors dificultats d'emancipació residencial, així com les tensions generades en el si del nucli familiar derivades de

la pròpia crisi (atur, menors ingressos, dificultats en el pagament de la hipoteca o del lloguer de l'habitatge...) afavoreixen l'extensió de la violència domèstica, en les seves diferents expressions.

Una realitat doncs, que situa, una vegada més i donades les estructures socials existents, al col·lectiu femení en una situació de vulnerabilitat creixent. Una posició que s'accentua en el cas de les dones estrangeres o de la població que pertany a les capes socials més empobrides. Les dades de l'IDESCAT constaten aquesta realitat: si el 2005 la taxa de risc de pobresa pel conjunt de dones Catalunya era del 18,4% (taxa de risc després de les transferències socials), a 2010, aquest percentatge s'eleva al 21,3% (sent tres punts superior als homes). Sense transferències socials, el percentatge s'ubicaria entorn del 28%.

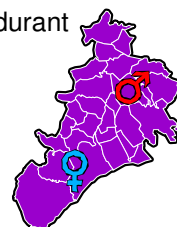
Tot plegat, **fa que un dels eixos de treball bàsics d'un pla de polítiques de dones del període esdevenidor se situï inevitablement en el camp de la integració i la cohesió social** per superar la fragmentació social existent o els factors de risc d'un col·lectiu amb dificultats creixents. Tot plegat, amb la necessària implicació directa dels agents dinamitzadors del territori (associacions de dones), els quals també han de ser protagonistes vers el llarg camí de la igualtat d'oportunitats i la no discriminació.

Aquesta nova realitat, s'assenta sobre la base d'un model social que de per si, ja se sustenta sobre les desigualtats de gènere i per tant, en una situació de partida més desfavorable per la dona (com exemple, a 2010 a Catalunya el salari brut anual era de 27.600 € pels homes i de 21.000 € per les dones).

6.2. Evolució i característiques sociodemogràfiques de la població femenina del Baix Camp

6.2.1. Evolució de la població: de l'explosió a l'estancament demogràfic

La comarca del Baix Camp ha conegut en la primera dècada del segle XXI un increment molt significatiu de població, gràcies en gran part, als moviments migratoris procedents de l'exterior del territori (principalment de l'estranger), així com dels processos de redistribució poblacional dins del territori català (desconcentració de les àrees metropolitanes). La gran explosió demogràfica però, es produeix en la dècada dels 60 i dels 70 amb un increment de població de l'ordre del 71% (en 49.226 persones) fruit dels processos migratoris interns de l'Estat espanyol procedents dels territoris més empobrits. Aquest fort increment poblacional es veu contrarestat per un estancament durant la dècada dels 80 i 90 del segle passat, un període caracteritzar a més, per una forta disminució de la natalitat i un envelliment progressiu de la població. L'entrada al nou segle representa, però, un canvi de cicle demogràfic, i igual que en el conjunt de Catalunya, el Baix Camp augmenta significativament el volum de la població resident, amb un increment de quasi el 33%, que es tradueix amb un augment de 23.747 dones (període 2000-2011). El conjunt de la comarca incrementa un 36% el seu volum de població amb un augment de 48.485 persones, és a dir, que en una dècada el Baix Camp ha crescut gairebé el mateix nombre de persones que durant la dècada dels 60 i dels 70.

Aquest increment és conseqüència de la coincidència temporal de tres fenòmens:

- Augment de la mobilitat residencial dins del territori català (procés de desconcentració urbana de les regions metropolitanes).
- Augment dels fluxos migratoris internacionals.
- Augment de la natalitat de la població.

Tot plegat explica el fet que, a 2011, **tant sols el 43,5% de la població resident al Baix Camp hagi nascut a la comarca**; mentre que la població nascuda en d'altres comarques de Catalunya, representa el 18% de la població resident. Per altra banda, la població nascuda a l'estranger, que a finals del segle XX era poc significativa, representa a dia d'avui el 19,4% de la població resident, unes xifres, que se situen per sobre de la mitjana del conjunt de Catalunya (16,5%) o del Camp de Tarragona (17,7%).

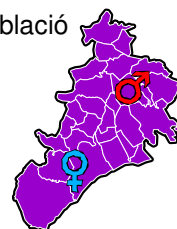
Els cicles demogràfics però, no són aliens a les conjuntures econòmiques. **La crisi econòmica iniciada el 2008, representa l'inici d'un nou cicle d'estancament de l'evolució poblacional, amb una forta desacceleració de la dinàmica produïda al llarg del segle XXI.**

Pel que fa a la població femenina del Baix Camp, la seva trajectòria històrica ha anat paral·lela a la del conjunt comarcal i català, coneixent durant les dècades dels anys 60 i 70 i en la primera dècada del segle XXI una explosió demogràfica que ha permès un increment del 33% de la població femenina (entre l'any 2000 i el 2011), encara que a un ritme menor que la població masculina (amb un increment del 35%). Aquest diferencial és atribuïble als processos migratoris del territori, amb un perfil de les persones de procedència estrangera marcadament masculinitzat. No obstant això, el nou cicle econòmic està deixant les primeres "empremtes" des del punt de vista demogràfic: si ve, durant el període d'expansió econòmica (2000-2008), l'increment del volum d'homes va ser superior al femení (de l'ordre del 28% davant d'un 23%), l'esclat de la crisi, més enllà d'implicar una desacceleració en el creixement, ha invertit la relació: des de 2008 a 2011, el volum d'homes ha incrementat un 1,2% (1.111 homes), mentre que els dones han incrementat un 3,7% (3.433 dones).

D'aquesta manera, es passa d'una lleugera sobrerepresentació d'homes a l'any 2008 (50,4%), a una lleugera subrepresentació masculina (representat el 49,8% del total de la població) el 2011.

6.2.2. Estructura de la població femenina de la comarca: l'impacte de la crisi

Existeixen diferències significatives entre sexes pel que fa a l'estructura de la població (distribució dels grups d'edat), la qual cosa es tradueix també en diferències en l'edat mitjana de la població (superior en més de dos anys i mig en el cas de les dones respecte dels homes). A pesar que l'evolució de la població femenina jove (de 0 a 14 anys) a la comarca ha anat guanyant pes (representant a 2011 un 16,7% del total de la població femenina), es troba a certa distància de la masculina (amb un 17,6%); però és sobretot en el grups d'adults i gent gran quan les diferències es fan més acusades entre els dos sexes: la població adulta femenina representa el 67% del total, mentre que en la masculina aquest percentatge és quasi del 70%. En el cas de la població

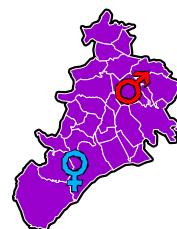

femenina de major edat (majors de 64 anys), el seu pes és força major a la dels homes (16,4% en les dones i 13% pels homes); en altres paraules, hi ha 3.447 dones més respecte els homes en aquesta franja d'edat. Aquestes diferències en l'estructura de la població entre homes i dones obeeix als següents motius:

- Major taxa de natalitat masculina (motiu pel qual el pes de la població de 0 a 14 anys és superior a la femenina).
- Major esperança de vida de les dones (amb un diferencial de quasi 6 anys d'edat).
- Procés migratori masculinitzat, especialment entre les edats adultes (un 52% de la població estrangera resident a la comarca són homes).

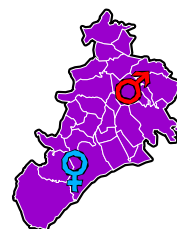
Aquesta estructura de població diferencial entre sexes es tradueix també en alguns dels indicadors demogràfics de referència:

- **L'edat mitjana de la població** del Baix Camp és inferior en el cas dels homes (ubicant-se en els 38,6 anys) mentre que se situa en els 40,5 anys en el cas de les dones (amb un diferencial de quasi dos anys).
- **L'índex d'envelliment** de les dones és a 2011 de 98 (per cada 100 joves de 0 a 14 anys hi ha 98 dones majors de 64 anys), mentre que el dels homes és de 73,4 (més homes joves que d'edat avançada).
- **L'índex de sobreenvelliment** femení és d'un 16,3%, és a dir, que una de cada 6 dones majors de 64 anys es troben per sobre dels 85 anys. Un indicador que en el cas dels homes es redueix fins al 10,3%. És significatiu que, en l'última dècada aquest indicador ha crescut progressivament, la qual cosa és degut a un augment de l'esperança de vida de la població. **Existeix, doncs, una feminització creixent de la vellesa, ja que l'augment del percentatge de la població de major edat al llarg del segle XXI és de l'ordre del 60%. Així, el 67% de la població del Baix Camp major de 84 anys són dones.**
- **L'índex de dependència** de la població femenina és d'un 49,6%, és a dir, que per cada 100 persones en edat activa (de 16 a 64 anys), n'hi ha poc menys de 50 que són inactives (en edat escolar obligatòria o per sobre dels 64 anys). Aquest indicador és menor en el cas dels homes, sent d'un 44%.
- **L'índex de masculinitat**, que posa en relació el nombre de dones i d'homes en un territori determinat, és a 2011, de 99,2 (relació que era de 98,2 a principis de segle XXI). Al Baix Camp hi ha, doncs, 98 homes per cada 100 dones (la mateixa relació de masculinitat que pel conjunt de Catalunya). Ha existit, doncs, un lleuger procés de masculinització en els darrers anys, un fenomen associat a la població estrangera resident a la comarca (majoritàriament de procedència africana), especialment durant el període d'expansió econòmica (a 2008 s'arriba a una relació de quasi 102 homes per cada 100 dones). A partir de la crisi però, la relació es torna a invertir i les dones tornen a guanyar pes en el territori.

- **L'esperança de vida al néixer** es pot interpretar com un indicador del nivell de vida de la població resident. En aquest sentit, l'esperança de vida de les dones del Baix Camp és també molt semblant a la del conjunt de província de Tarragona i de Catalunya, tot i que sempre es manté lleugerament inferior, sent el 2010 de 84,7 anys, amb un increment durant les dues últimes dècades de 4,4 anys. En aquest sentit el diferencial respecte els homes de la comarca és de 5,7 anys (els homes de la comarca tenen una esperança de vida de 79 anys, la qual cosa explicaria en part, els majors percentatges de dones en els indicadors d'envelliment). **L'increment general de l'esperança de vida de les dones durant les dues últimes dècades, associat a les millores generalitzades en el nivell de vida, ha permès que a 2010 se situï pràcticament en els 85 anys d'edat.**

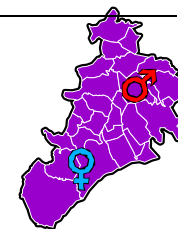
Les dinàmiques migratòries i demogràfiques dels últims anys han provocat l'existència d'una estructura de població diferencial entre els homes i les dones residents al Baix Camp, identificades principalment, amb una estructura més envellida per part de la població femenina, així com una presència equilibrada entre sexes.

Taula resum de la població del Baix Camp (2001-2011)

	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011	
		%		%		%		%		%		%		%		%		%		%		%
Població total	146.522		150.762		156.312		161.090		167.889		173.539		180.196		187.403		189.226		190.440		191.947	
Homes	72.620	49,56	74.968	49,73	77.973	49,88	80.497	49,97	84.233	50,17	87.167	50,23	90.721	50,35	94.485	50,42	94.924	50,16	95.102	49,94	95.596	49,80
Dones	73.902	50,44	75.794	50,27	78.339	50,12	80.593	50,03	83.656	49,83	86.372	49,77	89.475	49,65	92.918	49,58	94.302	49,84	95.338	50,06	96.351	50,20
Edat Mitjana	39,4		39,4		39,4		39,3		39,2		39,2		39,2		39,0		39,2		39,4		39,6	
Homes	38,33		38,36		38,35		38,30		38,22		38,20		38,18		38,09		38,25		38,42		38,65	
Dones	40,41		40,42		40,39		40,38		40,25		40,21		40,18		40,01		40,12		40,29		40,45	
Distribució població femenina																						
Joves (0-14)	10.894	14,74	11.204	14,78	11.699	14,93	12.127	15,05	12.790	15,29	13.487	15,62	14.147	15,81	15.019	16,16	15.435	16,37	15.815	16,59	16.127	16,74
Adults (15-64)	49.750	67,32	51.057	67,36	52.777	67,37	54.486	67,61	56.868	67,98	58.496	67,73	60.635	67,77	62.976	67,78	63.676	67,52	64.035	67,17	64.418	66,86
Gent gran (65 i més)	13.258	17,94	13.533	17,85	13.863	17,70	13.980	17,35	13.998	16,73	14.389	16,66	14.693	16,42	14.923	16,06	15.191	16,11	15.488	16,25	15.806	16,40
Distribució població masculina																						
Joves (0-14)	11.303	15,56	11.689	15,59	12.182	15,62	12.716	15,80	13.328	15,82	14.045	16,11	14.683	16,18	15.451	16,35	15.959	16,81	16.483	17,33	16.834	17,61
Adults (15-64)	51.205	70,51	52.922	70,59	55.205	70,80	57.168	71,02	60.263	71,54	62.084	71,22	64.791	71,42	67.556	71,50	67.253	70,85	66.579	70,01	66.403	69,46
Gent gran (65 i més)	10.112	13,92	10.357	13,82	10.586	13,58	10.613	13,18	10.642	12,63	11.038	12,66	11.247	12,40	11.478	12,15	11.712	12,34	12.040	12,66	12.359	12,93
Població estrangera	6.257	4,27	8.952	5,94	12.623	8,08	15.707	9,75	20.749	12,36	24.418	14,07	29.327	16,28	34.913	18,63	35.921	18,98	36.317	19,07	36.388	18,96
Homes	3.498	4,82	5.068	6,76	7.103	9,11	8.752	10,87	11.530	13,69	13.428	15,40	16.120	17,77	19.142	20,26	19.322	20,36	19.140	20,13	18.991	19,87
Dones	2.759	3,73	3.884	5,12	5.520	7,05	6.955	8,63	9.219	11,02	10.990	12,72	13.207	14,76	15.771	16,97	16.599	17,60	17.177	18,02	17.397	18,06
Indicadors demogràfics																						
Dones																						
Índex d'envelliment	121,7		120,8		118,5		115,3		109,4		106,7		103,9		99,4		98,4		97,9		98,0	
Índex de sobreenvelliment	12,3		12,4		12,5		13,3		13,6		14,0		14,9		15,6		15,8		16,1		16,3	
Índex de dependència	48,5		48,4		48,4		47,9		47,1		47,7		47,6		47,5		48,1		48,9		49,6	
Homes																						
Índex d'envelliment	89,5		88,6		86,9		83,5		79,8		78,6		76,6		74,3		73,4		73,0		73,4	
Índex de sobreenvelliment	7,7		7,8		7,9		8,0		8,3		8,6		9,1		9,5		9,6		10,0		10,3	
Índex de dependència	41,8		41,7		41,2		40,8		39,8		40,4		40,0		39,9		41,1		42,8		44,0	
Índex de masculinitat	98,3		98,9		99,5		99,9		100,7		100,9		101,4		101,7		100,7		99,8		99,2	

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Padró Continu de població.

En aquest sentit, **el canvi en l'estructura de la població del Baix Camp ha estat força significatiu en aquest darrer decenni**, com a conseqüència del creixement demogràfic experimentat en el territori durant els darrers anys. Uns canvis que es poden resumir en:

1. **Rejuveniment de la població** (augment del pes percentual dels primers grups d'edat), tant dels infants com dels grups de joves (vinculat a l'augment de la natalitat dels darrers anys). Així, el grup de dones dels 0 als 14 anys passa de representar el 14,7% l'any 2001 al 16,7% el 2011 (amb un increment percentual de 2 punts).
2. **Lleugera disminució del pes de la població de més edat** (a partir de 65 anys), que passa del 17,8% al 16,4%.
3. **Lleugera disminució del pes de la població activa** (dels 16 als 64 anys), que passa dels 67,5% l'any 2000 a un 66,9% el 2011.

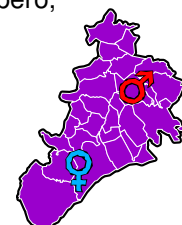
L'entrada d'un nou cicle econòmic a partir de l'any 2008, també té un impacte sobre l'evolució i les estructures de la població femenina, que es tradueix entre d'altres en:

- a. Augment del pes de la població major de 64 anys. Durant els tres últims anys el pes d'aquest grup de població torna a augmentar lleugerament, fruit del fre dels processos migratoris i la disminució de la natalitat.
- b. Disminució progressiva del pes de la població potencialment activa, que conjuntament amb l'augment de la població de més edat, es tradueix amb un augment notable de la població "depenent" (no activa).
- c. Reequilibrament de la població per sexes. Es tendeix en els últims anys a l'equilibri de la població masculina i femenina.
- d. Augment de l'edat mitjana de la població durant els darrers tres anys, tant de la població femenina, com de la masculina.

Si bé, encara és d'hora per apuntar quina serà la tendència a curt termini, tot indica a què l'actual canvi de cicle ens aproxima a la dinàmica dels anys 80 i 90 del segle anterior: fort estancament de la població i procés d'envelliment d'aquesta.

6.2.3. Naturalesa de la població femenina del Baix Camp: augment de la diversitat

Els moviments migratoris dels darrers anys també han influït en canvis importants en la naturalesa de la població femenina (lloc de naixement) resident al territori. L'any 2001, la població nascuda a l'estranger resident a la comarca representava un 4,9% (3.622 dones), mentre que el 2011 aquest percentatge és d'un 18,7% (18.060 dones). Aquest fort creixement del grup de dones nascudes a l'estranger (amb un increment durant el període del 400%), comporta que el pes de les dones nascudes a Catalunya o a la resta de l'Estat, a pesar del seu increment en valors absoluts, hagi disminuït. En el cas de la població femenina nascuda a Catalunya es passa d'un 69% l'any 2001 a un 61% el 2011 i, la població nascuda a la resta de l'Estat passa del 26,3% al 20%. L'impacte de la crisi econòmica, però,

comença a deixar petjada en les dinàmiques migratòries establertes en el territori en els darrers anys: a partir de 2008 es produeix un alentiment del procés de creixement demogràfic de les dones estrangeres. En el cas dels homes estrangers residents al territori es constata un retrocés d'aquest grup de població a partir de 2009 (amb una disminució de 510 homes).

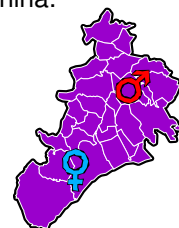
Comparativament, el Baix Camp té uns percentatges de població femenina nascuda a l'estranger (18,7%) superior a la mitjana catalana (16,6%) i del Camp de Tarragona (17,7%). Pel que fa a la població nascuda a la resta de l'Estat espanyol representa el 20%, per sota de la mitjana de Catalunya (21%) i el Camp de Tarragona (21,6%). L'estructura de la població segons el lloc de naixement denota la temporalitat del procés migratori i la seva intensitat. Així, per exemple, l'estructura de la població femenina resident al Baix Camp nascuda a la resta de l'Estat espanyol, és molt envellida, donat que majoritàriament van arribar en el territori durant els anys 60 i 70, i la mitjana d'edat d'aquest grup de població és de 57,7 anys. Per contra, l'estructura de la població nascuda a l'estranger és sobretot, població adulta. És a dir, població en edat activa que és la potencialment més mòbil i en edat més propensa a tenir descendència. Aquest grup de població tendeix a comportar augments de la natalitat i un rejuveniment de la població del territori. L'edat mitjana de la població femenina nascuda a l'estranger és de 35,4 anys (amb un augment de dos anys des de 2008). Finalment, **l'estructura de la població femenina del Baix Camp, nascuda a Catalunya és la que presenta un major rejuveniment** (augment de la base de la piràmide poblacional). Encara que lluny del "baby boom" dels anys 60 i 70 del segle passat, l'augment de la natalitat dels últims 10 anys ha estat molt important, **la qual cosa farà augmentar a mitjà termini i de manera significativa, la població en edat escolar i la població potencialment activa. L'edat mitjana de la població femenina nascuda a Catalunya és de 36,4 anys.**

6.2.4. Formes d'aparellament de la població comarcal

Les oscil·lacions de l'economia del territori influeixen no només en les estructures de la població i la seva evolució, sinó també en d'altres àmbits de l'estructura social en el qual s'inscriuen les persones: estructures de la llar, formes d'aparellament... Més enllà d'aquest fet, els canvis normatius i culturals que experimenta una societat també condicionen i influeixen en les trajectòries vitals de les persones i en les estructures familiars. En aquest sentit, **les dones residents al Baix Camp han modificat els seus hàbits i formes d'aparellament vinculat al seu estat civil.**

El percentatge de dones solteres a la comarca es manté similar des de 1991 (38% de la població) fins a 2007 entorn del 40%. Els canvis més significatius es produeixen en els altres "estats civils" de la persona:

- El pes de les dones casades disminueix progressivament al llarg del temps. El 1991 el percentatge de dones casades era d'un 49%, i el 2001 és d'un 47%. Mentre que el 2007 aquest percentatge pel conjunt del Baix Camp es redueix fins al 44,6%.
- La viduïtat augmenta lleugerament des de 1991 fins a representar el 10% de la població femenina el 2007, conseqüència, probablement de l'augment de l'esperança de vida de la població femenina.

- Les dones separades/divorciades són les que han patit un increment més significatiu durant els darrers anys: així s'ha passat de l'1,8% del 1991 al 5% el 2007. La crisi ha comportat també una forta disminució de les ruptures matrimonials (nul·litats, separacions i divorcis). En el Camp de Tarragona aquests han disminuït un 20% entre 2008 i 2010, mentre que pel conjunt de Catalunya la xifra augmenta fins al 25%.
- Amb l'entrada de la crisi econòmica (segon semestre de 2008), el volum de casaments disminueix de manera molt acusada. La taxa de nupcialitat dels dos darrers anys és la més baixa des que hi ha registre (1976).
- El tipus de celebració en el casament també pateix canvis molt significatius entre la població comarcana. Si fins a l'any 1976, els matrimonis catòlics representaven el 99% del total de casaments realitzats al Baix Camp, aquesta xifra disminueix fins al 74% el 1996. Però és a partir d'aquesta data quan es produeix un descens acusat d'aquest tipus de celebracions. Així, durant el darrer any d'anàlisi (2010), el pes dels matrimonis catòlics descendeix fins a representar el 24% del total. Aquests canvis, per altra banda, són atribuïbles, entre d'altres a:
 - Augment de les segons núpcies.
 - Canvi cultural en els patrons d'aparellament de les noves generacions.
 - Increment dels matrimonis mixtes (parelles de nacionalitat diferent).

En tot cas, en el darrer any els matrimonis catòlics sempre són inferiors als civils amb independència de la nacionalitat dels cònjuges.

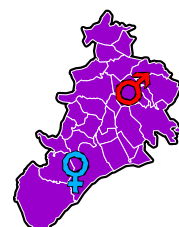
Per altra banda, els casaments civils són a partir de 2004 el model predominant, fins a situar-se a 2010 en el 76% del total de casaments.

- El fort retrocés dels vincles matrimonials ha comportat que en tant sols una dècada el percentatge de naixements dins d'aquest s'hagi reduït significativament, passant del 80,5% l'any 2000 al 70,6 el 2010.

6.2.5. El nivell formatiu de les dones

Pel que fa al nivell d'instrucció de les dones de la comarca s'ha produït un canvi significatiu en els darrers anys amb un augment substancial del nivell formatiu d'aquest col·lectiu:

- L'any 1991 el percentatge de dones sense cap estudi finalitzat representava poc més del 22% de la població femenina, aquesta grup disminueix sensiblement el 2001, fins a reduir-se gairebé a la meitat (14%). Pel conjunt comarcal, en data de 2007 aquest grup representa el 8,7% del total de dones residents. Cal tenir en compte l'efecte "generacional" d'aquestes dades, ja que les persones de major edat, són majoritàriament, persones sense estudis. Per tant, hi ha dos elements a tenir en compte que expliquen aquest fenomen:
 - Per una banda, l'increment real del nivell formatiu de la població.

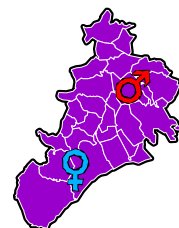
- Per altra banda, l'efecte generacional que representen les persones de més edat, doncs, és habitual que les generacions de la guerra civil i postguerra no tinguessin estudis bàsics finalitzats.
- El percentatge més nombrós de població correspon als grup d'estudis primaris (tot i que es redueix amb el temps, passant del 60% el 1991 a un 56% el 2001). A 2007 aquest percentatge s'ubica ja en el 46% pel conjunt comarcal.
- Els increments més importants però, es produeixen de manera proporcional a mesura que augmenta el nivell d'estudis assolit:
 - Les dones amb formació professional (mitjà i superior), augmenten el seu pes entre 1991 i 2007 un 90%,
 - les dones amb batxillerat superior experimenten en el període 1991-2007 un increment d'un 179% (passant de representar el 4,5% del total de dones a un 15% el 2007);
 - i la població universitària (diplomades, llicenciades o doctores) incrementa el seu pes en un 234% (passant del 4,8% al 15,8%), convertint-se així, en el segon grup més nombrós.

Existeixen diferències a destacar en el nivell formatiu segons el sexe de l'individu. Així, en el cas dels homes, el pes del grup de la població amb formació professional és a 2007 sensiblement superior al de les dones (representant el 19% del total d'homes - un 14% en el cas de les dones-), mentre que el volum d'homes amb estudis universitaris no assoleix el 10% del total de la població masculina (i representa quasi un 16% en el cas de les dones).

6.2.6. La població estrangera de la comarca: de l'heterogeneïtat a l'estancament

Per entendre els canvis demogràfics que s'han succeït al Baix Camp en aquests darrers anys cal prestar especial atenció a l'evolució de la població estrangera i a la seva estructura sociodemogràfica en el context comarcal. **El creixement del volum de població estrangera a al Baix Camp ha estat, igual que en el conjunt de Catalunya, molt significatiu.** L'any 2001 el nombre de ciutadanes residents de nacionalitat estrangera sumaven un total de 2.739 dones. L'any 2011 aquesta població arribava a les 17.397 persones, passant a representar del 3,8% de la població de la comarca l'any 2001 a un 18% el 2011. **Un creixement significatiu, i que se situa per sobre de la mitjana del conjunt de Catalunya, on les dones estrangeres representen el 14,4%.** Al Camp de Tarragona, per la seva banda, el percentatge de dones estrangeres representa el 17%.

Igual que pel conjunt de Catalunya, també al Baix Camp es produeix una forta desacceleració en aquest grup de població en els dos darrers anys, (en els cas dels homes estrangers es produeix una disminució de 331 persones). El 2010, doncs, representa la fi d'un cicle històric marcat per un procés migratori internacional sense precedents al territori i de caràcter eminentment econòmic (recerca de feina, millors condicions de vida, més seguretat...). El fet que aquesta migracions hagin estat majoritàriament de caràcter econòmic, es tradueix en una reducció d'aquest grup de població (o migracions de retorn) en el cicle econòmic en el qual es troba immers el país (depressió).

La crisi econòmica, doncs, implica l'estancament en un primer moment, i la reducció posteriorment, de la població estrangera resident a la comarca i, probablement ens situarem en els propers anys en una redistribució d'aquest grup de població arreu del territori, juntament amb una lleugera existència de "migracions de retorn", especialment per part de les nacionalitats americanes (des de 2008 han reduït un 11% el seu volum de població femenina).

A pesar que la població estrangera sol tractar-se com un bloc homogeni, **presenta significatives diferències grupals, tant per la seva procedència, com en la seva estructura de població.** Cal, doncs, aprofundir en aquest col·lectiu, per analitzar la seva heterogeneïtat.

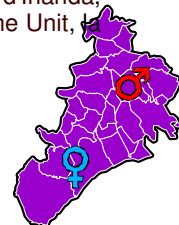
Majoritàriament la població femenina estrangera del Baix Camp procedeix de la Unió Europea¹ (36,7% del total de les dones estrangeres), que per altra banda és un grup de població masculinitzat (un 52% del col·lectiu són homes). En aquest grup tindria un pes important la població procedent de l'Europa de l'est (quasi un 17% de les dones estrangeres de la comarca són de nacionalitat romanesa). El segon grup de dones estrangeres segons nacionalitat són les procedents del continent africà que, a 2011 representaven el 29,8%. Els africans residents al territori són un grup de població molt masculinitzat, ja que el 57% del total en són homes. El tercer gruix de població estrangera femenina són les nacionals d'Amèrica (representant un 25%, tot i que entre 2003 i 2006 era el grup més nombrós). Finalment, les dones estrangeres procedents de països europeus fora de la UE ascendeix fins al 5,5% i la població femenina asiàtica és el 3,3% del total. **Aquesta distribució de la població femenina estrangera resident a la comarca segons nacionalitat presenta notables diferències amb el conjunt de Catalunya i del Camp de Tarragona, on té un pes menor la població procedent de la UE i de l'Àfrica, però una representació major de la població asiàtica).** La distribució de la població estrangera pel territori català no és homogènia i respon, de manera general, a les següents pautes:

- Major presència de població africana en el sector primari (agricultura).
- Major presència de població americana (centre i sud Amèrica) i de l'Europa de l'est en les zones amb economies terciaritzades (especialment, en el sector del turisme).
- Major presència de població europea (nord i centre) en zones costaneres (migracions residencials).

Els canvis des de l'inici de la crisi econòmica, però són significatius: de 2008 a 2011 s'incrementa en tres punts el pes de la població estrangera femenina procedent del continent africà, mentre que disminueix en quasi 5 punts les dones de nacionalitat americana. Uns fluxos relacionats també amb l'evolució de les economies dels països d'origen (doncs, a Amèrica se situen algunes de les economies emergents actualment).

L'estructura de la població estrangera al Baix Camp presenta diferències notables segons sexe. Així, els homes de nacionalitat africana representen quasi el 37% del total dels estrangers homes residents, mentre que en el cas de les dones aquest grup representa el 30%. En canvi, els homes procedents

¹ En l'actualitat, i des de 2007, la Unió Europea és un conjunt de 27 estats: Àustria, Bèlgica, Bulgària, Dinamarca, Eslovàquia, Eslovènia, Espanya, Estònia, Finlàndia, França, Alemanya, Grècia, Hongria, la República d'Irlanda, Itàlia, Letònia, Lituània, Luxemburg, Malta, els Països Baixos, Polònia, Portugal, Romania, Suècia, el Regne Unit, la República Txeca i Xipre.

d'Amèrica representen un 18% del total dels estrangers davant del 25% en el cas de les dones (un 56% de la població procedent d'aquest continent són dones).

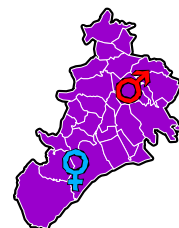
Pel que fa als països de procedència, el Marroc és la primera nacionalitat present a la comarca (representant un 28% del total d'estrangeres, representant, però el 33% en el cas dels homes). La segona nacionalitat segons país de procedència correspon a Romania representant un 17,3% del total de dones estrangeres i en tercer lloc, però a molta distància, les de nacionalitat colombiana (representant un 5,2% del total de dones estrangeres i un 3,5% dels homes). Durant el període que transcórrer entre 2001 i 2011 es produeix una diversificació creixent de nacionalitats presents al territori, doncs el 2001 viu a la comarca població d'una seixantena de nacionalitats (però amb un fort predomini de la nacionalitat marroquí, representant el 40% del total de la població estrangera), mentre que a l'any 2011 **les dones estrangeres procedeixen de més d'una seixantena de països d'arreu del món.**

L'evolució temporal, però denota canvis importants en els patrons migratoris de la població estrangera present a la comarca: si bé a l'any 2001, el 39% de les dones estrangeres provenien de països occidentals "desenvolupats" (Alemanys, França, Itàlia, Bèlgica, Regne Unit, Holanda, Suïssa...), aquesta xifra es redueix fins al 14% el 2011. Les migracions de caràcter residencial que caracteritzaven la comarca durant els anys 90, deixen pas a les migracions de caràcter econòmic (procedent de països empobrits) durant la primera dècada del segle XXI.

Pel que fa a la distribució segons el gènere, la població africana, de la UE i asiàtica és precisament de les que presenten estructures de població més masculinitzades (la qual cosa explicaria l'increment de l'índex de masculinitat al municipi durant els darrers anys), mentre que la població procedent de la resta d'Europa i d'Amèrica és sobretot femenina.

Però, les diferències més notables en les estructures de població segons nacionalitat (i especialment entre la població de nacionalitat espanyola i la resta de grups) es troba en la distribució dels grups d'edat. Si la població femenina estrangera presenta una característica compartida és el perfil d'edat: és població que s'ubica principalment en edats compreses entre els 0 i els 49 anys, mentre que la població de 50 i més anys es redueix a la mínima expressió. Així, per exemple, les dones de nacionalitat espanyola de 50 i més anys representen el 37% del total del grup; mentre que pel col·lectiu de nacionalitat estrangera representa només el 15% (és a dir, que el 85% de dones estrangeres tenen menys de 50 anys). Així ens trobem amb un gruix de població de perfil jove (el 47% de la població femenina estrangera de la comarca té menys de 30 anys, davant del 31% de la població de nacionalitat espanyola). **Aquest perfil demogràfic, també es tradueix en mitjanes d'edat molt inferiors a les de la població autòctona: la mitjana d'edat de la població femenina estrangera és més de 10 anys més jove que la mitjana de la població de nacionalitat espanyola (amb 31,8 i 42,4 anys respectivament).** Una diferència que es redueix en els 7 anys i mig en el cas dels homes.

Pel que fa als col·lectius de dones estrangeres segons nacionalitat són les africanes les que presenten un perfil més jove, amb una mitjana d'edat de 24 anys, mentre que les que presenten una mitjana d'edat més elevada són les procedents de la Unió Europea (amb 37,3 anys), seguides de les procedents de països europeus no integrants de la UE (amb una mitjana de 36,3 anys).

6.2.7. Factors del creixement demogràfic: saldo migratori i saldo natural.

El creixement o decreixement del conjunt de població d'un territori es deu a dos fenòmens: per una banda, el creixement o decreixement vegetatiu o natural (saldo natural), que resulta de la diferència entre els naixements i les defuncions (el moviment natural de la població), i per altra banda, del saldo migratori, la diferència entre les entrades i les sortides al territori (moviments migratoris). En aquest sentit, el creixement natural de la població femenina del Baix Camp és creixent des de l'any 1998 una tendència que es manté fins a 2009. Així, doncs, el període de bonança econòmica dels primers anys del segle XXI es tradueix en un increment de la natalitat i en conseqüència amb un creixement natural positiu de la població femenina.

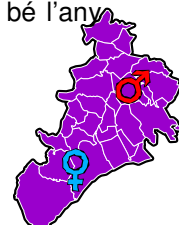
El saldo migratori també ha estat positiu al llarg del segle XXI, amb una tendència alcista generalitzada, però amb una desacceleració significativa a partir del 2008 (primer any de crisi). **El fort component migratori en el creixement/decreixement poblacional de la comarca en aquests darrers anys és molt significatiu: de l'increment de població entre el 1998 i el 2009 (en 25.405 dones), un 82% és degut als moviments migratoris, i tant sols el 18% al creixement natural de la població.** No obstant això, durant el 2009, l'aportació del saldo migratori a l'increment de població comarcal es redueix al 60%, donat el fre dels fluxos migratoris experimentats des de la crisi econòmica. **El saldo migratori i les migracions en el seu conjunt han estat, doncs, un factor explicatiu bàsic per entendre el procés evolutiu de la població femenina del territori.**

La crisi econòmica i les conseqüències que en deriven (destrucció de llocs de treball, pèrdua d'oportunitats laborals...) ha generat que, en els darrers anys, la població del Baix Camp resident a l'estranger hagi augmentat de manera progressiva (un 27% entre 2009 i 2012), on el pes de les dones és lleugerament superior a la dels homes. Així, a 2012, quasi 1.500 dones del Baix Camp ja resideixen a l'estranger.

Pel que fa a la natalitat de la població resident a la comarca es poden observar diferències importants segons el grup de població de referència. Pel conjunt de Catalunya la taxa bruta de natalitat l'any 2010 era d'11,33 ‰, mentre que pel conjunt de l'Estat espanyol aquesta xifra era del 10,5 ‰. La xifra a la comarca del Baix Camp a l'any 2010 era d'un 12,1 ‰ (superior doncs, a la mitjana de Catalunya i de l'Estat), és a dir: hi ha 12 naixements per cada 1.000 habitants. Un indicador que assoleix el seu valor més elevat durant el segle XXI a l'any 2008 (amb un 13,1‰), però en descens des d'aquesta data. La comparativa segons la nacionalitat de les dones posa de manifest la major intensitat del fenomen entre la població estrangera: la taxa bruta de natalitat de les dones estrangers duplica la de les dones autòctones l'any 2010, situant-se en el 21‰ davant del 10‰. No obstant això, l'evolució de l'indicador ha estat molt diferent segons la nacionalitat: si bé la població de nacionalitat espanyola s'ha mantingut al voltant del 10-11‰, la taxa de natalitat de la població estrangera ha disminuït progressivament (passant del 24,3‰ l'any 2000 a un 21‰ el 2010).

6.2.8. Canvis en la maternitat

La major intensitat en les taxes de natalitat de les dones estrangeres es tradueix també en un pes creixent en els naixements de mare estrangera sobre el total de naixements a la comarca. Si bé l'any

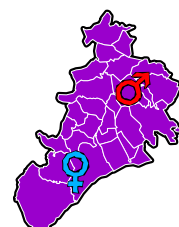

2000 el 8% dels naixements era de mare de nacionalitat estrangera, aquest percentatge representa durant el 2010 el 33% del total dels naixements, és a dir, 3 de cada 10 naixements al Baix Camp són de mares de nacionalitat estrangera.

Cal aprofundir en l'anàlisi per entendre les raons que expliquen aquest fenomen diferencial entre població de nacionalitat espanyola i estrangera:

- **Estructura de la població:** la població de nacionalitat estrangera té un potencial a nivell de natalitat molt major que la població autòctona, donada la seva estructura de la població. Si bé, el percentatge de dones en edat fèrtil entre les de nacionalitat espanyola és del 46% (en disminució constant des de l'any 2000), aquest percentatge entre els dones de nacionalitat estrangera és del 64,5% (any 2010).
- **Calendari:** l'edat mitjana a la maternitat és superior entre les dones de nacionalitat espanyola que entre les estrangeres. De manera que l'any 2010, aquesta era de 32,7 anys per les espanyoles i 29,8 anys per les estrangeres. En ambdós casos, s'incrementa al llarg de la dècada l'edat mitjana a la maternitat. El retard en el calendari de la maternitat de les dones espanyoles redueix el període (calendari) de fecunditat. L'edat mitjana a la maternitat pel conjunt de les dones de la comarca era a 2010 de 31,6 anys, sent de 31,1 anys pel conjunt de Catalunya i de 31,2 en el cas del conjunt de l'Estat espanyol.
- **Intensitat:** el nombre mitjà de fills/es per dona també és diferent segons la nacionalitat, amb una intensitat major per les dones estrangeres, si bé les tendències són en aquest cas diferents. L'indicador conjuntural de fecunditat de les dones espanyoles augmenta al llarg del segle XXI passant d'un 1,3 (l'any 2001) a un 1,4 l'any 2010 (a pesar que s'ha reduït en els últims anys de crisi): és a dir, que les dones de nacionalitat espanyola residents al Baix Camp tenen 1,38 fills/es de mitjana. Per contra la intensitat del fenomen (naixements) ha disminuït en el cas de les mares estrangeres al llarg del segle XXI, passant de 2,2 fills/es per dona el 2001 als 2,1 actuals, la qual cosa les aproxima a la intensitat de les dones espanyoles. L'indicador pel conjunt de dones del Baix Camp és de 1,6 fills/es per dona, mentre que pel conjunt de Catalunya és de 1,5 i pel conjunt de l'Estat d'1,4.

Pel que fa als nivells de formació de les mares segons la nacionalitat també existeixen diferències importants. L'any 2010 entre les dones que van ser mares de nacionalitat espanyola el grup més nombrós són les que tenen nivell universitari (amb un 48% del total de mares), seguit de les mares amb nivell secundari amb un 22%. El major nivell formatiu de les mares de nacionalitat espanyola seria, doncs, un dels factors explicatius del retard en el calendari a la maternitat, doncs, a major nivell educatiu, més es retarda la maternitat. Les mares espanyoles amb primària, durant el 2010, van tenir els seus fills/es majoritàriament entre els 15 i els 29 anys (en un 50% dels casos), mentre que aquest percentatge és del 20% en el cas de les dones amb nivell universitari. En canvi les mares que tenen fills a partir de la trentena representen un 50% en el cas de les que tenen estudis primaris, d'un 74% en dones amb estudis secundaris i d'un 80% en les dones amb nivell universitari.

Una realitat que contrasta amb les dones d'origen estranger, on el grup més nombrós són les mares amb estudis universitaris (amb un 32% dels casos) i amb estudis primaris (amb un 25%), seguit de les mares estrangeres amb nivell de secundària (15,5%) i les dones sense estudis (amb un 15,4%). La menor trajectòria formativa en el cas de les dones estrangeres, explicaria també l'avançament en el calendari de la natalitat. En el cas de les dones estrangeres no existeix una relació entre l'edat a la maternitat i els estudis assolits.

Pel que fa a l'estat civil de les dones que van ser mares el 2010, un 70,6% eren casades (la majoria de les quals en primeres núpcies), mentre que les dones no casades representen el 29,4% de les mares (un 28,5 el 2007). D'aquestes, la majoria tenien parella estable. Com a dada significativa, un 12,7% de les mares d'entre 15 i 19 anys no estaven casades ni en unió estable.

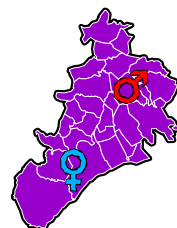
6.2.9. La distribució comarcal de la població: Reus, polaritat comarcal

La comarca del Baix Camp es caracteritza per presentar una forta polaritat demogràfica: la ciutat de Reus. Aquesta ciutat concentra el 2011 el 56,4% del total de població femenina de la comarca. No obstant això, el percentatge de concentració era major el 2001, quan a Reus hi residia el 62,3% del total de dones de la comarca. Per altra banda, Cambrils concentra l'17,2% de població femenina i Mont-Roig del Camp el 6,2%. Aquests dos darrers municipis han augmentat el seu pes demogràfic sobre el conjunt de la població femenina de la comarca. Es produeix, doncs, a nivell comarcal una lleugera tendència a la desconcentració de població en perjudici de la seva capital. No obstant això, dos municipis de la comarca (el 8,7% del total de municipis), concentra el 74% de la població femenina resident a la comarca (corresponent a 3/4 parts de la població).

Al llarg del segle XXI, la gran majoria de municipis han incrementat el seu volum de població femenina, excepte: la Febró (disminució d'un 21,7% de la població femenina), l'Arbolí (17,7%), Colldejou (7%) i Capafonts (6,7%). En l'extrem contrari s'hi ubiquen municipis com: l'Albiol (amb un increment del 186%), Castellvell del Camp (134%), Mont-Roig del Camp (76%), Almostrer (65%), Montbrió del Camp (63%), Riudecanyes (59%) o Cambrils (58%). **Són per tant, els municipis de dimensions reduïdes els que, a pesar de la dinàmica general de fort creixement demogràfic de la comarca, pateixen encara inèrcies de despoblament.**

Reus, per la seva banda, experimenta durant el segle XXI un creixement d'un 18%, que es tradueix amb un augment de 8.290 dones. El conjunt de la comarca, excepte Reus, incrementa un 51% en el lapse temporal de 2001 a 2011 el volum de dones residents, que representa un augment de 14.159 dones. **Així, doncs, el conjunt de municipis del Baix Camp creix a un ritme superior a la seva capital.**

Pel que fa a la distribució territorial, la majoria de municipis de la comarca del Baix Camp són d'entitat poblacional menor (en un 78% tenen menys de 2.000 dones i, en un 46% hi resideixen menys de 500 dones). **Existeix, doncs, un important nivell de desagregació en petits nuclis de població, en d'altres paraules: el 90% de la població femenina de la comarca resideix en només 6 municipis (el 21% del total de la comarca).** La concentració demogràfica a la comarca es produeix, doncs entorn de dues realitats diferents:

- Municipis ubicats a la costa, com a polaritats mitjanes i amb fort desenvolupament turístic o residencial.
- La capital comarcal i l'entorn més immediat: Reus, la Selva del Camp i Riudoms.

Pel que fa a la naturalesa de la població femenina a la comarca (població per lloc de naixement) destaquen els següents municipis per presentar valors inferiors a la mitjana comarcal (61,3%) en quant a la població resident nascuda a Catalunya: Reus (61%), Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant (59%), Pratdip (55%), Cambrils (53,7%) i finalment, Mont-Roig del Camp, amb el menor percentatge: 47%. Altres municipis que presenten xifres molt superiors a la mitjana comarcal (70%) són: Almofter, l'Arbolí, l'Argentera, Capafonts, Colldejou, la Febró, Maspujols, Vilanova d'Escornalbou i Vilaplana, amb percentatges que superen el 80%.

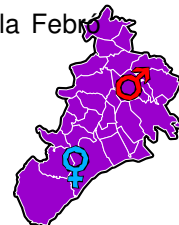
La població femenina nascuda a la resta de l'Estat espanyol també presenta percentatges significatius a la ciutat de Reus, Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, Mont-Roig del Camp i Cambrils (per sobre de la mitjana comarcal que és del 20%). També hi ha, però un conjunt de municipis que presenten percentatges de població femenina nascuda a l'Estat espanyol (fora de Catalunya) molt per sota de la mitjana comarcal (inferior al 10% del total de població): l'Aleixar, l'Arbolí, Colldejou, la Febró (amb un 0%), Maspujols, Montbrió de Camp, Prades, Pratdip, Riudecanyes, Vilanova d'Escornalbou i Vilaplana.

Pel que fa a la població femenina nascuda a l'estranger destaca Pratdip amb un 38%, Mont-Roig del Camp (32,7%), Cambrils (23,7%) i Vinyols i els Arcs (19,5%), per obtenir valors superiors a la mitjana comarcal (18,7%). Per altra banda, també hi ha un grup de municipis on la població femenina estrangera és inferior al 10% del total: Almofter, l'Arbolí, l'Argentera, Capafonts, Castellvell del Camp, Colldejou, Maspujols i la Selva del Camp. Tres municipis concentren el 86% del total de la població femenina nascuda a l'estranger de la comarca: Reus, Cambrils i Mont-Roig del Camp.

Així doncs, hi ha una elevada disparitat de situacions dins de la mateixa comarca pel que fa a la representació de la naturalesa de la població segons lloc de naixement. No obstant això, podem establir certes conclusions:

- La presència de població femenina nascuda a l'Estat espanyol està relacionat amb els municipis amb presència d'urbanitzacions. Es tracta, sobretot, de migracions residencials, associades a la jubilació o a les migracions familiars.
- La presència de població estrangera està més focalitzada en els espais urbans i amb presència del sector turístic. Es tracta, doncs, de migracions econòmiques o laborals, per una banda, i de migracions residencials, associades a la jubilació o a les migracions familiars de l'altra (especialment l'europea).

Pel que fa a la distribució de la població femenina comarcal segons grups d'edat, destaquen els municipis del **l'Albiol, les Borges del Camp, Castellvell del Camp i Maspujols, ja que el percentatge de dones menors de 15 anys és superior al 19% del total de la població del municipi (amb una mitjana comarcal del 16,7%)**. En l'extrem contrari, trobem l'Arbolí, l'Argentera, Capafonts i la Febró

amb percentatges inferiors al 8%. Les estructures de població més envellida corresponen a: l'Aleixar, Alforja, l'Arbolí, l'Argentera, Capafonts, Duesaigües, Pardes, Pratdip, Riudecanyes i **Vilaplana, on el percentatge del grup d'edat superior als 64 anys d'edat és superior al 20% del total de població (amb una mitjana comarcal del 16,4%)**. Per contra, l'Albiol, Almofter, Botarell i Castellvell del Camp presenten percentatges inferiors al 13%.

En els grups de població femenina adulta de 15 a 64 anys, les diferències entre municipis són menors, però destaquen algunes dades: **Vilanova d'Escornalbou és el municipi amb el pes percentual més important de població femenina adulta**, que representen el 78% del total de població), conjuntament amb Colldejou, Vilanova d'Escornalbou, Botarell i Almofter (amb percentatges entorn del 70%); mentre que a **Pratdip el pes d'aquest grup de població és el més baix, amb un 57%**, però destaquen també: Riudecanyes, Prades, Duesaigües, Capafonts i l'Aleixar (amb valors pròxims al 60%).

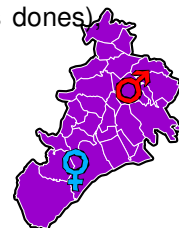
Respecte l'índex de sobreenvelliment, és a dir, el percentatge de població major de 64 anys sobre el total de població de 64 i més, destaquen alguns municipis per l'elevat percentatge que presenten com: l'Arbolí (31,3%), l'Aleixar (26,6%), Vilaplana (24,7%) o Alforja (24,6%) que se situen molt per sobre de la mitjana comarcal (16,3%) i de la mitjana catalana (14,7%). També destaquen les Borges i Castellvell del Camp, Riudecanyes o Riudecols presenten valors pròxims al 20%. Per altra banda, aquests resultats contrasten amb municipis com: la Febró (0%), Capafonts (5,6%), Colldejou (6,7%), Duesaigües (6,9%) o Vinyols i es Arcs (amb un 10,9%). Es considera que uns índexs superiors a un 15% són indicatius d'un cert desequilibri poblacional.

Pel que fa a la distribució de la població per sexes, **hi ha en general una major presència d'homes que de dones en el conjunt dels municipis del Baix Camp** (un fet que contrasta amb el conjunt de Catalunya, que presenta un major equilibri, però on el pes de la població femenina és sempre superior). En tant sols tres municipis la presència de dones és superior a la dels homes: Reus (50,9%), Cambrils (50,3%), Vandellòs (50,2%), l'Albiol (50,1%) i a les Borges del Camp (50,05%). Les poblacions més masculinitzades són: l'Argentera (57,2%), Duesaigües (57,2%), Vilanova d'Escornalbou, Colldejou i l'Arbolí (amb percentatges entre el 55% i el 56%). Pel conjunt de la comarca (excepte Reus) a 2011 la presència de dones és inferior a la dels homes (representant el 49,3% del total de la població).

6.3. El mercat de treball comarcal: un enfocament femení

Més enllà dels canvis culturals en els patrons femenins que han representat una entrada cada vegada major de la dona en el mercat de treball remunerat al llarg del segle XX i XXI (en el marc del procés d'emancipació de la dona), la crisi econòmica vigent des de 2008 està representant canvis significatius en els patrons i dinàmiques d'homes i dones en el mercat de treball, marcat principalment per unes elevades taxes d'atur.

Com a conseqüència de la crisi econòmica i de les millores del rol de la dona en el conjunt de la societat, la taxa d'activitat d'aquest col·lectiu s'ha vist incrementat al llarg del segle XXI. Aquest increment del volum de dones en el mercat laboral actiu (més enllà, de continuar assumint les tasques reproductives - cura de la llar i dels ascendents i descendents- que ha anat a càrrec majoritàriament per les dones)

s'explicaria per la forta afectació de l'atur entre els homes, de manera que aquest col·lectiu es veu arrossegat a la recerca del treball remunerat per la subsistència i manteniment del benestar familiar. Així, des de l'inici de la crisi econòmica, la taxa d'activitat masculina ha anat en descens, però la taxa femenina ha anat incrementat de manera paulatina (tot i que la taxa dels homes és encara força superior). Per altra banda, els canvis culturals dels darrers anys, han empès a la dona a una major situació d'independència, la qual cosa l'obliga a mantenir-se activa en el mercat de treball.

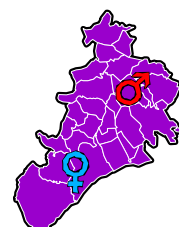
La situació actual de crisi econòmica que es viu a nivell internacional i que també incideix en els municipis del Baix Camp, no afecta de manera homogènia a tota la població. Hi ha grups de població, que per la seva condició social, econòmica o de procedència, es troben més exposats a les dinàmiques de vulnerabilitat que esdevenen en el mercat de treball: és l'anomenada *població de risc*. Per aquest motiu, és important incidir en la realitat d'aquests col·lectius i analitzar la seva situació laboral i econòmica.

6.3.1. Evolució de l'atur femení al Baix Camp: afectació de la crisi en el mercat de treball

L'evolució de l'atur (tant per homes com per dones) és, en termes generals, creixent a partir de l'any 2007, però que s'accentua especialment a partir de l'any 2008, moment en què esclata la crisi econòmica. Aquest impacte directe de la crisi econòmica sobre el mercat de treball, però, no és igual per sexes:

- Mentre l'increment del volum d'homes a l'atur ha estat en el període 2007-2009 d'un 168%, en el cas de les dones, l'increment és del 69%.
- En els períodes posteriors (a partir de 2010), els increments en el volum de persones en atur d'ambdós sexes es desacceleren i s'equilibra, sent major però, per a les dones (d'un 27% davant del 19,3% dels homes).

Per tant, tot i que el conjunt del període de la crisi ha afectat amb major incidència als homes, en tant que els sectors d'activitat més afectats per la crisi han estat en un primer moment predominantment masculins (com la construcció o el sector automobilístic), **a partir de 2010 es produeix un canvi de tendència**, moment a partir del qual l'atur està afectant amb més força al col·lectiu femení. Pel que fa a l'evolució de l'atur al llarg dels mesos del 2012, en termes generals presenta una tendència decreixent (especialment durant el període estival), tot i que durant el mes de setembre s'incrementa de nou el volum de persones a l'atur. No obstant això, **les dones coneixen el seu màxim històric durant el mes febrer de 2012 amb una taxa estimada d'un 23%**, és a dir: quasi 1 de cada 4 dones es troba en situació d'atur (davant del 21% dels homes).

Evolució del volum de persones en situació d'atur

		Baix Camp			Reus			Baix Camp (excepte Reus)		
		Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
2012	2007	6.078	2.652	3.427	3.911	1.746	2.166	2.167	906	1.261
	2008	8.302	4.215	4.087	5.325	2.786	2.540	2.977	1.430	1.547
	2009	12.889	7.103	5.786	8.268	4.676	3.593	4.620	2.427	2.193
	2010	14.676	7.968	6.708	9.353	5.197	4.156	5.323	2.771	2.552
	2011	15.834	8.475	7.359	9.848	5.379	4.469	5.986	3.096	2.890
	Gener	17.499	9.315	8.184	10.523	5.673	4.850	6.976	3.642	3.334
	Febrer	17.674	9.384	8.290	10.602	5.692	4.910	7.072	3.692	3.380
	Març	17.274	9.173	8.101	10.458	5.628	4.830	6.816	3.545	3.271
	Abril	16.913	9.060	7.853	10.386	5.638	4.748	6.527	3.422	3.105
	Maig	16.466	8.708	7.758	10.245	5.532	4.713	6.221	3.176	3.045
	Juny	15.593	8.281	7.312	9.812	5.312	4.500	5.781	2.969	2.812
	Juliol	15.769	8.452	7.317	9.974	5.401	4.573	5.795	3.051	2.744
	Agost	15.847	8.560	7.287	10.006	5.484	4.522	5.841	3.076	2.765
Setembre	16.662	8.899	7.763	10.277	5.557	4.720	6.385	3.342	3.043	

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Població Activa, l'IDESCAT i l'Observatori del Treball de la Generalitat.

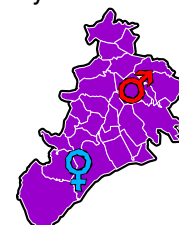
Evolució de la taxa d'atur estimada

		Baix Camp			Reus			Baix Camp (excepte Reus)		
		Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
2012	2007	7,89	5,77	10,86	8,73	6,56	11,74	6,73	4,69	9,61
	2008	10,21	8,74	12,10	11,39	10,10	13,02	8,61	6,93	10,85
	2009	16,01	15,12	16,99	18,19	17,74	18,58	13,17	11,78	14,90
	2010	18,12	17,21	19,12	20,75	20,35	21,09	14,82	13,36	16,59
	2011	19,42	18,57	20,29	21,86	21,57	22,04	17,24	15,71	18,98
	Gener	21,71	20,77	22,64	23,62	23,15	24,01	20,31	18,80	21,97
	Febrer	21,92	20,92	22,94	23,80	23,23	24,30	20,59	19,06	22,27
	Març	21,43	20,45	22,41	23,47	22,97	23,91	19,85	18,30	21,56
	Abril	20,98	20,20	21,73	23,31	23,01	23,50	19,01	17,66	20,46
	Maig	20,56	19,45	21,73	23,14	22,61	23,62	18,23	16,42	20,32
	Juny	19,47	18,49	20,48	22,17	21,71	22,55	16,94	15,35	18,76
	Juliol	19,69	18,87	20,50	22,53	22,07	22,92	16,98	15,77	18,31
	Agost	19,78	19,12	20,41	22,60	22,41	22,66	17,12	15,90	18,45
Setembre	20,80	19,87	21,75	23,22	22,71	23,65	18,71	17,28	20,30	

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Població Activa, l'IDESCAT i l'Observatori del Treball de la Generalitat.

És precisament durant aquest període (a partir de 2010), després de l'impacte inicial de la crisi en determinats sectors econòmics, quan el sector serveis (sector més feminitzat), en comença a notar els efectes (destrucció d'ocupació en l'administració, reducció del sistema de prestacions socials, sectors auxiliars...).

Cal remarcar també el fort creixement en les taxes d'atur femenines pel conjunt de Catalunya, amb un increment entre el 2011 i el segon trimestre de 2012 d'un 22,3% (davant del 15% dels homes). Així, doncs, igual com succeeix pel conjunt de la comarca i també de Reus, en el conjunt de Catalunya els increments d'atur femení en aquest darrer període és superior als dels homes.

La distribució per sexes de la població en situació d'atur al Baix Camp també posa de manifest la tendència apuntada anteriorment:

- Afectació superior per les dones en el període anterior a la crisi (a 2007, el percentatge de dones a l'atur representava el 56% del total).
- Impacte inicial de la crisi sobre la població masculina: l'any 2009, el 55% de les persones a l'atur ja són homes. Així per primera vegada en molts anys, el percentatge d'homes a l'atur supera al de les dones.
- Retorn a la feminització de l'atur en els darrers anys de crisi econòmica: el percentatge de dones en situació d'atur sobre el total de persones sense ocupació augmenta progressivament des de 2009, fins a representar el primer semestre de 2012 un 46,5%. Les conseqüències de la destrucció d'ocupació es traslladen doncs, en sectors femenins de l'economia.

6.3.2. L'afectació de la crisi en els diferents grups de població

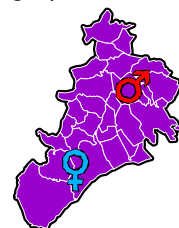
De manera general, des de l'inici de la crisi econòmica tots els grups d'edat han augmentat el seu volum d'aturats/es respecte el període precedent, però amb intensitats i evolucions diferents.

En valors absoluts (nombre de persones a l'atur) l'increment percentual major entre 2007 i 2012 és pel grup dels 35 als 49 anys (amb un increment d'un 239%, sent d'un 340% en el cas dels homes i d'un 166% en el cas de les dones). El segon grup d'edat que presenta majors increments és el de majors de 49 anys, amb un 192% (258% pels homes i 142% per les dones). El tercer grup que més incrementa el nombre d'efectius en situació d'atur és el de 25 a 34 anys (amb un 118,5%, corresponent a un 164% en els homes i un 84% les dones). És per tant el gruix principal d'edats que alimenta la població activa (dels 35 als 49 anys) qui més ha rebut les conseqüències de la destrucció de llocs de treball, però que també afecta de manera molt severa al grup de població de major edat.

Cal destacar l'evolució negativa del grup d'edat major de 49 anys, que és un dels col·lectius més perjudicats en la destrucció d'ocupació i que durant el 2012 representa el 28,7% del total de dones en atur: **quasi tres de cada 10 dones a l'atur ho són en el grup d'edat major de 50 anys (una proporció semblant a la dels homes).**

Sembla, doncs, que els reajustaments dins del mercat laboral estan afectant severament a la població activa de més edat. La qual cosa pot derivar en un problema estructural dins del sistema de mercat laboral de la comarca, ja sigui per qüestions de formació, d'adaptació o de contractació. Aquest grup d'edat es pot constituir com un grup d'elevada vulnerabilitat, donades les dificultats d'adaptació que pot comportar per aquestes persones.

En contrast, encara que la joventut sol ser el grup d'edat amb taxes d'atur molt elevades, el Baix Camp presenta uns valors molt inferior a les del conjunt de Catalunya i de l'Estat espanyol, posant de manifest que, el mercat de treball a la comarca manté un dinamisme que facilita la incorporació de nova mà d'obra. Així, si a 2007 el total de persones a l'atur del grup de 16 a 24 anys representava el 12% (14% en els homes i 11% en el cas de les dones), a 2012, el pes d'aquest grup és del 8,5% (amb un 8,4% en els homes i un 8,6% en les dones).

Alguns factors que podrien explicar aquests valors referents a l'atur juvenil comarcal podrien ser:

- Increment de la taxa d'escolarització. La manca de sortides laborals incrementa la projecció i expectatives entorn de la trajectòria formativa dels i les joves.
- Aquest fenomen també està vinculat a un retrocés de la població juvenil activa com a conseqüència de l'enfonsament de les expectatives laborals arran la recessió i que està evitant una alça més intensa en la taxa d'atur juvenil (especialment en el cas dels homes), la qual cosa es tradueix en una disminució de la taxa d'activitat juvenil (a Catalunya la taxa d'activitat juvenil ha disminuït en 9 punts).

Algunes dades reforcen aquestes hipòtesis, doncs, des de 2010, el volum de joves en situació d'atur s'ha estancat, tant per homes com per dones.

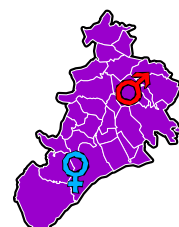
6.3.3. Evolució de l'atur segons nacionalitat: la dualitat laboral

Més enllà de les variables edat i sexe, les dades de l'Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat ens permeten fer una primera aproximació a la situació del mercat de treball de la població de nacionalitat estrangera. Aquest és un fet important, si tenim en compte que, en molts dels casos es tracta de "població en risc d'exclusió social" des del punt de vista socioeconòmic i per tant, cal estudiar amb deteniment la seva situació laboral pel conjunt de la comarca.

L'evolució de l'atur de la població femenina estrangera presenta, en general, una dinàmica semblant a la del conjunt de la població aturada de la comarca, però amb certes diferències que cal posar de manifest. Per una banda, s'observa un increment significatiu des de l'any 2007; entre el 2007 i el 2008, el nombre de dones estrangeres en situació d'atur es veu incrementat en un 48,3% (90,6% en el cas dels homes estrangers), mentre que pel conjunt de la població femenina de la comarca aquest increment és només d'un 19,3%, i entre el 2008 i el 2009, l'increment és d'un 98% (66% en el cas dels homes estrangers) i pel conjunt de la població femenina l'increment en aquest període és d'un 41,6%. A partir de l'entrada de la crisi, els creixements percentuals de dones estrangeres en situació d'atur són sempre superiors als dels homes estrangers. Finalment, després del fort impacte inicial de la crisi sobre el mercat de treball durant el lapse temporal entre 2009 i 2010 aquest increment percentual és d'un 30% (13% en el cas dels homes estrangers), mentre que pel conjunt de dones, aquest increment és d'un 16%. Finalment, entre el 2010 i el 2011, l'increment es manté estable, situant-se entre les dones estrangeres en un 16% (un 4% en el cas dels homes), mentre que pel conjunt de la població femenina l'increment és només d'un 9,7%.

No obstant això, l'evolució de l'atur de la població femenina estrangera durant l'any 2012 (mitjana de l'any en curs) és notablement diferent al del conjunt de població comarcal, amb un increment d'un 2% (mentre que pel conjunt de dones de la comarca, l'increment és del 5,5%).

Durant l'any 2011, la població estrangera en atur assoleix percentatges molt superiors al seu pes poblacional: el 21,1% del total de dones a l'atur són estrangeres, i en el cas dels homes el percentatge és del 31,2%. Existeix per tant, una sobrerrepresentació d'aquest col·lectiu en els índexs d'atur.

Aquests fets constaten diferents fenòmens:

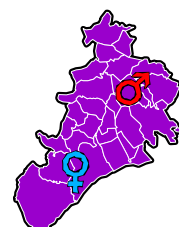
- El grup de població més perjudicat per la crisi econòmica continuen sent les persones estrangeres, on l'impacte ha estat molt superior al de la població no estrangera.
- S'inicia un modest procés de retorn al país d'origen de les persones estrangeres, la qual cosa es tradueix en una disminució de la població activa i en una reducció dels indicadors d'atur, especialment entre els homes, durant el 2012.
- Les ocupacions laborals de la població estrangera estan molt vinculades al sector serveis (com el turisme) o l'agricultura, la qual cosa es tradueix en una disminució de l'atur sobre aquest col·lectiu de població de l'estacionalitat laboral dels períodes estivals o en temporades de recol·lecció agrària. Tenint en compte que la població estrangera, igual com succeeix amb la població jove acostuma a ocupar la part més "flexible" del mercat de treball (temporalitat i flexibilitat laboral), es veu beneficiada per l'ocupació estacional generada pel sector turístic o agrícola del conjunt de la comarca. Però, és a la vegada un sector "laboral" vulnerable i amb poques expectatives de futur.

El diferencial entre homes i dones estrangeres en situació d'atur s'explicaria per la menor presència de dones en el mercat actiu (taxa d'activitat molt menor que les autòctones) i una major presència en l'economia submergida. Si el 2007 el 33% de les persones estrangeres a l'atur eren dones, a 2012 aquest percentatge és ja del 38%. L'evolució és, doncs, desfavorable per les dones.

A pesar de la sobrerepresentació de la població estrangera desocupada cal tenir en compte que l'estructura demogràfica d'aquest grup de població és majoritàriament favorable a produir-se aquesta situació, ja que:

- el 75% de la població estrangera de la comarca s'ubica en la franja d'edat entre els 15 i els 64 anys (davant del 67% de la població espanyola) i,
- un 52% d'aquesta grup de població són homes, la qual cosa repercuteix en què hi hagi una major proporció d'homes estrangers en situació d'atur a la comarca (més si tenim en compte que la crisi ha tingut major incidència en sectors econòmics masculinitzats). L'estructura de població d'aquest col·lectiu comporta que hi hagi una major participació dins del mercat laboral de la població estrangera en comparació amb la població de nacionalitat espanyola i per tant, es vegi més afectada per la situació econòmica actual.

Indirectament aquesta xifra denota els patrons tradicionals en què és l'home el que sustenta les tasques del treball productiu i per tant, qui aporta els ingressos a la llar. **Tenint en compte, doncs, que majoritàriament entre el col·lectiu de població estrangera són els homes els que participen del mercat de treball i per tant, són aquests els que sustenten l'economia familiar, la situació de crisi econòmica i elevada afectació de l'atur els situa en un escenari altament vulnerable.**

6.3.4. Evolució de l'atur per sectors d'activitat: segregació horitzontal

La desocupació per sectors d'activitat, també difereix de manera significativa segons el sexe i denota les prioritats i especialitzacions del mercat de treball. El sector serveis és el principal sector d'ocupació de les dones de la comarca, la qual cosa es tradueix en què a 2012 un 76,6% de les dones a l'atur ho són en aquest àmbit de l'economia. Un percentatge que es redueix fins al 43,2% en el cas dels homes. Per contra, la presència de dones en sectors com la construcció i l'agricultura és pràcticament testimonial (sent el 2012 del 4,7% i de l'1,5% respectivament el nombre d'aturades en aquest sector). És significatiu també, en el cas de les dones, que un 9,5% del total d'aturades ho sigui sense ocupació anterior (demandants de primera feina), la qual cosa es pot atribuir a:

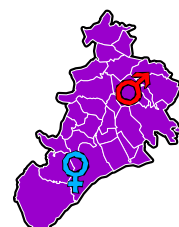
- Majors dificultats d'accés a la primera ocupació per part de les dones (en els homes el percentatge és només del 2,8%).
- El context econòmic arrossega al mercat de treball actiu a un grup de població que fins al moment restava fora d'aquest.

Per tant, es constaten les dificultats creixents durant la crisi per accedir per primera vegada a un treball remunerat per part de les dones (a 2012, el 75% de les persones demandants de primera feina eren dones).

En valors absoluts, i pel conjunt de la població, és la població a l'atur en el sector de la construcció el que més incrementa el nombre d'efectiu, amb un augment durant el període 2008-2012 d'un 162%, seguit del sector de la indústria (127%), l'agricultura (121%), els serveis (90%), i finalment, les persones sense ocupació anterior (un 25,6%). Per sexe, són les dones a l'atur en el sector de la construcció les que més augmenten percentualment al llarg del període 2008/2012 amb un increment del 246% (davant del 155% dels homes), en el sector de l'agricultura el percentatge augmenta en un 94% enfront del 131% dels homes; en l'àmbit dels serveis l'increment femení és del 89% (un 91,5% en els homes) i finalment, de les dones sense ocupació anterior l'increment és del 90%, davant de la reducció d'un -34% dels homes.

L'afectació de l'atur per sectors d'activitat també és diferent quan fem referència a la població de nacionalitat estrangera. Per sexes, la distribució de persones a l'atur de nacionalitat estrangera segons sector d'activitat presenta les següents característiques (a 2012):

- Les dones estrangers a l'atur en el sector serveis representen el 62% del total (davant del 33% dels homes). Uns percentatges molt inferiors als de la població autòctona, amb una major especialització en el sector terciari.
- El pes de les dones estrangeres sense ocupació anterior representa el 27% del total de dones a l'atur. Un percentatge indicatiu dels canvis que s'han succeït en els darrers anys i que empeny a la població femenina al mercat actiu, conjuntament amb unes dificultats creixents d'obtenir una primera ocupació (per la condició de dona i estrangera). Un percentatge que, en el cas dels homes s'ubica a uns valors semblants als del conjunt de la població masculina: 3%.

- El sector de la indústria té un pes molt menor en el conjunt de la població estrangera i representa el 4% del total de dones estrangeres a l'atur (davant del 8% dels homes estrangers).
- L'agricultura té un pes superior al conjunt de dones, amb un 3,4% (mentre que en els homes aquest representa el 10,6%).
- Finalment, la construcció té un pes testimonial entre el col·lectiu femení (un 3,6%), però que pels homes estrangers ascendeix fins al 44,6%.

6.3.5. El nivell formatiu de les dones en atur

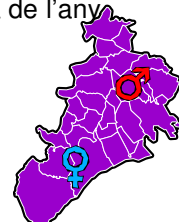
En termes generals, i des de 2008, el col·lectiu que més va augmentar percentualment la situació d'atur eren els de menor i els de major nivell d'estudis: creix el nombre d'aturats/es amb estudis primaris (en el període 2008-2011 un 151%) i els /les universitàries: en un 111%. Són les persones amb un nivell d'instrucció mitjà les que menys incrementen el volum d'aturats/es (estudis secundaris) amb un 71%. Aquesta realitat, però, varia segons el sexe. Mentre que en el cas de les dones l'increment de l'atur entre les sense estudis és d'un 168%, en el cas dels homes és només d'un 66%. Les dones en atur amb estudis secundaris incrementen per la seva banda un 51%, davant del 92% dels homes. En el cas de les dones a l'atur existeix una relació indirectament proporcional entre el nivell formatiu i l'evolució del nombre d'aturades des de 2008: a major nivell formatiu, menor ha estat l'increment del nombre d'aturades. Amb una important excepció: les dones amb nivell formatiu superior (universitàries), presenta un increment significatiu (superior a les dones amb secundària o FP). Aquesta tendència seria un indicador negatiu, en la mesura que,

- S'ha de pressuposar que les noves ocupacions són majoritàriament de mitjà o baix nivell qualificatiu.
- Existeix una sobrequalificació formativa de les dones en el mercat de treball de la comarca, és a dir, no hi ha llocs de treball pel nivell d'estudis adquirits.

6.3.6. L'atur de llarga durada: una realitat creixent

Les dades disponibles de l'Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat permeten aprofundir en la caracterització i el coneixement de la situació de les persones en situació d'atur en quant a la durabilitat d'aquesta. Aquesta és mesurada a través de la durada de la demanda d'ocupació, és a dir: el temps transcorregut des del dia en què es va produir l'alta com a demandant fins al darrer dia del mes de referència de les dades. La finalitat d'aquesta anàlisi és poder identificar factors de risc entre la població, en tant que llargs períodes de temps en situació de desocupació poden generar comportaments o situacions de major vulnerabilitat o exclusió.

L'anàlisi temporal posa de manifest que existeix una tendència creixent a l'augment temporal, durant el període de crisi econòmica, de la situació de desocupació per part de les persones registrades com a demandants de feina. Així, el pes de les persones (conjunt de la població) que anteriorment estaven un màxim de tres mesos en situació d'atur, ha passat del 45,6% el 2008 a un 28% el 2012 (mitjana de l'any

en curs). Per contra, les persones en situació d'atur de llarga durada (superior als dos anys) i que havia disminuït fins a 2009, s'incrementa a partir d'aquesta data passant del 6,6% a un 16,6%.

Si es classifica la durada de l'atur en tres categories (curta, mitjana i llarga), obtenim els següents resultats:

- Atur de curta durada (inferior a un any): s'ha passat d'un 77,5% el 2005 a un 65,5% el 2012.
- Atur de mitjana durada (entre 1 i 2 anys): s'ha passat d'un 11,4% a un 18% (el 2012).
- Atur de llarga durada (superior als 2 anys): s'ha passat de l'11% el 2005 a un 16,6% el 2012.

Per tant, el grup que més incrementa el seu pes és el de les persones que es troben en situació d'atur de mitjana i de llarga durada, tot i que la situació més comuna és una permanència a l'atur durant un màxim de 6 mesos (que a 2012 són el 45,4% de la població). Cal tenir en compte, però, que en valors absoluts, els desocupats/es de llarga durada han passat dels 642 el 2007 als 2.760 el 2012 (amb un increment del 330%). Aquest és, en tot cas el grup de població que pot presentar més problemes per a reincorporar-se en el mercat de treball actiu.

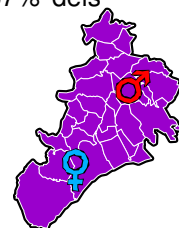
També en la duració de l'atur, existeixen diferències significatives entre els homes i les dones, ja que les dones en situació de demanda d'ocupació superior als 2 anys a 2012 arriben a representar el 19,5% del total (és a dir, **1 de cada cinc dones a l'atur fa més de 2 anys que es troba com a demandant d'ocupació**), mentre que pels homes aquest percentatge és només d'un 14%. La situació d'atur de menor durada (inferior a 6 mesos) també difereix segons el sexe: en el cas de les dones representa el 43% del total de les dones a l'atur, mentre que en el cas dels homes és del 48%. **Aquest fet, situa al col·lectiu femení en una situació d'elevada vulnerabilitat, ja que implica majors dificultats per trobar una feina i un percentatge elevat de població que ha finalitzat les prestacions d'atur.** Si tenim en compte que amb la darrera reforma laboral la prestació d'atur es redueix a 1 any i mig, a 2012, el col·lectiu de dones a l'atur superior a aquest període ascendeix a un 27%.

6.3.7. La contractació: cap a noves modalitats contractuals

Un altre dels indicadors de l'estat de salut i de la qualitat de l'ocupació del mercat laboral és el volum i el tipus de contractació laboral (dividit entre indefinit i temporal).

La reducció de les contractacions en el període de crisi ha afectat amb major mesura als homes: entre 2007 i 2011, aquests s'ha reduït en 18.105 contractes (mentre que per les dones la reducció és de 11.187). En termes percentuals la reducció de la contractació femenina és de l'ordre del 33%, mentre que en el cas dels homes és del 44%.

El volum de contractes i la temporalitat també és diferencial segons el sexe (encara que en proporcions menors). Si bé, històricament la presència dels homes al mercat laboral ha estat major i en conseqüència també el volum de contractes entre aquest col·lectiu, la tendència en el temps inverteix aquest comportament. Així, durant el 2011, de la totalitat de contractes que es van realitzar a la comarca, un 51,4% van ser efectuats a dones i només un 48,6% a homes (mentre que el 2006, el 57% dels

contractes eren a homes i un 43% a dones). Aquest canvi, però no es deu en cap cas a un augment de la contractació femenina, sinó a una disminució menor de la contractació que en el cas dels homes.

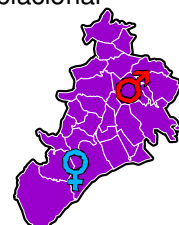
Per contra, la temporalitat entre el col·lectiu femení és lleugerament superior al masculí, situant-se el 2011 en una taxa del 89,4%, davant del 88,7% dels homes. Els dos sexes, però, presenten també una evolució de la contractació temporal creixent (a 2006, la taxa de temporalitat de les dones era del 85%), la qual cosa confirma aquesta modalitat de contractació com la més estesa al territori. També en el conjunt de Catalunya la situació de les dones presenten una taxa de temporalitat superior als homes (encara que amb molt poca diferència). No obstant això, des de 2009 s'incrementa el volum de contracte temporals a les dones (un 4,6%), davant la forta disminució dels contractes indefinits (24%). Mentre que per la població masculina, durant aquest període es redueix la contractació temporal un 0,7%, i la indefinida un 13%. **Les dones, doncs, disminueixen en major proporció la contractació indefinida que els homes.**

L'evolució de la durada dels contractes temporals posa de manifest **el fort creixement durant els últims 6 anys, del segment de menor durada contractual: els iguals o inferiors a un mes, que han passat de representar el 19,5% el 2006 fins al 33% del 2011** (amb la qual cosa més de 3 de cada 10 contractes temporals que s'han realitzat al Baix Camp durant l'any 2011 són d'una durabilitat inferior a un mes). En general, aquest creixement en aquest tipus de contractes ha anat en detriment de les contractacions temporals de major durabilitat. De fet durant el 2011, **el 50% dels contractes temporals que es van realitzar al Baix Camp tenien una durada igual o inferior als 3 mesos** (el 2006 aquesta xifra era d'un 41%) **i el 62% una durada inferior als 6 mesos**. En canvi el pes dels contractes superiors a 6 mesos representen només un 5% el 2011. Aquest procés de canvi en la temporalitat de la contractació ha repercutit en un fort retrocés dels contractes de durada indeterminada, que a 2006 representaven el 39% del total i a 2011 són del 33%.

Per tant, més enllà que la modalitat de contractació temporal és la fórmula més estesa en els darrers anys, aquesta és a més, d'una durabilitat molt baixa, la qual cosa repercuteix inevitablement en la planificació i percepció de predictibilitat de les trajectòries de les persones. **La generalització d'aquest tipus de situacions (augment de la incertesa de futur) repercuteix en un augment de les probabilitats del risc de caure en situacions d'exclusió social.**

6.3.8. El mercat laboral femení als municipis del Baix Camp

L'evolució del nombre de dones aturades als municipis del Baix Camp és directament proporcional al volum de població dels municipis de la comarca. La capital comarcal, Reus, és el municipi amb major nombre d'aturades, sent el 2007 de 2.165 persones, però situant-se el 2012 en les 4.707 dones. Cambrils i Mont-roig del Camp, segon i tercer municipi en nombre d'habitants, passen de 572 i 195 dones en situació d'atur el 2007 a les 1.279 i 529 persones el 2012. En termes percentuals, durant el 2012 el 60,6% de la població femenina aturada de la comarca pertany al municipi de Reus (mentre que el pes poblacional comarcal és d'un 56,4%), el 16,5% a Cambrils (que a 2011, la seva població total representava l'17,2% de la població comarcal) i el 6,8% a Mont-roig del Camp (amb un pes poblacional

del 6,2%). En l'altre extrem, s'ubicarien municipis com: l'Arbolí, l'Argentera, Capafonts, Colldejou, Duesaigües, la Febró, amb menys de 10 dones en situació d'atur.

Tots els municipi del Baix Camp incrementen el percentatge d'aturades en el període de crisi. En aquest període, **l'increment percentual pel conjunt de la comarca se situava en un 126,5 %**. Destaquen, per sobre de la resta el municipi Colldejou (amb un increment del 490,5%, la qual cosa s'explica pel fet que el nombre de població aturada el 2007 era d'1 persona), la Febró amb un 353%, Vinyols i els Arcs (343,5%), Pratdip (245,6%) i Alforja (225%). La capital, Reus, incrementa en un 117% i Cambrils en un 123,5%. Són dades prou significatives per a tenir en compte i que posen de manifest la magnitud de la situació desfavorable del mercat laboral.

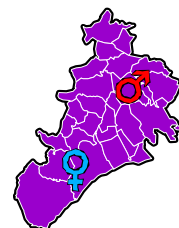
Pel que fa a la distribució segons sexe de la població en situació d'atur a 2012 (mitjana de l'any en curs) destaquen municipis com: l'Albiol, Almoster o la Febró on el pes de les dones és superior al 55% del total de persones a l'atur. En la situació contrària hi ha municipis com: l'Aleixar, l'Arbolí, l'Argentera, Duesaigües, Riudecols, Vilanova d'Escornalbou, Vilaplana i Vinyols i els Arcs, on el pes masculí és superior al 60% (i el pes mitjà comarcal és del 53%).

Pel que fa al conjunt comarcal, durant el 2012 un 23% de dones desocupades eren de nacionalitat estrangera (el 2012, la població femenina estrangera a la comarca tant sols representava el 18% del total de la població resident). A nivell municipal, a Reus i Cambrils, la població femenina estrangera desocupada representa el 24% i el 22,3% del total de població femenina desocupada (mentre que en el cas de Reus, la població estrangera representa el 18,5% del total de població femenina resident al municipi, a Cambrils representen el 24%). Existeix, doncs una clara sobrerrepresentació d'aquest col·lectiu en el volum d'aturades a la capital. Destaquen, però alguns municipis per l'elevat percentatge de dones estrangeres sobre el total de població: la Febró (60%), Pratdip (32%) o Mont-roig del Camp (27%). En l'extrem contrari hi ha municipis com: l'Arbolí, l'Argentera o Capafonts on no hi ha cap dona estrangera en atur.

Cal tenir en compte també, que del total de població estrangera en situació d'atur el 2012 un 62% són homes. Indirectament aquesta xifra denota els patrons tradicionals en què és l'home el que sustenta les tasques del treball productiu i per tant, qui aporta els ingressos a la llar. **Tenint en compte, doncs, que majoritàriament entre el col·lectiu de població estrangera són els homes els que participen del mercat de treball i per tant, són aquests els que sustenten l'economia familiar, la situació de crisi econòmica i elevada afectació de l'atur els situa en un escenari altament vulnerable.**

6.3.9. L'emprenedoria comarcal

El Servei de Promoció Econòmica del Consell Comarcal del Baix Camp dirigeix els seus esforços a dinamitzar l'economia dels seus municipis (especialment els de menor entitat poblacional), a promoure l'autocupació, l'activitat empresarial i comercial, la formació, l'emprenedoria, la innovació i la qualitat. El Consell Comarcal del Baix Camp promou així, projectes relacionats amb l'ocupació i el desenvolupament econòmic basats en la participació de les persones, en la millora de l'ocupació i del mercat laboral. Els projectes que estan actualment en curs són:

- Projecte Heura i Projecte Maragda
- Inicia
- Polítiques Actives d'Ocupació

Des de ja fa anys el Consell ofereix un servei d'assessorament a l'emprenedoria. Actualment, és el servei "INICIA: per la creació d'empreses" impulsat pel departament de Treball de la Generalitat de Catalunya, amb la finalitat d'orientar i donar suport als i les emprenedores en la realització del pla d'empresa i que en certifica la viabilitat, així com informar sobre tràmits i subvencions i organitzar cursos de formació per a millorar les capacitats d'incursió laboral de la població de la comarca. També s'ofereixen altres accions de sensibilització i motivació per emprendre des de les entitats adherides al programa INICIA, entre les quals es troben les xerrades, el seminaris, formació, tutorització, accés a vies de finançament, etc.

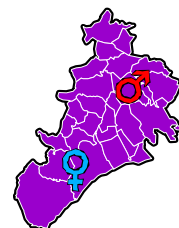
Un dels serveis que ofereix aquest organisme és el de l'atenció a l'emprenedoria (assessorament de persones que volen crear una empresa o cooperativa). Les atencions realitzades posen de manifest que majoritàriament són els homes qui fan ús d'aquest servei. Així durant el període, 2010-2012 (any en curs) un 45% de les persones ateses han estat dones, davant del 55% d'homes. Les diferències però, s'accentuen entre homes i dones, quan es tracta de la creació d'empreses sobre els assessoraments realitzats pel servei, ja que el major percentatge de creació del pla d'empresa sempre correspon al gènere masculí. Del nombre de plans d'empreses creats durant el període 2010-2012, el percentatge d'homes és del 66%, mentre que les dones representen un 34%.

Aquestes dades posen de manifest que, les dones tenen majors dificultats a l'hora d'executar els seus projectes o expectatives empresarials, a pesar que l'interès és existent i a nivells semblants als dels homes.

6.4. L'impacte social de la crisi econòmica

La realitat econòmica del període vigent (cicle de depressió) té una afectació directa sobre la realitat socioeconòmica de les persones i de les famílies residents a la comarca del Baix Camp. Una realitat que augmenta els factors de risc o d'exclusió econòmica i social i que en conseqüència augmenta els grups socials més vulnerables. Un dels indicadors d'aquest escenari de "precarització" econòmica de les vides de les persones i famílies és el volum d'usuaris/es dels serveis d'Atenció Primària dels Serveis Socials.

Els Serveis Socials d'Atenció Primària (SSAP) són el primer nivell del sistema públic de serveis socials i la garantia de més proximitat als usuaris i als àmbits familiars i socials. Per tant, és el punt d'accés immediat a la xarxa de serveis socials existents i la resposta local als problemes, conflictes, necessitats i expectatives socials de la població. El nombre d'usuàries ateses per part dels SSAP ha crescut en el període 2010-2011 un 14,3%. Unes dades que posen de manifest l'impacte, sobre el conjunt de la població, de la crisi econòmica actual, i del fort creixement de les demandes socials per part de la població resident (en el cas dels homes l'increment és del 65,5%).

Un altre dels indicadors de referència és la distribució segons el sexe dels serveis atorgats des dels serveis socials del Baix Camp. En tots els casos son les dones les principals receptores d'aquests serveis:

- En el cas del servei de telealarma, les dones representen a 2012, el 75% de la població usuària, incrementant el seu volum entre 2008 i 2012 (a setembre de l'any en curs) un 57%.
- Els serveis d'atenció domiciliària és una prestació bàsica de serveis socials, de caràcter social, no sanitari, que ofereix un conjunt integrat, organitzat i coordinat, d'accions i serveis per oferir el suport personal, atenció i ajut, des d'un vessant preventiu, assistencial i educatiu a les persones/famílies amb dificultats de desenvolupament, manca d'autonomia personal, disminució o especial problemàtica familiar. En aquest cas, del volum total d'usuaris, a 2012, un 74% són dones, indicant-ne una necessitat major per part d'aquest col·lectiu. En el mateix sentit, el servei de transport adaptat correspon en un 60% dels casos a dones. L'ús d'aquests serveis, especialment del SAD social, s'explica més enllà de la situació econòmica, pel procés d'envelliment i d'augment de l'esperança de vida de la població que incrementa el volum de situacions de dependència.
- Els ajuts puntuals a famílies, també responen en un percentatge major al col·lectiu de dones, representant a 2012 el 54,4% de la població usuària.

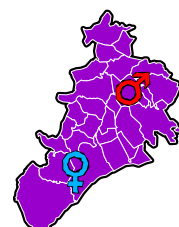
Finalment, el nombre d'embarassos no desitjats (avortaments legals) a la comarca (Font: Departament de Salut. Direcció General de Recursos Sanitaris) s'ha incrementat al llarg del segle XXI un 143%, especialment durant el període de crisi econòmica, passant dels 278 casos el 2007 als quasi 500 el 2011.

Caldrà veure com evolucionen en un futur aquests indicadors per conèixer si l'augment dels grups en risc és resultat d'una situació conjuntural o si, pel contrari es manté o augmenta el volum i per tant, es converteix en una realitat estructural.

6.5. La violència contra les dones

A l'actualitat es donen una sèrie de condicionants i factors que poden comportar un creixement dels casos de violència contra les dones (en les seves diferents modalitats i expressions). A saber:

- Model i estructura social predominantment patriarcal. A pesar dels avenços significatius que s'han produït en els darrers anys vers la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, i la lluita contra la discriminació de gènere, aquesta no és encara, a dia d'avui, una realitat. Existeix un predomini generalitzat dels homes sobre les dones (en l'àmbit públic i privat), la qual cosa situa aquest col·lectiu en desigualtat de condicions.
- La forta crisi econòmica actual contribueix a incrementar els factors de risc i de discriminació vers les dones:

- Disminució dels divorcis/separacions, degut al cost econòmic associat a aquest procés, amb la qual cosa moltes dones es poden veure “obligades” a compartir situacions “no desitjades”.
- Increment de les tensions internes en el si dels nuclis familiars, associat a la disminució del benestar, a situacions de risc (tots els membres a l'atur, disminució d'ingressos, augment de despeses...).
- Majors dificultats d'emancipació residencial i d'autonomia econòmica per part de les dones donat el context econòmic.

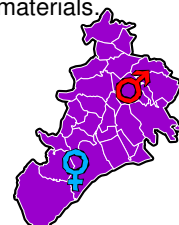
Tot plegat, comporta un augment de les situacions de dependència per part de les dones, així com majors dificultats per a satisfer el projecte o la trajectòria personal desitjada i per tant, situa aquest col·lectiu en una situació de major vulnerabilitat.

Algunes de les dades disponibles posen de manifest i constaten aquesta realitat, com per exemple el nombre de TAMVG² atorgats (el telèfon de suport a les dones connectat al cos policial autonòmic que es dóna a víctimes amb ordre de protecció). Entre 2007 i 2011 el percentatge de TAMVG ha crescut un 129% (de 7 a 16), presentant una evolució creixent al llarg del temps. Fins a setembre de 2012, el nombre de TAMVG atorgats ja suma el mateix que tot l'any 2011.

Altres dades de referència són el nombre de casos atesos des de serveis socials del Consell Comarcal per maltractament físic i psicològic que també ha crescut des de 2009 fins a 2011, en quasi un 8%.

Altres dades que constaten aquesta realitat és el nombre de casos de violència masclista en l'àmbit de la parella atès pel cos policial autonòmic (per la Regió Policial del Camp de Tarragona) que ha crescut des de 2008 fins a 2011 un 220%.

² El servei de teleassistència mòbil per a violència de gènere, és una modalitat de servei que amb la tecnologia adequada, ofereix a les víctimes de la violència que disposin d'una ordre de protecció o allunyament, una atenció immediata i a distància, assegurant una resposta ràpida front les eventualitats que puguin passar, les 24 hores del dia, els 365 dies de l'any. L'usuari disposa d'un telèfon mòbil localitzable via GPS. En situació de perill, la víctima pot prémer un botó situat a la part superior del terminal i en activar-se, el telèfon envia el senyal d'alerta a la central. Un minut després, s'activa la trucada mans lliures i s'enregistra la conversa. Això serveix perquè la central pugui donar una resposta ràpida a la crisi plantejada, bé per ells mateixos o mobilitzant altres recursos humans i materials.

6.6. El SIAD Baix Camp

El SIAD del Baix Camp ha estat realitzant des de 2006 un treball continu amb el col·lectiu de dones de la comarca, atenent diferents situacions i necessitats que, persones individuals o associacions els han fet arribar. La trajectòria al llarg d'aquesta anys de treball permet perfilar la caracterització de les usuàries d'aquest servei, especialment durant el període de crisi, i que permet conèixer amb major detall la realitat sobre la qual treballa.

Des de 2008 s'ha atès una mitjana anual de 124 dones per any, a través principalment de derivacions realitzades des dels Equips Bàsics d'Atenció Social Primària (EBASP), en un 72% dels casos. És una situació lògica tenint en compte que per moltes de les dones dels municipis, la treballadora social d'aquest servei és el contacte directa i immediat amb l'administració supralocal.

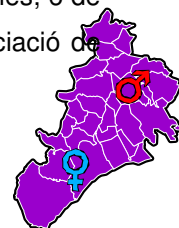
Del conjunt de població femenina atesa durant el període 2008-2011, el 70% són de nacionalitat espanyola, de manera que la població estrangera està sobrerrepresentada en l'ús d'aquest servei (ja que representa el 19% de la població comarcal). El 42% de dones que van fer ús d'aquest servei es trobava en situació d'atur (un percentatge en creixement des de 2008) i un 20% són treballadores no remunerades de la llar ("mestresses de casa"). Per tant, aproximadament un 62% de les dones que fan ús del servei no disposen d'una font d'ingressos pròpia. Aproximadament les dones que fan ús del SIAD durant el període analitzat s'ubiquen entre les franges d'edat dels 31 als 40 anys (en un 26,4%) i entre els 41 i els 50 anys (en un 25,6%). Per contra, el percentatge de dones usuàries major de 64 anys és molt baix. El perfil formatiu d'aquests persones és majoritàriament sense estudis finalitzats (en un 30,4% dels casos) o amb estudis primaris (en un 27,3%). Les dones amb nivell d'estudis universitaris són les que un menor ús fan d'aquest servei. Finalment, el perfil majoritari sobre l'estat civil és el de persones divorciades/separades o en procés de ruptura matrimonial (en un 32,5% dels casos), amb les dificultats que, des del punt de vista personal aquesta situació pot comportar.

Existeix, doncs, un perfil d'usuària del SIAD que s'aproxima als grups en risc d'exclusió, ja sigui per la seva situació de dependència o dificultat econòmica, pel baix perfil formatiu o per trobar-se en una situació personal de ruptura matrimonial (motiu pel qual una de les principals atencions és la psicològica). Per la qual cosa, les derivacions realitzades des de l'EBASP són tant elevades.

L'acció del SIAD, però, no s'ha limitat únicament a l'assistència a les dones, sinó en múltiples accions de sensibilització, formació i apoderament tant de les dones com a subjectes individuals, com dels col·lectius de dones que forgen el teixit associatiu de la comarca. Així, al llarg d'aquest període s'han realitzat 29 accions de difusió a les associacions de dones de la comarca sobre el SIAD i les seves funcions, així com 42 tallers per al desenvolupament d'eines personals.

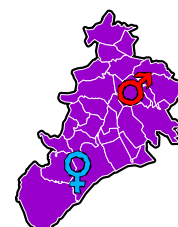
6.7. Associacionisme i participació de les dones

Un dels indicadors del nivell de participació femenina a la comarca està vinculat amb el grau d'associacionisme existent en aquesta. A la comarca existeix un total de 32 associacions de dones, 6 de les quals són a Reus i dues a Cambrils. Només tres municipis de la comarca no tenen associació de

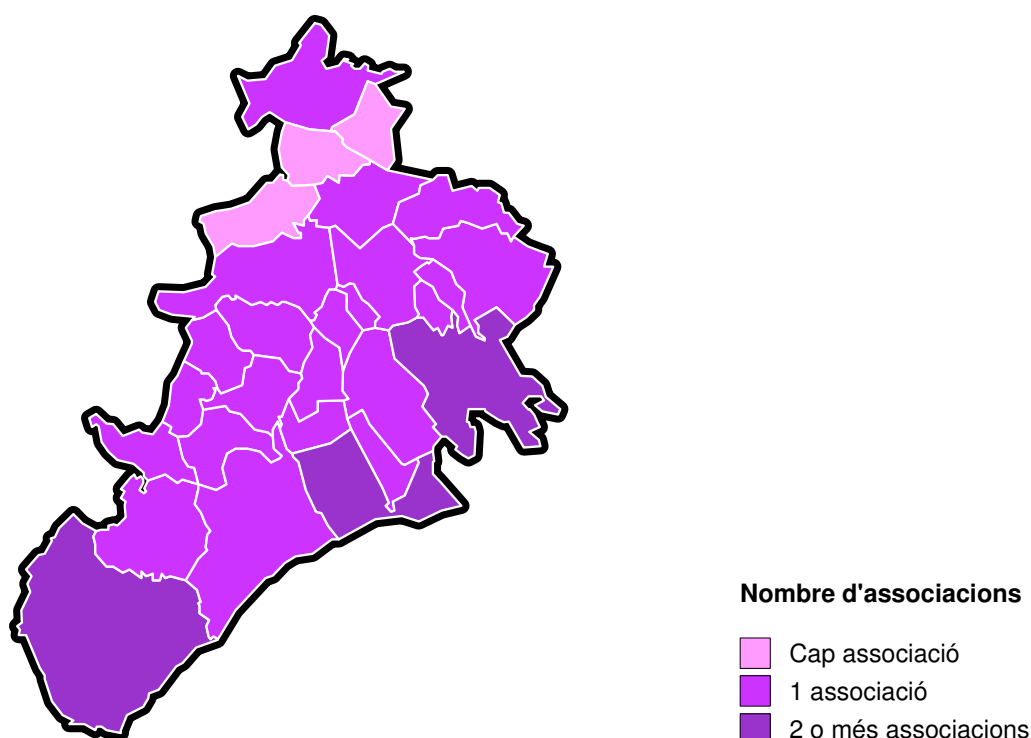

dones: l'Arbolí, Capafonts i la Febró (municipis amb menys de 150 habitants). La relació d'associacions és:

NOM DE L'ASSOCIACIÓ	MUNICIPI
Associació de Dones de l'Arbolí	L'Arbolí
Associació de Dones de l'Aleixar <i>Ada</i>	L'Aleixar
Associació de Dones d'Alforja	Alforja
Grup de Dones Santa Àgata	Almóster
Col·lectiu de Dones Club 79	L'Argentera
Associació Cultural de Dones Borgenques	Les Borges del Camp
Associació de Dones de Botarell	Botarell
Associació de Dones Amunt	Cambrils
Col·lectiu de Dones de Vilafortuny	Vilafortuny (Cambrils)
Associació de Dones de Castellvell del Camp	Castellvell del Camp
Associació de Dones de Colldejou	Colldejou
Associació de Dones de Duesaigües	Duesaigües
Associació de Dones <i>La Dàlia</i> de Maspujols	Maspujols
Associació de Dones de Montbrió	Montbrió del Camp
Unió de Dones de Mont-Roig del Camp	Mont-Roig del Camp
Associació de Dones <i>l'Abellera</i>	Prades
Associació de Dones de Pratdip	Pratdip
Amigues de Reus	Reus
Associació de Dones Blanca Alemendro	Reus
Associació de Dones <i>Camí de Valls</i>	Reus
Dones 2000	Reus
Associació de Dones <i>Ganxetes</i>	Reus
Associació de Dones <i>Verge de Berrulles</i>	Reus
Grup de Dones de Riudecanyes	Riudecanyes
Associació de Dones Puigcerver	Riudecols
<i>Bella Llar</i> de Riudoms	Riudoms
Grup de Dones de la Selva del Camp	La Selva del Camp
Grup de Dones Alamanda de Vandellòs	Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant
Grup de Dones <i>Blanca d'Anjou</i>	Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant
Associació de Dones de Vilanova d'Escornalbou i l'Arbocet	Vilanova d'Escornalbou
Associació de Dones de Vilaplana	Vilaplana
Associació de Dones Caterines	Vinyols i els Arcs

Distribució de les associacions de dones a la comarca

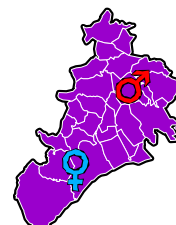
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell Comarcal del Baix Camp.

No obstant això, la participació de les dones en els càrrecs de poder polític es troba encara en una situació de subrepresentació, doncs, la presència de dones en el món polític local i comarcal és encara inferior a la presència masculina (només hi ha un 35% de dones presents en el plenari comarcal en la legislatura 2011-2014, i només un 14% de persones que ocupen l'alcaldia són dones).

6.8. La nova realitat femenina del Baix Camp: valoracions finals

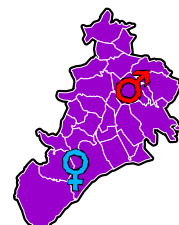
A mode de resum i de conclusió de la diagnosi realitzada sobre la població femenina de la comarca podem s'extreu un seguit de valoracions i consideracions finals:

- En els pocs anys transcorreguts del segle XXI els canvis succeïts en el conjunt de la societat comarcal han estat molt importants des del punt de vista demogràfic, social, però també econòmic, on la crisi iniciada durant el 2008 ha implicat l'inici d'un nou cicle no només en matèria econòmica, sinó també en el conjunt de les estructures socials.
- Existeix una tendència creixent a la feminització de la vellesa i augment de la viduïtat (**el 67% de la població de la comarca major de 84 anys són dones**), amb la qual cosa cal prestar esforços creixents en els factors de mobilitat, dependència i aïllament de les dones grans que viuen soles.
- Existeix un percentatge important de dones estrangeres sense estudis primaris (especialment d'origen africà), i per tant existeix una necessitat de formació i apoderament d'aquest col·lectiu per

tal de reduir els factors de vulnerabilitat econòmica i social. Les dades analitzades també posen de manifest el major impacte de la crisi entre les dones de nacionalitat estrangera.

- L'economia submergida és un dels refugis per a les dones estrangeres, que se centra en el sector serveis i especialment de la cura i atenció a les persones. Cal fomentar la professionalització i legalització d'aquest àmbit de treball, així com valorar i reconèixer socialment aquestes feines "infravalorades". L'any 2007, un 17% de les llars de la comarca disposaven de personal domèstic extern remunerat (amb feines de la llar o cura de persones).
- Existeix una **segregació horitzontal en el mercat de treball** del Baix Camp: concentració de les dones en el sector serveis.
- La crisi ha afectat amb força al conjunt de població comarcal, però que implica **dificultats creixents de les dones en el mercat de treball**:
 - Majors taxes d'atur femenines.
 - Majors increments d'aturades en els dos últims anys.
 - Major percentatge de dones a l'atur en recerca de la primera feina.
 - Major afectació de l'atur de llarga durada.
 - Forta afectació de l'atur en les dones de major edat.
 - Reducció de la contractació indefinida.
 - Augment de la contractació temporal de curta durada.
 - Les majors càrregues familiars i domèstiques de les dones dificulta la realització de projectes professionals i d'emprenedoria.
- La crisi i la forta afectació de l'atur ha evocat a la població femenina al mercat de treball actiu per tal de reforçar i assegurar la supervivència econòmica familiar (augmentant la seva taxa d'activitat, davant del decreixement de la taxa masculina), però que no sempre està preparada per a competir en igualtat de condicions amb els homes.
- Cal incidir en accions i projecte en polítiques d'igualtat que impliqui als agents socials i econòmics de la comarca, per facilitar la conscienciació social i **la transformació dels factors de risc sobre la població femenina en oportunitats reals**.
- La manca de formació en les noves tecnologies pot convertir un sector de la població en "analfabetes digitals" i un element generador de desigualtat i de pèrdua d'oportunitats en l'àmbit laboral. La formació en aquest àmbit, doncs és important com a eina d'integració i de creació d'oportunitats.
- Cal seguir aprofundint en els espais de coordinació i treball transversal en l'àmbit de les polítiques de gènere i igualtat en l'administració pública local i comarcal, tenint en compte que afecta a àmbits que van des del treball, l'habitatge, la formació o els serveis socials.
- La manca de dades desagregades per sexe en alguns àmbits contribueix a invisibilitzar els patrons de gènere i les necessitats de les dones i la seva realitat. Cal treballar, doncs, perquè la variable "sexe" estigui present en els informes i estudis que es puguin elaborar des dels diferents serveis o àrees de l'administració pública.
- La situació de crisi actual accentua les tensions creixents dins del nucli familiar i disminueix les possibilitats de ruptura, la qual cosa incrementa els riscos de violència en el si de la llar.

- Des de l'àmbit de la seguretat, es detecten pocs casos de violència de gènere a la comarca, la qual cosa es pot atribuir a:
 - La proximitat i coneixença personal dels entorns rurals, la qual cosa dificulta la tramitació de denúncies.
 - Les dificultats d'accés a un habitatge i el context macroeconòmic de crisi, la qual cosa suposa una barrera a les separacions/divorcis, a l'emancipació residencial, a la independència econòmica i al procés de recuperació de les dones víctimes de la violència.

Cal continuar treballant, doncs, a tots els nivells en l'atenció i prevenció de la violència: des dels espais de coordinació, en la coeducació dins del sistema educatiu, fins a la formació en noves masculinitats.

- La presència de dones en el món polític local i comarcal és encara inferior a la presència masculina (només hi ha un 35% de dones presents en el plenari comarcal en la legislatura 2011-2014), la qual cosa pot dificultar el desplegament efectiu de les polítiques d'igualtat en estar infrarepresentades en els òrgans de poder polític.
- Cal incorporar la visió de gènere en el disseny urbà dels municipis: les dones, donat el seu rol social, fan un ús més intens de la via pública i de mobilitat amb càrrega (cotxets i carros de la compra).
- L'augment de l'esperança de vida i per tant, de majors situacions de dependència han fet augmentar el volum de persones (majoritàriament dones) cuidadores. Caldria, doncs, reforçar els programes específics en aquest àmbit, per tal de fomentar un treball segur i saludable.

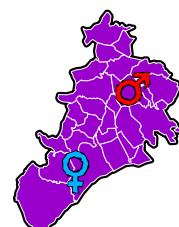
7. OBJECTIUS I ACTUACIONS

Dins de cada un dels eixos s'estableixen els objectius generals, els objectius específics i les actuacions previstes. Seguidament s'inclou un quadre per cada un dels eixos a desenvolupar.

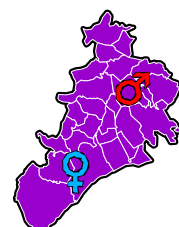
7.1. Impuls de les polítiques de gènere: sensibilització vers la igualtat

Els obstacles que històricament han impedit a les dones gaudir d'un marc d'igualtat d'oportunitats, situa a les dones en un punt de partida desfavorable. A pesar dels avenços que s'han produït en les últimes dècades, a nivell de sensibilització, de desenvolupament de normatives legals, etc. continuen vigents alguns dels estereotips que dificulten i limiten la plena igualtat entre gèneres. En aquest context, l'administració centra els seus esforços per implementar mesures per assolir la igualtat entre homes i dones.

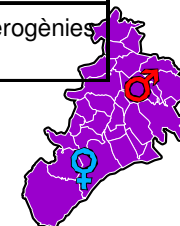
L'objectiu principal és integrar la perspectiva de gènere en les polítiques de l'administració pública local i comarcal, introduint mesures específiques per a les dones per a la igualtat d'oportunitats i el foment de la transversalitat en els actuacions de gènere.

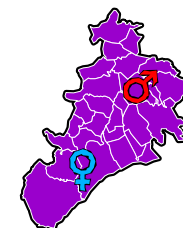
- Fer de l'organització local i comarcal un **model de bona pràctica** en la igualtat de gènere. Impulsar la igualtat de gènere des de la pròpia estructuració i distribució del personal tècnic.
- Crear un espai, una **estructura organitzativa transversal i operativa** amb una representació de diferents àrees del Consell, per tal de coordinar el Pla.
- **Sensibilitzar i formar** al personal tècnic i polític de l'administració en perspectiva de gènere i en termes d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones.
- La discontinuïtat en l'ús del llenguatge no sexista o inclusiu evidencia la necessitat de fer una major difusió del Manual **per a l'ús no sexista ni androcèntric del llenguatge**.
- Sol·licitar que les dades recollides o generades des de l'administració es presentin **desagrades per sexes**. Entendre que les dones representen la meitat de la població, per tant, cal visibilitzar-ne les situacions i condicions de vida diferenciades.

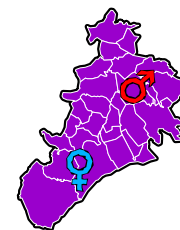
Impuls de les polítiques de gènere: sensibilització vers la igualtat		
OBJECTIU GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
<p>Fomentar el compromís del Consell Comarcal i dels ajuntaments del Baix Camp per mantenir i reforçar les polítiques de gènere i d'igualtat, des del treball transversal.</p>	<p>Desplegar la normativa necessària a fi d'introduir la transversalitat de les polítiques de dones i igualtat a tots els àmbits del Consell Comarcal del Baix Camp i dels ajuntaments de la comarca.</p>	<p>Contribuir al desplegament reglamentari de les normatives de la Generalitat de Catalunya en matèria d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes en totes les àrees.</p>
	<p>Integrar el principi d'igualtat d'oportunitats i de tracte entre dones i homes al Consell Comarcal del Baix Camp i en els ajuntaments.</p>	<p>Fomentar la creació de la Regidoria de les Dones en els ajuntaments de la comarca.</p>
		<p>Fomentar mesures per tal d'integrar la igualtat d'oportunitats i de tracte entre dones i homes.</p>
		<p>Aplicar la normativa que garanteixi la paritat de dones i homes en tots els òrgans de decisió del Consell Comarcal del Baix Camp i els ajuntaments de la comarca.</p>
		<p>Implementar el Pla d'Igualtat d'Oportunitats del Consell Comarcal del Baix Camp.</p>
		<p>Crear una Comissió d'Igualtat d'Oportunitats del Consell Comarcal per a fer un seguiment de la implementació del Pla d'Igualtat d'Oportunitats del Consell.</p>
	<p>Donar continuïtat al servei del SIAD del Baix Camp</p>	<p>Informació i suport en matèria de plans d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes als ajuntaments.</p>
		<p>Preocurar garantir els recursos necessaris (econòmics i tècnics) per tal de desplegar i coordinar el Pla i garantir les polítiques de dones.</p>
		<p>Realitzar accions de difusió del Pla Comarcal de Polítiques de Dones i d'Igualtat en els ajuntaments de la comarca.</p>
		<p>Realitzar accions de difusió a la població sobre les polítiques de dones i d'igualtat d'oportunitats que es desenvolupen a la comarca.</p>
		<p>Promoure activitats i accions de sensibilització adreçades als i les joves dels municipis impulsat des dels ajuntaments (exemple: cine-fòrum, teatre, xerrades...).</p>
		<p>Promoure la realització de tallers a les associacions de dones de la comarca en matèria d'igualtat.</p>
<p>Donar continuïtat, ampliar i millorar l'atenció integral a les necessitats heterogènies de les dones de la comarca.</p>		

<p>Fomentar el compromís del Consell Comarcal i dels ajuntaments del Baix Camp per mantenir i reforçar les polítiques de gènere i d'igualtat, des del treball transversal.</p>	<p>Millorar els coneixements dels càrrecs polítics i del personal tècnic del Consell Comarcal i dels ajuntaments en polítiques d'igualtat i de perspectiva de gènere.</p>	<p>Implementar formació interna sobre igualtat i perspectiva de gènere des d'una visió transversal destinat al personal del Consell Comarcal del Baix Camp i els ajuntaments, atenent els diferents nivells d'especialització de cada lloc de treball.</p>
	<p>Adaptar les estructures polítiques i administratives locals a fi d'aconseguir el desplegament de les polítiques de dones al territori.</p>	<p>Afavorir i crear els mecanismes dins del Consell Comarcal del Baix Camp per al desplegament del Pla.</p>
	<p>Crear mecanismes de coordinació de les polítiques de dones al Consell Comarcal del Baix Camp</p>	<p>Coordinació regular entre les àrees que treballen en matèria de polítiques de dones i d'igualtat dins del Consell Comarcal del Baix Camp, així com amb les altres àrees per desenvolupar actuacions que garanteixin la transversalitat de gènere al Consell Comarcal del Baix Camp.</p>
		<p>Establir mesures de seguiment i millora per a l'aplicació del present Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp (2012-2015).</p>
		<p>Generar espais i sinergies de coordinació regular entre els diferents serveis i recursos comarcals.</p>
	<p>Establir mecanismes per detectar, prevenir i actuar contra l'assetjament sexual i actitud sexistes a l'administració.</p>	<p>Fomentar accions de sensibilització per evitar l'assetjament, les actituds sexistes i el tracte discriminatori en les diferents administracions públiques.</p>
		<p>Creació d'una figura o comissió responsable que actui en cas de detecció d'assetjament sexual, actituds sexistes o tracte discriminatori en el Consell Comarcal o els ajuntaments.</p>
	<p>Promoure l'ús d'un llenguatge no sexista ni androcèntric en l'administració pública.</p>	<p>Difusió del Manual d'ús del llenguatge no sexista ni androcèntric per a les diferents àrees del Consell Comarcal i els ajuntaments de la comarca.</p>
		<p>Suport en política comunicativa i supervisió de documents de comunicació externa del Consell Comarcal del Baix Camp per l'ús d'un llenguatge no sexista ni androcèntric.</p>
	<p>Fer visible i analitzar l'impacte de gènere de les polítiques, els programes i els projectes del Consell Comarcal del Baix Camp.</p>	<p>Conscienciació a través de formació al personal per la recollida de la variable sexe en el tractament estadístic, l'explotació i la difusió de dades sempre que sigui tècnicament i metodològicament possible.</p>
<p>Elaboració d'un informe anual sobre el Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp (2012-2015) i difusió de resultats referent al grau d'acompliment, la coherència i el procés d'implementació d'aquest.</p>		

<p>Fomentar el compromís del Consell Comarcal i dels ajuntaments del Baix Camp per mantenir i reforçar les polítiques de gènere i d'igualtat, des del treball transversal.</p>	Donar suport a l'aplicació de la perspectiva de gènere i de les dones a altres àmbits de la societat.	Treballar amb l'àrea de promoció econòmica per donar suport als plans d'igualtat d'oportunitats a les empreses públiques i privades de la comarca.
	Garantir l'accés de la ciutadania a la informació sobre els recursos i serveis existents en matèria de polítiques de gènere i d'igualtat.	Fer difusió dels resultats del Pla entre la població (principalment femenina) i entre els agents econòmics i socials.
		Difusió del Pla comarcal de Polítiques de Dones i d'Igualtat a través dels webs de les administracions locals i comarcal.
		Dissenyar una estratègia comunicativa per a incrementar el coneixement entre la ciutadania sobre els recursos i serveis existents en matèria d'igualtat i gènere, especialment en els municipis de menor entitat poblacional (àmbit rural), el col·lectiu de gent gran, les persones més joves i les dones migrades.
		Participar i col·laborar en els espais de participació sectorials: Taula de salut jove, Consell de la Gent Gran...
	Garantir un circuit eficient de derivacions de casos.	Establir canals de coordinació regular amb els i les agents interns i externs susceptibles de derivacions de casos.
		Revisar el circuit de derivació interna i externa
		Dissenyar una estratègia comunicativa interna per a tot el personal de l'administració pública en la derivació de casos.

7.2. Canvis culturals i de transformació social vers la igualtat

L'educació i la formació són essencials per al desenvolupament de les societats i constitueixen un dels principals sistemes de transmissió de valors socials i culturals que conformen els patrons de comportament de les persones. Per tant, treballar per modificar els valors que perpetuen les discriminacions i subordinacions envers les dones és una feina que s'ha de fer mitjançant l'educació i la formació. Les persones, amb l'adquisició de majors coneixements, tenen accés a més opcions, a un treball remunerat adient, a més possibilitats d'evolució, i el conjunt de la societat se'n beneficia. És per això, que l'educació s'entén com un dret universal bàsic per a l'emancipació de les persones, a més de ser un mitjà de difusió del coneixement i la informació. És per tant, imprescindible, no només que les dones tinguin un **accés igualitari a l'educació i a la formació**, sinó també, que connectin d'una manera directa amb l'escola i participin en les polítiques educatives per tal de revisar la unidireccionalitat de les capacitats i habilitats que desenvolupa la cultura escolar i potenciar la creativitat per a repensar el propi projecte de vida.

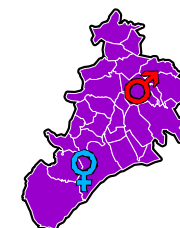
La **coeducació** és el principi bàsic que ha d'assegurar la participació i el desenvolupament de totes les persones sense distincions, i ha de ser considerada com a eina imprescindible per a desenvolupar la cultura de la diversitat, la igualtat i la no-violència. Alhora, la coeducació ha de permetre corregir els estereotips i la jerarquització de gènere que encara persisteixen a l'escola mixta, fruit d'uns plantejaments educatius que tendeixen a reproduir i a reforçar la cultura androcèntrica. La coeducació és l'única mesura preventiva per eradicar la violència masclista; només des de la igualtat, i el respecte i la valoració de la diferència, es pot assolir una societat més lliure, segura i justa per les dones.

La legislació educativa, des de l'any 1990 (Llei d'ordenació del sistema educatiu), afirma que s'ha d'evitar la discriminació per raó de sexe i planificar l'educació igualitària. La Llei Orgànica d'Educació (LOE) de 2006 es basa en els principis d'equitat, igualtat, inclusió i no discriminació, i promou l'eliminació dels obstacles que dificultin la plena igualtat entre dones i homes. També destaca la cooperació i la col·laboració de les administracions educatives amb les corporacions locals en la planificació i implementació de les polítiques educatives.

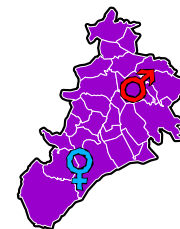
En el projecte educatiu però, intervenen diferents agents i actors, més enllà de l'escola: la família, el cercle d'amistats, la comunitat... És en tots aquests àmbits, en els quals s'ha de treballar creant iniciatives i accions encaminades a generar un model social i cultural en pro de la igualtat entre persones.

La participació en la producció cultural també ha de ser un element primordial a l'hora de vetllar per la visualització de les dones i de treballar per la transformació del rol de "dones passives consumidores" de cultura a "**dones actives creadores**" de cultura. Cal també destacar la importància d'universalitzar i promoure l'accés de les dones a les noves tecnologies de la informació i del coneixement que s'han convertit en instruments quotidians i necessaris.

Canvis culturals i de transformació social vers la igualtat		
OBJECTIUS GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Reduir la presència de l'androcentrisme en l'imaginari social.	Sensibilitzar la societat sobre la necessitat de modificar i superar la concepció androcèntrica de la cultura i els valors de caràcter discriminatori.	Realització d'actes de sensibilització amb motiu del Dia Internacional de les Dones, així com altres dates senyalades.
		Realitzar campanyes i trobades per a promoure la igualtat d'oportunitats, en el marc de la plena ciutadania.
		Realitzar accions de sensibilització a homes i dones sobre els rols i patrons de gènere vers un model no discriminatori (tallers de rols).
		Elaborar un Manual de Bones Pràctiques en matèria d'Igualtat per a les entitats del territori i les administracions locals.
		Ampliar els fons documentals i els recursos de les biblioteques municipals i comarcals sobre igualtat, feminismes i coeducació.
Reconèixer i fer visibles les aportacions creatives de les dones en la cultura, i potenciar i difondre la creativitat femenina.	Fer visible les aportacions femenines a tots els àmbits culturals	Impulsar la sensibilització entre els agents generadors i socialitzadors del coneixement i la cultura per visibilitzar i difondre el coneixement femení.
		Difusió de creacions i produccions culturals de les dones, així com exposicions, que signifiquin un avenç pel que fa a la superació dels estereotips sexistes.
		Donar visibilitat i reconeixement a les dones de la comarca amb rellevància en l'àmbit cultural i artístic.
		Recollir propostes ciutadanes per retre homentage a dones de la comarca en carrers, places, edificis i espais públics.
		Suport a la programació d'activitats culturals que facin visibles les obres de dones en el camp de la literatura, l'art i la creació en general.
	Impulsar la recuperació de la memòria històrica de les dones.	Suport a projectes i activitats que contribueixin a recuperar la memòria històrica de les dones.
	Promoure que les produccions culturals reflecteixin la diversitat femenina.	Promoció de l'intercanvi cultural entre grups de dones diverses amb les cultures de les migrades, especialment al món rural i als barris urbans.

Afavorir i incorporar la visió coeducativa a la comarca.	Promoure el coneixement en matèria de coeducació.	Introduir la coeducació als centres educatius de la comarca (sense que suposi una sobrecàrrega pel personal docent) sobre els rols i els patrons de gènere, dirigit a l'alumnat i als pares/mares d'alumnes (exemple: xerrades col·loqui amb suport audiovisual).
		Formació adreçada a entitats de la comarca (especialment socials i culturals) per incorporar la coeducació i l'educació en valors de la igualtat.
		Promoure les activitats i accions de sensibilització adreçades a les associacions de gent gran sobre patrons i pautes de gènere i educatives en clau d'igualtat. Exemples: sessions informatives, role-playing, pluja d'idees, taller d'intercanvi d'experiències sobre la cura i educació de néts i nètes, informació sobre la coresponsabilitat a la llar...
	Introduir programes de formació per trencar amb els estereotips de gènere a les professions.	
Incorporar els principis de la coeducació en els processos i programes formatius no reglats (centres educatius, activitats extraescolars, formació no reglada, etc.)	Incorporar la perspectiva de gènere i la coeducació en l'oferta formativa no reglada.	
	Introducció dels principis de la coeducació en els serveis i programes d'atenció a les famílies.	
Incorporar la perspectiva de gènere i de les dones a la formació universitària i la recerca.	Promoure la incorporació de les dones i els homes en els estudis en els quals estan subrepresentades o subrepresentats.	Aportació de referents i models d'homes i dones i de les seves aportacions en professions específiques (a través de tallers).
	Promoure i difondre la investigació de les dones i/o sobre les dones.	Suport a treballs d'investigació sobre diferents temes referits a les dones i/o realitzats per dones de la comarca.
Incorporar la perspectiva de gènere i de les dones als espais esportius i de lleure.	Fer visible la cultura femenina en l'àmbit esportiu.	Realització d'accions de sensibilització adreçades al personal tècnic i directiu de les àrees, organismes, federacions i clubs esportius.
		Suport a la visibilització de les dones en tots els àmbits de l'esport al Baix Camp.

7.3. Participació social i política

La participació de les dones és un element fonamental en la construcció d'una societat més democràtica, però la millora i l'ampliació de la seva participació no serà possible mentre no es diversifiqui i s'ampliï el concepte de ciutadania, donant un veritable valor a la **democràcia participativa**, perquè la construcció de les societats és sempre el resultat de la interacció entre les accions de les institucions i els espais de relació social, allà on dones i homes desenvolupen les seves activitats quotidianes i satisfan les necessitats materials, afectives, intel·lectuals...

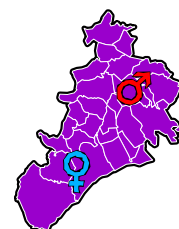
La distribució de rols socials entre dones i homes i, de vegades, el pes de les institucions, ha frenat, o fins i tot ha impedit, la participació, i en el cas de les dones, aquests impediments han tingut una dimensió específica, atesos els components discriminatoris i sexistes dels mecanismes de representació i participació tradicionals. Per això, i per la persistència amb què malgrat tot, les dones han intervingut i intervenen amb ple protagonisme en la gestió col·lectiva de l'espai social, així com en la seva transformació, el concepte de participació té una rellevància especial.

La democràcia comporta la presència equilibrada de dones i homes en els òrgans i els llocs de presa de decisió col·lectiva, i la igualtat requereix la participació i la **representació paritària** en la vida política, social, cultural i econòmica. Les dones constitueixen la meitat de la ciutadania i la presència pública reduïda, i moltes vegades deformada, representa una pèrdua per al conjunt de la societat. Cal avançar, doncs, cap a un nou concepte de ciutadania que permeti articular la complexitat de les diferents identitats i integrar les diverses formes de participació, totes elles necessàries per a la creació del teixit social i el desenvolupament d'uns valors democràtics. Una nova ciutadania basada en la igualtat, la diversitat i el pluralisme, que no respongui únicament a l'universal masculí, sinó que reconegui el valor de l'experiència femenina.

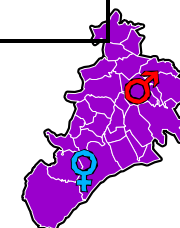
Les **associacions** han estat i són una eina de participació i de relació per a les mateixes dones (espais de relació, d'ajuda mútua, de creació o dinamització cultural...). Però, també són una eina de progrés i de cohesió social. L'aportació dels grups i entitats de dones, així com de moltes dones que des de les seves diferents opcions polítiques han treballat en l'àmbit local, ha incidit de manera decisiva en aspectes com les reformes jurídiques, els canvis de mentalitats i la conceptualització de les polítiques dels partits i els sindicats.

L'exercici de la ciutadania des d'una perspectiva de gènere planteja la incorporació de nous eixos de treball, que hauran de ser assumits per les polítiques públiques i pels professionals que hi treballen. Aquesta perspectiva posa sobre la taula usos i necessitats que cal tenir en compte, tant en el disseny i planificació de les polítiques, com en el planejament de pobles i ciutats. Cal incorporar conceptes i solucions que ajudin a resoldre conflictes i sobrecàrregues, no per la via de la crisi, sinó facilitant els canvis cultural i social que s'està produint.

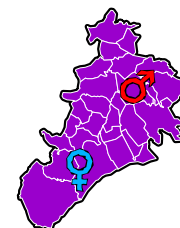
Participar és, en definitiva, ser coresponsable de l'acció col·lectiva, implica intervenir en la presa de decisions, generar sentiment de pertinença i apoderar a la població.

Participació política i social		
OBJECTIUS GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Dinamitzar l'associacionisme femení i promoure la igualtat entre el teixit associatiu.	Potenciar la presència i la participació de les entitats de dones a tots els àmbits.	Disseny i implementar accions formatives i d'intercanvi d'experiències a les associacions de dones per aconseguir que incrementi la participació d'aquestes.
	Consolidar les estructures de participació de les dones a la comarca.	Impulsar la participació de les associacions de dones del Baix Camp en els òrgans de consulta de la comarca de qualsevol àmbit, a fi d'incorporar la perspectiva de gènere
		Oferir i reforçar el suport a la Federació de Dones del Baix Camp, com a espai d'intercanvi de coneixement i informació entre les associacions de dones.
		Potenciar i consolidar el Consell de les Dones del Baix Camp com espai de consulta i de participació i, per a realitzar propostes de treball i coordinació de polítiques de dones.
	Enfortir i potenciar les entitats formades per dones i la creació de xarxes socials i de solidaritat.	Oferir suport a les entitats de dones del Baix Camp que duen a terme activitats i projectes que contribueixin a la millora de vida de les dones a la comarca.
		Suport per mantenir i crear noves xarxes d'entitats de dones als municipis de la comarca.
		Col·laboració dels treballs del Consell Consultiu de la Gent Gran i de les associacions de dones del Baix Camp en la creació de xarxes de dones grans.
		Emprendre accions de foment de la solidaritat entre les dones de la comarca
	Fomentar espais de trobada de les entitats de dones i de les dones que facilitin l'intercanvi d'experiències i la solidaritat	Promoure la participació de les dones joves en el teixit associatiu existent, com a mesura de promoció intergeneracional.
		Promoure la participació de les dones amb diversitat funcional per afavorir la solidaritat i el desenvolupament de mecanismes d'ajuda mútua.
		Potenciar la participació de dones migrades en el teixit associatiu existent.
		Suport a la realització de jornades i trobades d'intercanvi entre les diferents entitats de dones.
	Afavorir la participació de les dones en situacions de risc d'exclusió econòmica i social, com a instrument d'apoderament i de solidaritat.	Potenciació i apoderament de les dones en situació de risc d'exclusió i afavoriment de la participació i l'associacionisme d'aquestes.
		Suport al Consell Consultiu de la Gent Gran per a actuacions que tinguin com a objectiu el reconeixement de les dones grans.
		Suport als grups de dones migrades.

<p>Impulsar la participació social de les dones en tots els organismes de la societat civil.</p>	<p>Promoure la participació de les dones a la societat civil tenint en compte la seva diversitat.</p>	Sensibilitzar sobre la importància de la participació de les dones en els àmbits públics.
		Establiment de nous mecanismes per augmentar la participació de les dones en els espais públics, amb especial atenció a les dones del món rural.
		Aplicació de quotes per sexe i edat en accions de participació local i comarcal i en els òrgans de participació ciutadana existents.
		Incloure criteris d'igualtat i perspectiva de gènere en les bases reguladores per a la concessió de subvencions.
		Treballar per adequar les activitats culturals a les demandes de la diversitat femenina i garantir l'atenció a les seves situacions socioculturals.
		Contemplar la conciliació horària en els activitats i accions desenvolupades des de l'administració i l'associacionisme.
		Potenciar la participació de dones migrades en el teixit associatiu existent.
<p>Potenciar la presència de les diverses dones en els llocs de presa de decisió i en els àmbits en els quals estiguin subrepresentades.</p>	<p>Desenvolupament i manteniment d'espais de debat per intercanviar bones pràctiques de les dones en llocs de presa de decisió.</p>	Promoció de la paritat de dones i homes en els òrgans de decisió de les diferents entitats i organismes que configuren la societat civil: gremis professionals, federacions, associacions, agrupacions empresarials, cambres de comerç, consells escolars, sindicats, casals i entitats de gent gran i entitats de persones amb diversitat funcional.
		Impuls de la participació de dones en càrrecs de representativitat i responsabilitat dels òrgans de decisió de les diferents entitats i organismes que configuren la societat civil.
<p>Garantir la participació paritària en els òrgans de representació i processos polítics</p>	<p>Potenciar els espais de participació i associació de dones del Baix Camp com a organismes referent en matèria de polítiques de dones.</p>	<p>Consolidar les estructures existents.</p>
<p>Impulsar la participació de les dones en els espais de participació de les administracions públiques locals.</p>	<p>Promoure la participació de les dones i de les entitats de dones en l'elaboració i l'avaluació de les polítiques públiques.</p>	<p>Increment de la presència de representants de les associacions de dones del Baix Camp i altres dones de la comarca en els consells i òrgans consultius de les administracions públiques.</p>
	<p>Incloure la perspectiva de gènere i el principi d'igualtat en els espais i processos participatius que es desenvolupin a la comarca.</p>	<p>Fomentar la participació de les associacions de dones i les dones en general en els processos participatius que es puguin desenvolupar en els seus municipis o comarca.</p>

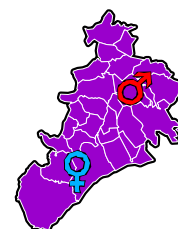

7.4. Nova cultural del treball i nous usos i gestió del temps

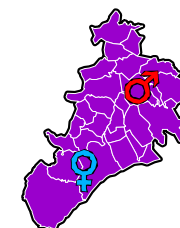
La progressiva incorporació de les dones en l'espai públic i la presència cada vegada major de les dones en el món laboral han tingut impactes perversos en la vida de les dones. D'una banda, la **participació de les dones en l'economia i l'ocupació** es veu marcada per una major precarietat a les seves vides: més presència en economia submergida, menors salaris, major temporalitat, segregació horitzontal –sectors professionals feminitzats i poca diversificació de les opcions– i segregació vertical –dificultats per a accedir a càrrecs de responsabilitat o lideratge–. Tot això, es tradueix en una menor capacitat econòmica, menors possibilitats d'accés a un habitatge adequat i a un espai propi, major risc de pobresa... La situació encara és més greu en el cas de les dones migrades, dones gitanes, dones amb diversitat funcional, treballadores sexuals, treballadores agràries... Així doncs, les discriminacions directes i indirectes per motius de gènere que persisteixen a nivell laboral presenten un panorama que, sens dubte, cal superar.

D'altra banda, la configuració dels rols tradicionals i de les tasques assignades no s'han modificat en l'àmbit privat, en l'**espai domèstic**, on continua persistint una situació de desigualtat en què les dones assumeixen la major part de les càrregues domèstiques i dels treballs de cura i atenció, que a més, són majoritàriament "invisibles" i no remunerats. La necessitat vital d'aquests treballs, d'una banda, i la necessitat de l'aportació econòmica, d'una altra, generen una dinàmica perversa de **sobrecàrrega de treball sobre les dones**, amb jornades dobles i triples, que aguditza les discriminacions. Aquesta situació s'agreuja amb els canvis de les modalitats familiars, amb una existència cada vegada més elevada de famílies monoparentals on la dona assumeix totes les responsabilitats familiars. Aquesta realitat ha portat a parlar de la necessitat de conciliar la vida personal, familiar i professional. Però, moltes de les polítiques de conciliació posades en marxa fins a l'actualitat han contribuït més a afermar les dones en el rol de mares i mullers, que no a fomentar la responsabilitat dels homes en les tasques domèstiques i la cura dels infants i les persones dependents. Per això, es fa necessari parlar de **coresponsabilitat** en l'àmbit domèstic, a partir de la col·laboració i la responsabilitat compartida dels membres d'una estructura familiar.

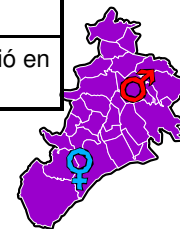
Posar fi a la invisibilitat d'aquest treball (el domèstic) significa donar-li valor i reconèixer que es tracta d'una activitat de sostenibilitat social i econòmica que possibilita el funcionament del mercat de treball actiu. Cal treballar, doncs, per una coresponsabilitat pública i social que tendeixi a transformar les formes de producció i d'organització del treball actuals i aporti noves maneres d'entendre la ciutadania. Calen municipis amb administracions locals exemplificadores, que promoguin la cultura i la pràctica de la conciliació i la coresponsabilitat, que promoguin empreses cuidadores i socialment responsables, que amplïïn i diversifiquen les mesures de suport a les famílies i d'atenció a les persones dependents.

Nova cultura del treball i nous usos i gestió del temps		
OBJECTIUS GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
<p>Tenir en compte el valor del treball de la cura i atenció, i del treball domèstic i familiar en la planificació de les polítiques econòmiques i socials.</p>	<p>Visibilitzar les tasques familiars, domèstiques i de cura i donar-hi valor, i promoure una nova cultura dels treballs i de la coresponsabilitat.</p>	<p>Realització d'accions de sensibilització social i de dignificació vers el valor del treball de cura i atenció, el treball domèstic i familiar i la coresponsabilitat, adreçades a sectors específics.</p>
		<p>Campanyes de sensibilització per a l'exercici de la coresponsabilitat en l'àmbit de les famílies, tenint en compte la diversitat familiar.</p>
		<p>Visibilització i reconeixement del suport familiar femení i del paper de les àvies en la conciliació laboral, familiar i personal de les dones joves.</p>
<p>Impulsar un nou model d'organització social i territorial que permeti equilibrar els temps i els treballs.</p>	<p>Impulsar la coresponsabilitat de dones i homes en les tasques familiars, domèstiques i de cura.</p>	<p>Aplicació de la normativa necessària dins del Consell Comarcal del Baix Camp i els ajuntaments per establir mesures d'igualtat d'oportunitats i de tracte entre el personal laboral i funcionari pel que fa a la coresponsabilitat.</p>
		<p>Impulsar estratègies perquè la participació de les dones i els homes s'adeqüin als horaris de la vida personal i familiar, en organitzacions socials, polítiques i culturals.</p>
	<p>Promoure la flexibilitat i l'adaptació dels horaris per conciliar-los amb les necessitats personals i familiars.</p>	<p>Anàlisi i propostes de millora d'acord amb l'accés de les dones al mercat laboral per a la distribució dels serveis de proximitat i de les prestacions per a l'atenció a la infància i a persones amb dificultat.</p>
		<p>Crear i millorar les estructures i serveis de suport a les famílies (exemples: ajudes al menjador, ajudes a l'escolarització...) i especialment, als menors.</p>

<p>Garantir la presència de les dones en el mercat de treball remunerat sense discriminacions (en igualtat de tracte i d'oportunitats).</p>	<p>Fomentar la superació del desequilibri entre dones i homes en el mercat laboral.</p>	<p>Difusió i incorporació de mesures i instruments en matèria laboral relacionada amb la igualtat d'oportunitats i de tracte de les dones.</p>
	<p>Sensibilitzar el teixit empresarial sobre la discriminació horitzontal i vertical</p>	<p>Assessorament a les empreses sobre el disseny de plans d'igualtat.</p>
	<p>Garantir la igualtat retributiva de dones i homes.</p>	<p>Establir mesures de sensibilització en clau d'igualtat d'oportunitats entre el teixit empresarial del Baix Camp.</p>
	<p>Promoure la presència de les dones en els sectors on estan subrepresentades.</p>	<p>Anàlisi de la qualitat dels contractes i remuneracions de dones i homes al Consell Comarcal i als ajuntaments de la comarca d'acord als Plans d'Igualtat en el treball entre homes i dones.</p>
	<p>Fomentar el desenvolupament de projectes empresarials per part de dones emprenedores i de la carrera professional de les directives.</p>	<p>Promoció de l'accés de les dones a professions tècniques, especialment en les categories en les quals estan subrepresentades (a través de tallers en centres educatius).</p>
	<p>Garantir els drets laborals de les dones en situacions específiques.</p>	<p>Garantir la paritat d'homes i dones en les accions grupals de qualsevol àrea del Consell Comarcal del Baix Camp.</p>
	<p>Millorar la situació de col·lectius de dones que estan en règims especials de la Seguretat Social.</p>	<p>Establiment de mecanismes de suport a l'emprenedoria femenina.</p>
	<p>Fomentar la regularització del treball submergit en el qual les dones, especialment les estrangeres, tenen major presència.</p>	<p>Assessorament personalitzat per a les emprenedores amb projectes empresarials i cooperatius incipients, amb atenció als factors específics que dificulten més l'emprenedoria femenina (programa INICIA).</p>
	<p>Garantir la igualtat d'oportunitats a l'administració i a les empreses.</p>	<p>Realització d'accions específiques d'informació sobre drets laborals de les dones en situacions específiques.</p>
		<p>Impuls d'accions de formació i/o inserció laboral adreçades principalment al col·lectiu de dones amb més dificultats d'accés al mercat laboral, amb especial atenció a les dones en situació de risc d'exclusió social.</p>
		<p>Identificació de les necessitats de les dones en els règims especials de la Seguretat Social (treballadores de la llar i règim especial agrari).</p>
		<p>Difusió dels drets laborals de les treballadores de la llar i de les seves condicions sociolaborals.</p>
		<p>Endegar i donar suport a projectes de regularització i professionalització dels serveis de neteja i de cura a persones dependents.</p>
	<p>Incorporar des de l'administració pública criteris d'igualtat d'oportunitats en la contractació d'empreses.</p>	
	<p>Donar continuïtat a les polítiques actives d'ocupació adreçades a superar la segregació en el mercat de treball.</p>	

7.5. Qualitat de vida i cohesió social

Una societat democràtica que fomenta la convivència, la igualtat d'oportunitats i les necessitats col·lectives, li correspon també lluitar contra tota forma de discriminació, ja sigui social, econòmica, de gènere o de procedència. És important, doncs, vetllar per la qualitat de vida de la ciutadania, per evitar formes de marginació, discriminació, racisme o masclisme que impliqui la pèrdua de drets o oportunitats per un col·lectiu determinat.

Des del punt de vista del disseny dels municipis, els equipaments juguen un paper important, però presenten nombrosos reptes perquè siguin efectius. Els equipaments sanitaris, els espais de recollida dels infants a la sortida de l'escola, els parcs, els transports públics, etc.... són alguns dels temes en els quals cal pensar des d'una altra perspectiva que tingui en compte la veu de la ciutadania femenina. Cal pensar en models urbanístics integrats on els espais tinguin com a referència la vitalitat de la vida ciutadana. Els i les responsables polítiques han de donar un paper a la ciutadania no només en el planejament dels espais, sinó també en la mateixa redacció dels projectes.

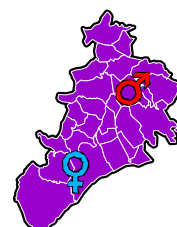
La planificació, que suposa el disseny d'una estratègia d'intervenció que inclou certes activitats i n'exclou d'altres, ha de comptar des de l'inici amb les persones a les quals s'adreça, la qual cosa inclou, evidentment, les dones i les seves situacions concretes, els seus interessos i problemes, alhora que assegura la seva implicació amb l'èxit i la continuïtat de la proposta. Tenir en compte la perspectiva de gènere en la planificació suposa considerar la realitat de les dones i els homes i les seves diferències, particularment aquelles que es deriven de les desigualtats de poder i de l'accés als recursos. Les dones reclamen una nova organització espai-temporal per a gestionar millor la vida quotidiana, una nova visió de la sostenibilitat, nous plans de mobilitat i de seguretat urbana, millora dels espais de convivència... però, en general, les seves experiències i punts de vista es troben exclosos o invisibilitzats pels que decideixen el desenvolupament dels pobles.

Aquesta nova visió de la planificació que ha de tenir en compte al conjunt de la ciutadania ha d'estar també present en el disseny dels habitatges, fent d'ells espais on les persones s'hi trobin a gust, adequant-los a la diversitat de grups de convivència, a les diferents etapes del cicle de la vida, a les diferents capacitats físiques i possibilitats econòmiques...

El disseny del municipi en clau de gènere també implica repensar l'organització social en funció del temps de les persones, implicar repensar els horaris dels equipaments, dels comerços, dels transports... Els municipis i els espais de convivència han de ser llocs idonis i adients pel desenvolupament integral de les persones.

Així doncs, cal que el disseny, la planificació, l'organització i l'ús dels espais i equipaments integrin la perspectiva de gènere.

Un altre dels àmbits que afecta a la qualitat de vida de les persones és la salut, la qual està influenciada per les desigualtats de classe i de gènere. El benestar de les dones està determinat per factors socioeconòmics i, la feminització de la pobresa és un dels fenòmens a què assistim a nivell global.

La posició subordinada de les dones en relació amb l'educació, el treball, la influència política, la planificació, i en particular la "seva falta de temps", li redueix la capacitat per protegir i promoure la seva salut física i mental. Les dones pateixen més trastorns musculoesquelètics i ansiós-depressius, que redueixen considerablement la seva qualitat de vida.

La divisió sexual de la vida social també té efectes desiguals en la salut. Moltes dades mostren que les dones que es dediquen a temps complet al treball domèstic i de cura tenen un pitjor estat de salut que les dones ocupades. Alhora, les dones ocupades presenten més problemes de salut que els homes ocupats, la qual cosa evidencia l'impacte negatiu d'assumir quasi en solitari la compaginació de les responsabilitats familiars i laborals per part de les dones.

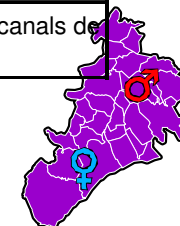
D'altra banda, tenir cura de les persones amb problemes de salut, tasca que assumeixen habitualment les dones, pot ser una font de satisfacció, però també pot tenir efectes negatius sobre la salut –trastorns ansiós-depressius, malestar emocional i limitacions en la vida social–.

L'atenció sanitària ha de tenir en compte les diferències biològiques –no només relacionades amb la salut reproductiva– i psicosocials existents entre dones i homes, així com els patrons de conducta apresos relacionats amb la salut. També és imprescindible tenir present que les necessitats són diferents al llarg del cicle vital i que requereixen atencions específiques.

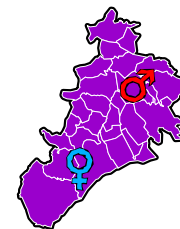
Tanmateix, cal fomentar actituds adients al benestar de les dones i a la seva participació i presència en el món esportiu per tal de promoure conductes més sanes. Per això, és molt important fomentar espais de reflexió, recerca i formació en salut des de la perspectiva de gènere.

La feminització creixent de la pobresa en el context actual, també requereix d'accions específiques que no només corregeixin aquesta dinàmica, sinó que puguin transformar les desigualtats existents en oportunitats creixents per a les dones. Les polítiques de cohesió social seran, doncs, un repte en l'esdevenir de la societat.

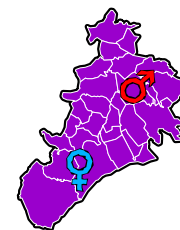
Qualitat de vida i cohesió social		
OBJECTIUS GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
<p>Avançar en el coneixement de les situacions emergents que condicionen la qualitat de vida de les dones del Baix Camp en tots els àmbits.</p>	<p>Actuar com observatori de la realitat de les dones al territori per a generar la informació necessària per ajudar en la definició de les línies prioritàries d'intervenció en els plans o programes locals de polítiques de dones.</p>	<p>Elaboració d'un informe/estudi sobre la situació de les dones al Baix Camp, per a detectar necessitats emergents.</p>
	<p>Avaluar l'impacte de gènere de les actuacions a les àrees d'acció social.</p>	<p>Avaluació periòdica de l'impacte de les actuacions a les àrees d'acció social del Consell Comarcal del Baix Camp en base a indicadors no androcèntrics (especialment segons objectius marcats a Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials i la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i de l'atenció a les persones en situació de dependència).</p>
<p>Promoure la cohesió social i la diversitat i, facilitar la integració de totes les dones.</p>	<p>Facilitar una participació diversa i plural.</p>	<p>Facilitar la incorporació de les dones estrangeres en les associacions de dones dels municipis.</p>
	<p>Realitzar accions de sensibilització.</p>	<p>Realització de tallers sobre hàbits alimentaris saludables, d'higiene, i normes de convivència i, cursos de català (com a llengua de cohesió social) i d'alfabetització.</p>
	<p>Potenciar els valors i les cultures femenines presents al territori.</p>	<p>Realització de jornades interculturals com espai d'intercanvi i coneixement entre la diversitat cultural femenina de la societat actual en els municipis.</p>
<p>Garantir l'accés de les dones a la informació i difondre els recursos existents.</p>	<p>Facilitar l'accés de les dones a les TIC</p>	<p>Suport a l'accés a les TIC de les dones del medi rural a través de xarxa de l'establiment de mecanismes específics (telecentres, els bibliobusos i les escoles de capacitació agrària) tenint en compte la seva diversitat.</p>
		<p>Promoure l'ús de les noves tecnologies en la gestió interna de les associacions i per establir mecanismes de coordinació, intercanvi i comunicació entre aquestes (treball en xarxa).</p>
	<p>Acompanyar a les dones en el seu procés d'incursió laboral</p>	<p>Reforçar l'estratègia d'incursió laboral i apoderament personal en les tasques del SIAD.</p>
		<p>Incidir en la necessitat de planificar i adequar l'oferta formativa per adults, atenent a les necessitats i disponibilitat horària de les dones.</p>
	<p>Potenciar les polítiques d'autonomia personal.</p>	<p>Treballar per la revisió a l'alça de les pensions de viduïtat per tal que assegurin la independència econòmica de les persones en condicions dignes.</p>
<p>Donar suport a la incidència territorial dels ens locals en l'àmbit de la informació.</p>	<p>Coordinació amb els ens locals per establir difusió del SIAD Baix Camp i coordinar canals de derivació i accessibilitat de les dones al servei.</p>	

<p>Incorporar la perspectiva de gènere en els recursos i les prestacions d'acció social.</p>	<p>Integrar la perspectiva de gènere en el sistema de serveis socials bàsics en col.laboració amb els ens locals.</p>	<p>Aplicació de la perspectiva de gènere als serveis socials bàsics i concreció d'aquesta pel que fa al llenguatge, la documentació i els enfocaments metodològics vers la visibilitat de les necessitats pròpies de les dones.</p>
		<p>Seguiment de l'accés de les dones migrades als serveis d'acollida i als serveis educatius i formatius com a element essencial per a la promoció personal i social d'aquestes.</p>
		<p>Formació del personal dels serveis socials bàsics sobre les implicacions de la construcció de gènere en el rol de cuidadores de persones dependents i les càrregues que això comporta.</p>
	<p>Aconseguir que els serveis socials especialitzats no incorporin biaixos de gènere.</p>	<p>Aplicació d'indicadors no androcèntrics per al seguiment i l'avaluació de la Llei de serveis socials.</p>
		<p>Formació, en perspectiva de gènere, adreçada al personal de les àrees d'acció social del Consell Comarcal de l'Alt Camp.</p>
		<p>Implementació d'accions de prevenció de la síndrome d'esgotament professional (burnout) per a les vetlladores de persones dependents.</p>
		<p>Anàlisi i reconeixement de les necessitats específiques de les dones grans en el marc de les polítiques interdepartamentals de la Generalitat de la gent gran activa.</p>
	<p>Incrementar l'accessibilitat de les dones als serveis de proximitat.</p>	<p>Atenció a les necessitats reals de les dones pel que fa als serveis de proximitat, en especial atenció a les dones del món rural.</p>
	<p>Impulsar recursos específics per millorar les condicions de vida de les dones que es troben en risc d'exclusió social.</p>	<p>Facilitar l'accés de les dones en situació d'exclusió social als serveis de l'admsinitració i a les xarxes associatives.</p>
		<p>Promoció de la informació, orientació i assessorament a noies i mares adolescents per fomentar la permanència en el sistema educatiu i a possibilitar la integració laboral i social.</p>
		<p>Actualització del protocol d'actuació en situacions de violència perquè tingui en compte la perspectiva de gènere envers les persones grans considerant l'especificitat de les situacions de violència vers aquest col.lectiu.</p>
	<p>Impulsar mecanismes per millorar la salut de les dones cuidadores</p>	<p>Realitzar formació i donar suport a les dones cuidadores de persones dependents.</p>

Garantir una assistència sanitària sense biaixos de gènere tenint en compte la diversitat femenina.	Avançar en el coneixement de la salut de les dones i en l'anàlisi del sistema de salut des de la perspectiva de gènere.	Impulsar la perspectiva de gènere en els sistemes d'informació sanitària.
		Fomentar una assistència sanitària que tingui present la perspectiva de gènere.
		Valorar les especificitats de salut de les dones del món rural.
		Valorar les especificitats de salut de les dones migrades.
		Realització de campanyes de sensibilització i informació específiques sobre temes de salut i dones.
		Prendre mesures de sensibilització sobre la salut sexual i reproductiva de les dones.
		Impuls d'estratègies de prevenció dels embarassos adolescents.
	Sensibilitzar i millorar els coneixements de les i els professionals de l'àmbit sanitari en perspectiva de gènere.	Desenvolupament de sessions formatives adreçades a professionals dels serveis sanitaris sobre les diferències en el risc per a la salut i els processos preventius, de tractament i de recuperació de malalties que afecten les dones segons col·lectiu (migrades segons el país d'origen, franges d'edat, predisposició genètica).
	Incloure la perspectiva de gènere en la prestació i el desplegament dels serveis sanitaris.	Accions que facilitin l'eliminació de desigualtats en l'accés i el tractament de la salut sexual i reproductiva, tenint present la diversitat de les dones.
		Potenciació de la figura de les dones migrades com a agents de salut.
Incorporació de la perspectiva d'envelliment saludable des de la perspectiva de gènere a les polítiques de promoció de la salut adreçades a la gent gran		
Incorporar la perspectiva de gènere en els equipaments i la pràctica esportiva.	Fer visible i impulsar la pràctica esportiva informal entre les dones com a garantia de salut i com a element de cohesió social.	Promoure accions i activitats esportives familiars.
		Promoure campanyes de promoció de l'activitat física dirigida a col·lectius femenins.
Construir un entorn que faciliti la qualitat de vida de les dones.	Facilitar a les dones l'accés a un habitatge digne i adequat a les seves necessitats.	Establiment dels canals d'informació adients per a les dones amb tota la informació referent als ajuts i les prestacions relacionats amb la Llei de l'habitatge.
	Democratitzar l'espai públic facilitant-ne els usos, l'accés i la mobilitat adaptada per a dones i homes.	Incorporar la perspectiva de gènere en la planificació urbanística dels municipis i en l'ús dels seus espais i equipaments.
		Incorporar la perspectiva de gènere a la planificació urbanística en general.

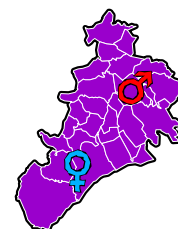
7.6. Eradicació de la violència: mesures d'intervenció integral

En el marc de la IV Conferència Mundial de les Dones, celebrada a Beijing l'any 1995, es va definir el **concepte de violència de gènere** com "Qualsevol acte de violència basat en el gènere que té com a resultat, o és probable que tingui com a resultat, uns danys o patiments físics, sexuals o psicològics per a les dones, incloent-hi les amenaces dels esmentats actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant a la vida pública com a la privada". Aquesta definició posa l'accent en la construcció social i cultural que implica el concepte de gènere i que defineix els rols socials i les relacions de poder entre gèneres, atribuint a l'home un rol dominant i a la dona un rol de submissió. La violència de gènere té un caràcter instrumental, és a dir, no és una finalitat en sí mateixa, sinó un instrument de dominació i control social que afavoreix la continuïtat dels models històricament acceptats.

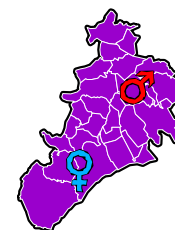
Entre les **formes de violència contra les dones** cal considerar, a més de la violència domèstica, l'assetjament sexual en l'àmbit laboral, difícilment reconegut per la societat, però que atenta greument contra la dignitat de la dona, creant un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant o ofensiu, que provoca efectes devastadors sobre la salut de les dones. Altres formes de violència social contra les dones són les tortures, les mutilacions, el tràfic de dones, la prostitució forçada... En qualsevol cas, la violència contra la dona provoca greus conseqüències sobre la seva salut física i psíquica, inhibeix les seves capacitats, redueix la seva autoestima i dificulta o impossibilita la seva participació social.

Des de la dècada dels vuitanta les **estratègies d'atenció** a les dones víctimes de violència s'han anat ampliant paulatinament. Des de les institucions s'ha anat plantejant la necessitat d'elaborar plans, circuits, millores en l'atenció i reformes legals. Actualment, totes les recomanacions internacionals, estatals, autonòmiques i locals proposen un abordatge interdisciplinari de la violència que incideixi en els mites, estereotips i creences que la sustenten, i que promogui accions integrals i coordinades per tal d'optimitzar l'atenció i racionalitzar els recursos i serveis.

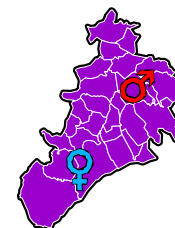
Pel que fa al **marc legal**, la Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere preveu, a nivell estatal, aquest tractament integral i multidisciplinari, incorporant aspectes preventius, socials, educatius, judicials i d'atenció. A Catalunya, el govern ha aprovat la **Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista**, que recull les actuacions que els poders públics catalans han de dur a terme per combatre la violència masclista i la xarxa de serveis d'atenció i recuperació que garanteixi una intervenció integral contra totes les formes d'aquesta violència. A nivell conceptual, la Llei situa en el centre les dones com a subjectes de drets i considera la violència masclista com una greu vulneració d'aquests drets i de les llibertats fonamentals. També reconeix la importància dels aspectes preventius i subratlla les mesures de sensibilització, prevenció i detecció precoç com a principis fonamentals per la seva eradicació.

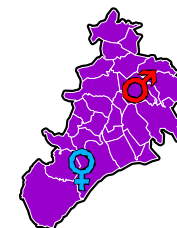
Eradicació de la violència: mesures d'intervenció integral		
OBJECTIUS GENERAL	OBJECTIUS ESPECÍFICS	ACTUACIONS PREVISTES
Desenvolupar estratègies de prevenció i de sensibilització sobre totes les formes i àmbits de la violència masclista.	Difondre les diferents formes i àmbits de la violència masclista i les greus conseqüències que comporta perquè totes les persones la puguin identificar precoçment.	Disseny d'accions de sensibilització a la població general sobre les diferents formes i àmbits de la violència masclista i els seus efectes sobre les dones i les seves fills/es.
		Difusió de dades que permetin fer visibles els impactes de les diferents formes i àmbits de la violència masclista.
		Realització de jornades, exposicions, tallers i altres activitats que facilitin l'abordatge de diferents aspectes relacionats amb la violència masclista.
		Realització d'estratègies de sensibilització social respecte de la responsabilitat masculina per propiciar canvis en l'imaginari social.
	Identificar les causes d'actituds abusives entre la població jove, prevenir-les i fomentar els valors de la cultura de la pau i de la no-violència en les relacions interpersonals.	Elaboració i difusió de protocols de detecció i intervenció en comportaments i actituds sexistes entre la població adolescent i jove i i establiment d'estratègies d'atenció específiques per a les noies joves.
	Prevenir i identificar la violència masclista en situacions específiques.	Aplicació de mesures específiques per prevenir la mutilació genital femenina.
		Activació de mesures de prevenció en els casos relacionats amb circumstàncies socials i amb estereotips associats a la immigració i a col·lectius en situacions de risc d'exclusió social, com és el cas de l'absentisme escolar femení i de l'abandonament escolar prematur, i els matrimonis forçats, entre d'altres.
		Disseny d'estratègies específiques de sensibilització dirigides a les dones, especialment les que pertanyen a entorns culturals en els quals hi hagi una especial pressió social o legitimació cultural vers la violència masclista.
	Desenvolupar programes i activitats per prevenir la reincidència dels agressors en l'àmbit de la violència masclista.	Realitzar activitats de sensibilització entre la població masculina.
	Realitzar accions de sensibilització i formació en la prevenció de la violència contra les dones.	Accions de sensibilització entre el personal dels centres educatius de la comarca sobre el paper de la coeducació en la prevenció de la violència.
Accions de difusió per a la sensibilització i formació en matèria coeducativa per a les famílies de la comarca.		

Desenvolupar les estructures de coordinació i cooperació que permetin una intervenció integral.	Promoure la coordinació, la cooperació i la complementarietat de les polítiques públiques dutes a terme pels diferents agents públics al Baix Camp en relació amb la violència masclista.	Assessorar, orientar i realitzar una atenció a les dones en situacions de violència a través del SIAD.
		Actualització del protocol de derivacions en situacions de violència masclista al Baix Camp.
		Aplicació d'un model únic i consensuat de recollida de dades vinculat al protocol d'atenció en situacions de violència al Baix Camp.
		Manteniment del servei d'assessorament jurídic, psicològic i d'atenció individualitzada del SIAD.
		Seguiment del desenvolupament del protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista.
	Impulsar la transversalitat en les actuacions vers les violències contra les dones.	Oferir respostes unificades i adients a les diferents formes i àmbits en els quals es pot produir la violència masclista en coordinació i cooperació amb els ens locals.
	Promoure la participació dels grups i de les entitats de dones en l'elaboració i l'avaluació de les polítiques públiques en matèria de violència masclista.	Fomentar la participació i suport dels grups i les associacions de dones que treballen en l'àmbit de la violència masclista.
Millorar els coneixements i les capacitats específiques en matèria de violència masclista per al personal de l'Àrea de Serveis Socials del Consell i dels ajuntaments.	Potenciar la participació en programes de formació bàsica per a tot el personal professional que pot intervenir en processos de violència.	
Abordar i minimitzar la síndrome d'esgotament professional.	Consolidació i ampliació dels recursos necessaris per afavorir equips de treball estables.	

Facilitar a les dones l'accés als drets que els corresponen i als serveis que hi ha al seu abast.	Consolidar, millorar i ampliar les estratègies d'informació que facilitin a les dones el coneixement dels drets que els corresponen i dels serveis que integren la xarxa d'atenció i recuperació integral a les dones en situacions de violència masclista.	Disseny d'estratègies de capacitació professional i de difusió i coneixement dels diferents serveis que faciliten informació, orientació, assessorament i accés als serveis especialitzats d'atenció i recuperació integral a les dones en situació de violència masclista.
		Elaboració i difusió de materials informatius dels serveis i dels recursos que hi ha a l'abast de les dones en situació de violència masclista.
		Fer difusió en les pàgines webs municipals i del Consell dels serveis i recursos existents d'atenció a la violència masclista.
		Difusió del servei d'atenció telefònica especialitzada per a les dones en situació de violència masclista (900 900 120) i del telèfon de l'Àrea de Serveis Socials.
	Facilitar a les dones una atenció adient en relació amb l'accés als seus drets com a ciutadanes.	Planificació d'accions específiques de difusió i comunicació amb les dones dels municipis.
		Seguiment dels serveis d'acolliment i recuperació i d'acolliment substitutori de la llar.
		Desplegament dels serveis d'atenció i acolliment d'urgències a la comarca del Baix Camp.
	Facilitar els processos de recuperació de les dones en situacions de violència masclista.	Informació de mesures d'autoprotecció adreçades a les dones en processos de recuperació.
		Informació de mesures d'accés a un habitatge a les dones en situacions de violència masclista.
		Informació de mesures de formació ocupacional i d'inserció laboral de les dones que pateixen o surten de qualsevol situació de violència masclista.
		Informació sobre les prestacions econòmiques definides en la Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista.
		Ampliar les prestacions dels serveis d'atenció donant major cobertura als fills/es de mares que han patit o pateixen violència masclista.
	Consolidar i millorar un sistema de resposta urgent per a les dones en situacions de violència masclista.	Consolidació dels canals d'intervenció en situacions de violència a la comarca.
		Establiment de mesures per garantir l'atenció d'urgència a les dones que es troben en processos de violència les 24 hores del dia tots els dies de l'any a tota la comarca del Baix Camp.
	Facilitar mesures de suport en situacions específiques.	Garantir la dotació de recursos específics (econòmics, d'habitatge, etc.) per afavorir el procés de recuperació de les dones que han patit violència.

8. MECANISMES DE SEGUIMENT I AVALUACIÓ DEL PLA

Aquest Pla es planteja com un instrument de treball definint tot un seguit de línies d'actuació a desenvolupar a curt, mitjà i a llarg termini. Per aquest motiu, i tenint en compte que el context social i econòmic és molt variable, cal revisar periòdicament les accions i la diagnosi del Pla actual, establint mecanismes de seguiment i avaluació que permetin l'actualització d'aquest, des de la participació ciutadana, l'avaluació dels resultats i l'adequació de les propostes al context socioeconòmic.

El seguiment i l'avaluació formen part de qualsevol procés de valoració d'un projecte, sobretot quan aquest actua sobre el conjunt social i en pretén la seva millora i transformació. Paral·lelament, l'establiment de mecanismes de seguiment i avaluació permeten assegurar el compromís polític amb el Pla i facilitar un procés continu de participació ciutadana a través de les estructures existents.

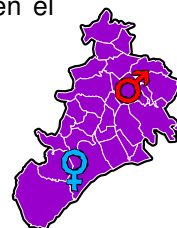
Per tal d'establir uns criteris objectius d'avaluació, es consideren uns indicadors quantitatius i qualitius a l'hora de dissenyar i aplicar les actuacions i accions previstes en el Pla, la qual cosa permeten valorar l'eficàcia i eficiència del desplegament de les polítiques de dones del Baix Camp. Alguns d'aquests indicadors serien:

- Nombre d'accions realitzades per objectiu.
- Nombre de materials elaborats per objectiu.
- Nombre i tipus de serveis implicats en l'objectiu.
- Tipologia de mecanismes de coordinació establert per objectiu.
- Nombre de persones beneficiàries, segons objectiu.

Més enllà d'aquests indicadors d'avaluació, per a la implementació, seguiment i avaluació del *Pla de Polítiques de Dones i d'Igualtat del Baix Camp (2012-2015)* s'establiran **mecanismes de seguiment** a través de la coordinació tècnica i el Consell Consultiu de les Dones del Baix Camp. Així mateix, les reunions restaran obertes a la participació d'altres entitats, organitzacions o consells que per la seva definició o objectius treballin o estiguin vinculats a l'àmbit de les dones.

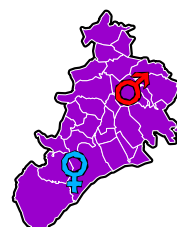
D'altra banda, per al seguiment i avaluació, es contempen tres eines bàsiques:

- **Grups de treball participatius amb les associació de dones dels municipis, la Federació de Dones del Baix Camp i el Consell Consultiu de les Dones** en les tasques de difusió del Pla, prioritjació de propostes i seguiment d'aquestes, així com per a recollir noves propostes que puguin incorporar-se en el Pla.
- **Qüestionaris d'avaluació:** dirigits a totes les persones participants en les actuacions que es contempen al Pla. L'objectiu dels qüestionaris és mesurar de manera quantitativa el grau d'assoliment dels objectius de l'actuació, i de caire qualitatiu el grau de satisfacció de les necessitats reals i percebudes per les dones participants.
- **Memòries tècniques:** de manera anual, s'aniran elaborant les memòries tècniques que recullin tota la informació relativa a cada una de les actuacions que es desenvolupin en el

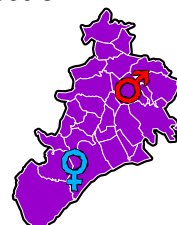
marc del present Pla, amb la finalitat d'anar fent una supervisió de l'aplicació del Pla, així com incorporar millores necessàries per reorientar les intervencions.

Així mateix, l'avaluació del procés ha de recollir criteris tècnics de viabilitat, sostenibilitat, realisme, eficàcia i eficiència, i adoptar una perspectiva transversal, incorporant la variable gènere com a eina fonamental d'anàlisi. Així, es podrà conèixer les reorientacions i millores necessàries per al bon desplegament del procés, identificant els elements que s'han de corregir i els que s'han de potenciar: apuntar els encerts, els errors, les condicions millorables i relacionar-les amb els recursos disponibles i amb els recursos potencials.

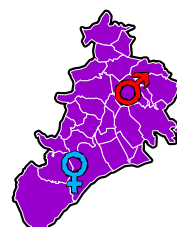

9. BIBLIOGRAFIA

- AJUNTAMENT DE SANTA PERPÈTUA DE LA MOGODA: *Pla d'igualtat de gènere 2009-2012*.
http://www.staperpetua.cat/perfil/recursos/recursos/pla_d_igualtat_de_g_nere_okrevisat.pdf
- AJUNTAMENT DE TARRAGONA: *Pla de Polítiques de Dones de la ciutat de Tarragona*.
http://www.ajtarragona.es/ciutat/politiquesigualtat/pla_d_actuacio_pla_de_politiques_de_dones.pdf
- AJUNTAMENT DE VILAFRANCA DEL PENEDÈS: *Pla per la Igualtat entre homes i dones de Vilafranca del Penedès, 2011-2015*.
http://www.vilafranca.cat/doc/doc_59601639_1.pdf
- CARRASCO, C. et al. (2007): *Estadístiques sota sospita. Proposta de nous indicadors des de l'experiència femenina*, Institut Català de les Dones, Barcelona.
- CONSELL COMARCAL DEL BAIX CAMP: *Pla de Polítiques de Dones AL Baix Camp (2008-2010)*.
http://www.baixcamp.cat/ca/files/doc80/pla_politiques_de_dones_2008-2010.pps
- CONSELL COMARCAL DEL BAIX CAMP: memòries de l'àrea del SIAD, 2008, 2009, 2010 i 2011.
- GENERALITAT DE CATALUNYA: *Pla de Polítiques de Dones del Govern de la Generalitat de Catalunya 2008-2011*.
http://www20.gencat.cat/docs/icdones/Institut/Documents/pla_accio/pub_eines12.pdf
- GENERALITAT DE CATALUNYA: *Presència de les dones a la política*. Institut Català de les Dones.
http://www.gencat.cat/idiomes/docs/estadística_política.pdf
- IDESCAT (Institut d'Estadística de Catalunya).
<http://www.idescat.cat>
- INE (Instituto Nacional de Estadística)
<http://www.ine.es/>
- INSTITUT CATALÀ DE LES DONES
<http://www.gencat.cat/icdona>
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2005): *II Pla d'Igualtat de Gènere 2005-2007*. Barcelona: Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat.
- OBSERVATORI D'EMPRESA I OCUPACIÓ DE LA GENERALITAT.
<http://www20.gencat.cat/portalsite/observatoritreball>
- PASTOR GOSÁLBEZ, I. (2006): *Les polítiques d'igualtat als municipis de les comarques de Tarragona: estudi de les necessitats municipals i comarcals en relació amb les polítiques d'igualtat per raó de gènere*. Institut Català de les Dones. Barcelona.
- SERRA, A. (2004): *La transversalitat en la gestió de polítiques públiques*. A: *Síntesi*. Gabinet d'Estudis de la Presidència. Centre per a la Innovació Local. Diputació de Barcelona.
- TAMAIA (2003): *La intervenció en violència de gènere des de l'Administració local: protocols d'actuació i circuits d'atenció*. A: *Reflexions en Femení*. Diputació de Barcelona. Barcelona.

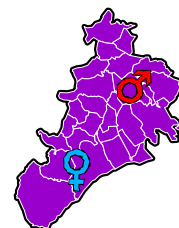
- VALIENTE, C. (1998): *Guía Práctica para la elaboración de planes y políticas de igualdad municipales*. Federación Española de Municipios y Provincias y Ministerio de Trabajo y Asuntos sociales. Instituto de la Mujer.

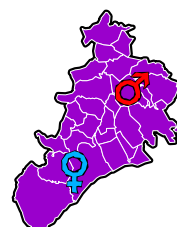
10. ANNEX: GLOSSARI TERMINOLÒGIC³

- **Acció Positiva:** Mesures per compensar la situació de desigualtat de partida de les dones. Incideix en l'àmbit públic i garanteix la seva presència.
- **Agressions sexuals:** Ús de la violència física i sexual exercida sobre les dones majors o menors d'edat, determinada per l'ús premeditat del sexe com a arma per a demostrar-ne el poder i abusar-ne.
- **Androcentrisme:** Conjunt de valors dominants basats en una percepció centrada en normes masculines. Les societats androcèntriques són aquelles que situen l'element masculí com a prototip, un referent que cal imitar i l'experiència del qual és interpretada com a universal, menyspreant i ocultant les experiències de les dones.
- **Apoderament:** Procés de accessió als recursos i desenvolupament de les capacitats personals per poder participar activament en el disseny de la vida pròpia i la de la seva comunitat en termes econòmics, socials i polítics.
- **Assetjament sexual:** Comportament verbal, no verbal o físic no desitjat d'índole sexual que tingui com a objectiu o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat d'una dona o de crear-li un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest
- **Atenció a persones dependents:** Prestació d'assistència a persones joves, malaltes, d'edat avançada o discapacitades que depenen d'una altra persona.
- **Atur registrat:** Proporció de persones, comparades amb el total de la població activa, inscrites com aturats, a la recerca de treball i disponibles per treballar en un moment donat.
- **Coeducació:** Mètode educatiu que parteix del principi de la igualtat entre els sexes i de la no discriminació per raó de sexe, que pretén educar conjuntament a nens i nenes en la idea de que hi ha diferents mirades i visions del món, diferents experiències i aportacions fetes per dones i homes que conformen la realitat col·lectiva i sense les que no es pot interpretar ni conèixer el món.
- **Conciliació de la vida personal i laboral:** Possibilitat d'una persona de fer compatibles l'espai personal amb el familiar, el laboral i el social, i de poder desenvolupar-se en els diferents àmbits.
- **Coresponsabilitat en el treball reproductiu:** Participació equilibrada de dones i homes en cadascuna de les tasques i responsabilitats de la vida familiar, tant del treball domèstic com de la cura de persones dependents.

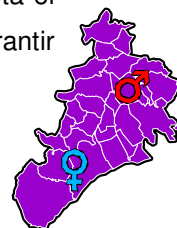
³ Elaborat a partir de "Glossari terminològic. Centres d'informació i recursos per a dones, una proposta, de model funcional i de gestió", Col·lecció Documents de "Recull de termes Dones i treball", Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya, 2008. Treball Sèrie Igualtat i Ciutadania. Diputació de Barcelona, febrer 2007; i a partir dels glossaris de l'Institut Català de les Dones i de l'Instituto de la Mujer.

- **Dades desagregades per sexe/gènere:** Recollida i desglossament de dades i d'informació estadística per sexe, que fa possible una anàlisi comparativa, una anàlisi tenint en compte les especificitats del "gènere".
- **Democràcia paritària:** Forma d'organització social i política en la qual hi ha igualtat de nombres i drets dels diferents col·lectius que componen la societat i que han de formar part dels òrgans decisoris i de govern. Les quotes o la modificació de les normatives electorals són exemples d'estratègies per a aconseguir la democràcia paritària entre dones i homes.
- **Desigualtat de tracte:** Manca d'igualtat en el tracte entre diversos col·lectius de manera arbitrària i sistemàtica, tot afavorint un col·lectiu per damunt dels altres.
- **Detecció de la violència:** Posada en funcionament de diferents instruments teòrics i tècnics que permetin identificar i fer visible la violència masculista, tant si apareix de forma precoç com de forma estable, i que permetin també conèixer les situacions en les quals s'ha d'intervenir, per tal d'evitar-ne el desenvolupament i la perpetuació.
- **Discriminació directa:** Tractar de manera desigual o amb un tracte d'inferioritat les persones sobre la base d'un dels motius expressament prohibits per l'ordenament jurídic nacional i internacional, per exemple, segons el sexe.
- **Discriminació indirecta:** Criteris, mesures, normes i intervencions socials o polítiques formalment neutres que resulten desfavorables per a un col·lectiu, ja que no té en compte la posició inicial desfavorable de la qual parteix aquest col·lectiu. Aplicació de distincions i de pràctiques desiguals i arbitràries que una col·lectivitat fa a una persona o grup en un determinat àmbit per motius de sexe, ètnia, ideologia, edat, opció sexual o d'altres.
- **Discriminació:** Es considera discriminació tots aquells casos en què una persona és tractada de manera desigual i desfavorable per la seva pertinença a un grup concret i no sobre la base de les seves capacitats individuals.
- **Divisió sexual del treball:** Repartiment de tasques socials i domèstiques adjudicades segons el sexe que han produït aprenentatges diferents per a homes i dones i que es valoren d'una manera desigual en la societat.
- **Economia submergida/treball submergit:** Activitat professional, única o secundària, remunerada i no ocasional, però no (o rarament) sotmesa a obligacions estatutàries, reglamentàries o contractuals, amb exclusió de les activitats submergides pròpies de l'economia delictiva.
- **Equitat de gènere:** Distribució justa dels drets, beneficis, obligacions, oportunitats i recursos entre les persones a partir del reconeixement i el respecte de la diferència entre dones i homes a la societat.

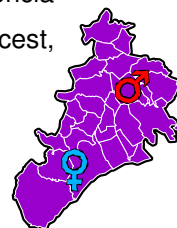

- **Estereotip:** Els estereotips són opinions o idees sobre els membres de determinats grups o una categoria de persones que estan completament basats en la pertinença a aquest grup. La majoria dels estereotips expressen punts de vista molt negatius que comporten prejudicis.
- **Feminisme:** Doctrina, teoria i moviment social que propugna la consideració de les dones com a éssers humans complets, subjectes individuals de drets i deures i s'oposa a la discriminació per raó de sexe (per haver nascut femella), o de gènere (a causa de les atribucions femenines com a dona). El feminisme té diverses orientacions i ideologies, però no s'ha d'oposar – com vulgarment es fa – al masclisme, ja que el masclisme representa una actitud de prepotència del mascle enfront de la femella, i aquest concepte no és l'oposat al feminisme.
- **Feminització de la pobresa:** Tendència a l'augment de la incidència i prevalença de la pobresa entre les dones.
- **Gènere:** Construcció social i cultural basada en les diferències biològiques entre els sexes que assigna diferents característiques emocionals, intel·lectuals i comportamentals a dones i homes, variables segons la societat i l'època històrica. A partir d'aquestes diferències biològiques, el gènere configura les relacions socials de poder entre homes i dones.
- **Heterosexualitat:** Heterosexualitat significa l'atracció entre dues persones de diferent sexe i es cataloga com una orientació sexual juntament amb l'homosexualitat i la bisexualitat.
- **Igualtat de gènere:** Condició de ser iguals homes i dones en les possibilitats de desenvolupament personal i en la capacitat de prendre decisions, per la qual cosa els diferents comportaments, aspiracions i necessitats de dones i d'homes són igualment considerats, valorats i afavorits.
- **Igualtat de tracte entre dones i homes:** Condició de ser iguals dones i homes en l'àmbit laboral, social, cultural, econòmic i polític, sense que actituds i estereotips sexistes limitin les seves possibilitats.
- **Indicador de gènere:** Mesura, nombre, fet, opinió o percepció que mostra la situació específica de les dones i dels homes, així com els canvis que es produeixen en els dos grups a través del temps. L'indicador de gènere és una representació d'un fenomen determinat que mostra totalment o parcial una realitat i que té la funció de fer visibles els canvis socials en termes de relacions de gènere al llarg del temps.
- **Perspectiva de gènere:** Presa en consideració de les diferències socioculturals entre les dones i els homes en una activitat o àmbit per a l'anàlisi, la planificació, el disseny i l'execució de polítiques, considerant com les diverses actuacions, situacions i necessitats afecten les dones. La perspectiva de gènere permet de visualitzar dones i homes en la seva dimensió biològica, psicològica, històrica, social i cultural i de trobar línies d'acció per a la solució de desigualtats.
- **Polítiques d'Igualtat:** Sorgeixen als Estats Units a la dècada dels 60 dins del moviment de drets civils i, en principi, per evitar la discriminació, per raons de raça, religió, color o origen. Sota el mandat del president J.F. Kennedy s'estableix el concepte d'acció positiva i s'obliga a garantir

als contractistes del govern la igualtat d'oportunitats en la seva plantilla. A Europa, des dels anys 50 i 60, els països nòrdics -Islàndia, Finlàndia, Suècia, Noruega i Dinamarca- ja treballen en polítiques de l'Estat de Benestar que inclouen accions positives vers les dones. A dia d'avui, aquests països són els que disposen d'una proporció més alta de població activa femenina, conjuntament amb polítiques familiars que permeten conciliar la vida personal i la laboral a dones i homes. La teoria –que s'ha complert- és que en invertir en ajudes socials, s'incrementa la presència de les dones al mercat laboral. Major presència de força de treball qualificada al mercat laboral té conseqüències en el creixement econòmic.

- **Prevenició de la violència:** Accions encaminades a evitar o reduir la incidència de la violència masclista per mitjà de la reducció dels factors de risc, i impedir-ne així la normalització, i les encaminades a sensibilitzar la ciutadania, especialment les dones, en el sentit que cap forma de violència és justificable ni tolerable.
- **Rols de gènere:** Els papers, les funcions, les activitats i les responsabilitats que s'atribueixen com a “pròpies” i diferenciades a dones i homes.
- **Segregació horitzontal de l'ocupació:** Distribució no uniforme d'homes i dones en un sector d'activitat determinat. Generalment, la segregació horitzontal de l'ocupació fa que les dones es concentrin en llocs de treball que es caracteritzen per una remuneració i un valor social inferiors i que són en bona mesura una prolongació de les activitats que fan en l'àmbit domèstic.
- **Segregació vertical de l'ocupació:** Distribució no uniforme d'homes i dones en nivells diferents d'activitats. Generalment, la segregació vertical de l'ocupació fa que les dones es concentrin en llocs de treball de menor responsabilitat.
- **Sexe (en sentit biològic):** Característiques biològiques que distingeixen el mascle de la femella.
- **Sostre de vidre:** Barrera invisible que dificulta l'accés de les dones al poder, als nivells de decisió i als nivells més alts de responsabilitat d'una empresa o organització a causa dels prejudicis envers les seves capacitats professionals.
- **Transversalitat de gènere:** Estratègia al llarg termini que incorpora la perspectiva de gènere i la igualtat de gènere de les dones en totes les polítiques i actuacions d'un govern. La transversalització de gènere implica incorporar la perspectiva de gènere en totes les polítiques i les actuacions per a tenir en compte les necessitats i els interessos tant de les dones com dels homes.
- **Treball reproductiu:** Activitats econòmiques no remunerades realitzades per a benefici directe de la llar propi, de parents o d'amistats, amb caràcter de reciprocitat, inclòs el treball domèstic diari i una gran varietat d'activitats d'autoaprovisionament.
- **Violència domèstica / violència en la família:** Tota forma de violència física, sexual o psicològica que posa en perill la seguretat o el benestar d'un membre de la família: recurs a la força física o al xantatge emocional; amenaces de recurs a la força física, inclosa la violència sexual, a la família o la llar. En aquest concepte s'inclouen els maltractaments infantils, l'incest,

el maltractament de dones i els abusos sexuals o d'altre tipus contra qualsevol persona que convisqui sota el mateix sostre.

